

A szerkesztőség címe (Írott Szó Alapítvány)

1092 Budapest, Ferenc krt. 14.

Levelezési cím: **1450 Budapest, Pf. 77.**

Számlázási cím: **1062 Bp., Bajza u. 18.**

Telefon/fax: **413-6672, 413-6673**

Szerkesztőségi mobil: **(70) 388-7034**

Központi e-mail cím és előfizetés:

info@magyarnaplo.hu

Elérhetőségünk a világhálón:

www.magyarnaplo.hu

www.facebook.com/magyarnaplo

Kiadja az Írott Szó Alapítvány

(1092 Bp., Ferenc krt. 14.)

és a Magyar Napló Kiadó Kft.

(1062 Bp., Bajza utca 18.)

Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt.

(1097 Bp., Táblás u. 32.)

Előfizetésben terjeszti

a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletága

(1080 Bp., Orczy tér 1.)

Előfizethető valamennyi postán,

a kézbesítőknel, e-mailen

(hirlap@posta.hu), faxon (303-3440)

Egy évre 7390 Ft, fél évre 3870 Ft.

További információ: 06-80-444-444

Nyomda: Pannónia Nyomda Kft.

(1139 Bp., Frangepán u. 16.)

**A folyóirat megrendelhető
szerkesztőségünkben is:**

• személyesen:

1092 Budapest, Ferenc krt. 14. I/5.

• levélben: **1450 Budapest, Pf.: 77.**

• telefonon: **06-1-413-6672**

• e-mailen: **info@magyarnaplo.hu**

**A Magyar Naplót elektronikus
formában terjeszti
a Digitalstand.hu Kft.
www.digitalstand.hu**

Digitális lapszám vásárlása: 390 Ft

Digitális előfizetés:

12 hónapra: 3960 Ft

(12 lapszám, egy lapszám ára: 330 Ft)

6 hónapra: 1980 Ft

(6 lapszám, egy lapszám ára: 330 Ft)

3 hónapra: 990 Ft

(3 lapszám, egy lapszám ára: 330 Ft)

Áraink az áfát tartalmazzák.

A nap verse

Vándor szavak világgá elindultak...

S alvadásból életre gyűl a vér

Felizzanak mind a hamvukba-hulltak

és a végtelenbe folyt a sápadó tér.

Újra kelhet minden izzó hajnal

Ne kérdezz semmit és nem hazudok

Szülhetünk sorokat ügyel-bajjal

Akkor is, ha késik a hajnal.

Ha keresel, ma még itt vagyok

Költészet napján jött meg a tavaszod

Ha közös a vers, hát én sem hallgatok

Felöltözöm talpig titánba – engem többé nem vernek szájon (Vári Fábrián László)

A szín a nap önszorgalma

Költősohaj: az Isten is én vagyok és az esendő ember

Minden vers addig tart, míg vége nincs

Egy sorral több vagy kettővel, de vége nincs.

Minden kezdet nehéz,

ha a folytatásra nincs remény

Van-e folytatás, vannak-e kezdetek.

Lehet. Lehet.

És meglehet, de nem mi döntjük el...

Szeretetet, még ha kíméletlenül is

Tudom, Uram, hogy rettentő pimaszság!

Ha nem is éppen a „hóhért” akasztják.

Akkor újból mondani kezdtem:

A színház előtt kéne valami

Olcsó nedű, melytől nem hallani

Búcsúzó lombok záródó ég alatt.

Sebezhetetlen csillag, vigyázz az álmainkra

Minden gyönyörű, még a világ is az

Lassú méreg, átjár mindent az ősz

Szél nincs is talán, csak lobogó köpeny.

Szabadíts meg engem az olvasni nem tudóktól!

Létfeszültség sigestri életem!

Lenéz az ég rám, térdre hullva bókol

Azt hiszem, most nincsen rímkenyszer.

Amit egyszer írsz le, az nincs kétszer.

Ez a vers, mint régi családi ékszer

A megrekedt közöny árkat von körém

Nehezen szoktam le a nagyothallásodról.

(Oláh János)

(Buda Ferenc)

(Nagy Gábor)

(Nagy Zsuka)

(Papp-Für János)

(Kürti László)

(Zsille Gábor)

(Péntek Imre)

(Botár Attila)

(Szentmártoni János)

(Markó Béla)

(Vári Fábrián László)

(Vass Tibor)

(Tamás Menyhért)

(Mezey Katalin)

(Kiss Benedek)

(Kiss Benedek)

(Bakos Kiss Károly)

(Lőrinc P. Gabriella)

(Döbrentei Kornél)

(Nádasdy Ádám)

(Ijjas Tamás)

(Iancu Laura)

(Kókai János)

(Ágh István)

(Báger Gusztáv)

(Gergely Ágnes)

(Petőcz András)

(Barna T. Attila)

(Filip Tamás)

(Vörös István)

(Payer Imre)

(Kiss Judit Ágnes)

(Toroczky András)

(Falusi Márton)

(Lázár Balázs)

(Hunyadi Máté)

(Szöcs Petra)

A nap verse a Vermaratonon 2013. április 11-én délelőtt 11-től este 11-ig, a Thália színház Mikroszkóp színpadán felolvasó költők egymásra rímelő rögtönzéseiből állt össze.

Szerkesztőbizottság: Jókai Anna (elnök),
Báger Gusztáv, Horváth Antal,
Kalász Márton, Kő Pál, Nemes Attila,
Salamon Konrád, Szakály Sándor, Vasy Géza

Főszerkesztő: Oláh János
E-mail: olahjanos@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7035

A szerkesztőség tagjai:
Csontos János
(felelős szerkesztő)

Bíró Gergely
(olvasószerkesztő, próza)
E-mail: proza@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7031

Cech Vilmosné (gazdasági ügyintéző)

Gilányi Magdolna (szerkesztő)
E-mail: gilanyi.magdolna@magyarnaplo.hu

Molnár Csenge-Hajna (tördelőszerkesztő)

Réger Ádám (Lőtér, szerkesztő)
E-mail: regeradam@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7032

Rosonczy Ildikó (tanulmány)

Szalai Judit (szerkesztő)
E-mail: szalaijudit@magyarnaplo.hu

Szentmártoni Anikó
(szerkesztőségi titkár, terjesztés, előfizetés)
E-mail: szentmartonia@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7030

Tornai Szabolcs (Hétmérő, szerkesztő)
E-mail: tornaiszabolcs@magyarnaplo.hu

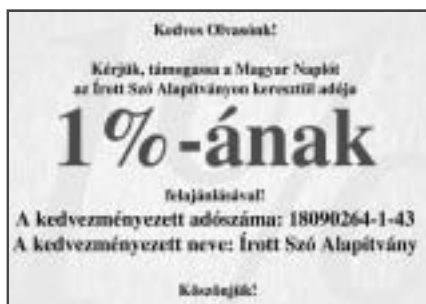
Urbán Péter (Nyitott Műhely)
E-mail: urban.peter.up@freemail.hu

Zsiga Kristóf (könyvkiadás)
E-mail: zsigakristof@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7033

Borító: **Zách Eszter és Árkossy István**

A címlapon: **Mezey Katalin**
(Kalmár Béla felvétele)

Meg nem rendelt kéziratot nem őrzünk meg
és nem küldünk vissza. Minden felbélyegzett,
válaszborítékkal ellátott levélre válaszolunk.
Mutatópéldány kérhető a szerkesztőségben.

A nap verse 1

SZEMHATÁR

Szentgyörgyi Rudolf: <i>Nyelvü(n)kben megalázva (Gondolatok nyelvjárásról, iskoláról, tanárképzésről)</i>	3
Mezey Katalin: <i>Kecske</i>	6
Fecske Csaba: <i>„Írószobám”</i> ; <i>Ott folytatja</i>	9
Gy. Szabó András: <i>A kovácsműhely</i>	10
Pollágh Péter: <i>A nyolcadik vezér</i>	12
<i>Csak 55–60 éves</i>	13
Hemera Annette: <i>nyár I.</i> ; <i>nyár II.</i>	14
<i>akárhoz Pesten</i>	15
<i>reggeli ima; miért csoszognak a kínaiak?</i>	16
<i>emlékek</i>	17
Sárándi József: <i>A magányosok éjszakája</i>	18
<i>A bomlás fölajtó ereje; Idegenség</i>	19
Deák-Sárosi László: <i>Relativizálás az ügynökfilmekben</i>	20
Kelemen Lajos: <i>Othagytam lovával; Utas</i>	28
<i>Fa</i>	29
Berta Zsolt: <i>Kalef</i>	30
Kibédi Varga Áron: <i>Lehet; Koholni, Csak; Amíg; Pontosan; Magasban</i>	39
Urbán Péter: <i>Csizmadia bácsi és a tűzoltó</i>	40
Szigeti Lajos: <i>Szökő évek; Évközi vasárnap</i>	44
Rodolfo Martínez Sotomayor: <i>Találkozás (Ferdinandy György fordítása)</i>	45
Mirtse Zsuzsa: <i>Találkozás a halhatatlansággal</i>	46
<i>Így ősz végén</i>	47
Szakolczay Lajos: <i>Anyag és szellem (Hauser Beáta művészetéről)</i>	48
Vasi Ferenc Zoltán: <i>Panaszos felhanggal; Nagymamám ravatala</i>	50

NYITOTT MŰHELY

Csontos János: *Csak veszttett ügyek emllé érdemes odaállni (Születésnap beszélgetés Mezey Katalinnal)*

51

LŐTÉR

Luzsicza István: <i>„Hagyom, hogy más gondolja tovább” (Ferdinandy György: Pók a víz alatt)</i>	59
Bakonyi István: <i>Egy költő a Kilencektől (Győri László: A tisztaság akarása)</i>	61
Szabó A. Ferenc: <i>Szociográfusok új nemzedéke (Körbejárt ország. Szociográfiai írások a magyarság helyzetéről)</i>	62
Kovács István: <i>A hazugság mint rendszer-fundamentum (Tulipán Éva: Szigorúan ellenőrzött emlékezet. A Köztársaság téri ostrom 1956-ban)</i>	64
Ferdinandy György: <i>A túlélőkről... (Kádár Pál: Az öreg és az ÖFE)</i>	67

Lipcei könyvvásár: fősodorban a magyar irodalom (Balassi Intézet) ... 68

SZERZŐINK 70

Számunkat Hauser Beáta munkáival illusztráltuk.

SZENTGYÖRGYI RUDOLF
Nyelvü(n)kben megalázva
Gondolatok nyelvjárásról,
iskoláról, tanárképzésről

1. Mind Európában, mind határainkon belül sok szó esik a kisebbségek védelméről, jogairól. Talán ennél is több figyelem kíséri a számos értelmet nyert „másság”, „másságok” elfogadásának, az ún. „mások” iránti toleranciának a kérdését. Van azonban egy olyan kisebbség (nyilván nem egy, de engedtessek meg ezúttal erről szólnom), létezik egy olyan „másság”, amelynek jogait senki sem védi, akiknek érdekében senki nem száll síkra, akik negatív (olykor diszkriminatív) megítélésében, mondhatni megbélyegzésében a magyar társadalom egyre következetesebben látszik összezárnival, s akikre vonatkozóan a tudós, szakmai fórumok ellentétes véleménynyilvánítása, állásfoglalása is egyre inkább marad visszhangtalan. Kikről van szó? A „máshogyan” magyarul beszélőkről, a nyelvjárás nyelvhasználókról.

Miért nem szeretjük a nyelvjárásban megszólalók „kisebbségét”? Miért nem toleráljuk a „máshogyan” magyarul beszélők különbözőségét? Tudjuk, elemi emberi ösztön a különbözőségtől való megriadás, ennek következményeit tapasztalhatjuk tágabb és szűkebb környezetünkben. Talán magunkon is. (Nyelvhasználat kapcsolatos példát hozva: már szinte hozzászoktunk, hogy a határainkon kívül élő, máshogyan – azaz magyarul – megszólaló nemzetársainkat atrocitások érik, már sajnos szinte mindennapos hírként vagyunk érzéketlenek a megalázó nyelvtörvényekre vagy az újabb és újabb magyarverésekre.)

De azt is tudjuk, hogy a különbözőségtől való félelmeink reflexei ellen küzdenünk kell. A társadalomnak ezért feladata kiállni a kisebbségek, illetve a „másságok” mellett. De miért nem emeli fel szavát a társadalom a nyelvjárás beszélők érdekében, miért nem védi az ő (nyelvi) jogait? Talán azért, mert a társadalom ezen rétege nem kisebbség, talán azért, mert ők nem „mások”.

Nem kisebbség. Tankönyvi adat: a magyar nyelv-közösségben a „gyermek több mint a fele nyelvjárás háttérüként kerül az iskolába” (Kiss Jenő, in: Uő szerk., Magyar dialektológia, Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 14). És nem másság: „minden nyelv nyelvval-

tozatok együttese”, így a „nyelvjárásokról szólván a területi alapon elkülönülő nyelvváltozatokra (...) gondolunk” (Kiss Jenő, i. m. 33), azaz: valamennyien egyazon nyelven, magyarul beszélünk.

2. Talán többen kérdezik Önök közül: mi az alapja mindennek, mi a célja e vészharangkongatásnak? Elméleti, „tudós” válasz helyett szeretnék megosztani Önökkel néhány, részben személyes élményt, tapasztalatot. A példákat említhetném a széles társadalmi életből is: hogyan aláz meg nyelvjárás beszélőt televíziós műsorvezető, hogyan válik ugyanő kabarétréfák élcévé, avagy (élő közvetítésben az ország is láthatja) hogyan kacagnak a nyelvjárásban beszélő országgyűlési képviselő tájszólásán képviselőtársai stb. Most azonban az iskola (a középiskola) és az egyetem életéből kívánok csupán néhány, de sajnos jellemző példát említeni.

Középiskola, 10. osztály. A nógrádi (palóc) gyermeket osztálytársai nyelvjárás beszédmódja miatt csúfolják. A magyartanár (!) – se szakmai felkészültsége, se erkölcsi tartása – a gúnyolódók élére áll. A diák zokogva rohan haza.

Középiskolai érettségi. Kiváló felelet hangzott el gyönyörű székely nyelvjárásban. Elérkezik az értékelés ideje. Az igazgató (aki egyebekben hivatala okán nem tagja az érettségi bizottságnak) szinte magán kívül van: hogyan lehet maximális pontszámot adni erre a feleletre, amikor „ez a gyerek még beszélni sem tud rendesen magyarul”. A magyartanár hallgat.

Egyetemi kollégium. Északkelet-magyarországi BA-s hallgató, nyelvész pályára készül. Irodalom iránt érdeklődő szobatársa gúnyosan jegyzi meg: „Te akarsz nyelvész lenni? Magyarul sem tudsz rendesen!”

A magyar egyetemek legrangosabb versenyén vagyunk, ahol az ország (újabban a Kárpát-medence) legkiválóbb egyetemistái mérhetik össze tudásukat. Egy színmagyar faluból érkező felvidéki hallgató a folyosón szorongva várja, hogy rá kerüljön a sor. Kiderül, nagyon fél a bíráló bizottságtól, mert ő csak nyelvjárásban tud beszélni, és a korábbi, magyarországi megmérettetések alkalmával számos esetben alázták meg nyelvjárás beszédmódja miatt.

E példák csupán kiragadottak, de sajnos nem egyediek. Nyelvjárás háttérrel rendelkező tanítványaim mind a középiskolában, mind az egyetemen tucatszámra osztották és osztják meg velem hasonló tapasztalataikat, nem beszélve a határon túlról érkezett egyetemi előkészítő csoportjaim efféle magyarországi „élményeiről”.

Az előadás az Írószövetségben megrendezett tájnyelvi konferencián hangzott el.

Az globalizációval együtt járó európai mobilizáció táguló lehetősége – úgy tűnik – egyre erőteljesebben hozza felszínre a nyelvi és nyelvjárási intoleranciát, amit – részben történelmi tapasztalatok nyomán – érteni vélünk (ha minden idegszálunk tiltakozik is ellene) egyes idegen nyelveknek a magyarhoz való viszonyulásában, de ami teljesen érthetetlen azokban a sajnálatos esetekben, amikor az egyik magyar anyanyelvű a másikat alázza meg nyelvében.

3. Az iskola és a nyelvjárások kapcsolatának számos fontos szegmense van, melyekről egyfelől a bőséges szakirodalom segítségével tájékozódhat az érdeklődő, másfelől melyeket időről időre vizsgálnia kell mind az elméleti, mind az alkalmazott dialektológia szakembereinek. Emeljünk ki néhányat:

a) A magyartanár szakmai felelőssége a nyelvtanórák megtartása. Ezen belül: mivel tölti meg például a középiskolai tantervben rendelkezésre álló 2–3, nyelvjárásokkal foglalkozó nyelvtanórát? Milyen ismereteket közvetít, rokonszenvenessé tudja-e tenni azt, ami „hivatalosan” megbecsülendő érték, de a hétköznapiakban sajnos jellemzőbben szégyellni való tulajdonság, egymás (nyelvi) megalázásának forrása?

b) Mind az általános, mind a középiskolában észreveszi-e a magyartanár a nyelvjárásiasság jegyeit? Meg tudja-e különböztetni a nyelvjárási háttérből adódó, a köznyelvtől ezért különböző helyesírási, grammatikai, lexikális, jelentéstani, mondattani jelenségeket a nyilvánvaló nyelvi-nyelvhasználati hibáktól? Avagy mindent nyelvi vétségnek tekint, és – akár ténylegesen, akár képletesen – pirossal húz alá és át?

c) Tudja-e a magyartanár, hogy a nyelvjárási beszédmód megbélyegzése milyen lelki sérülésekhez vezethet? Tudja-e, hogy a diák anyanyelvjárásának megalázásán, nevetségessé tételén keresztül a család, a világ megismerésének módja, a gyermekkor értékrendje, a köznyelvet nem ismerő határon túli beszélő számára pedig maga a magyar anyanyelv kérdőjeleződik meg mint érték? (Keserűen feledhetetlen emlékem egy évtizeddel ezelőttről. Kiss Jenő professzor úr doktori óráján felvidéki hallgatótársam gyönyörű palóc nyelvjárásban könnyeivel küszködve panaszkolt: „Otthon [ti. a Felvidéken] idegen, magyar vagyok, itt [ti. Magyarországon] szintén idegennek tartanak, leszlovákoznak, sehol sem vagyok otthon.”)

d) Tisztában van-e a magyartanár azzal a felelősséggel, ami iskolájában e tekintetben reá hárul? Ha ő, aki egyfelől szakmai képzésben részesült (mely ismer-

etekkel nem feltétlenül rendelkeznek más szakos kollégái), másfelől – az irodalom tanításának folyamatában kiemelten is – emberi értékek, eszményi magatartásformák bemutatására, átadására hivatott, ha ő cinkos hallgatással a háttérbe húzódik, vagy – szakmai torzképként – éppen ő válik a gúnyolódók karmestérévé, kitől várhatják a diákok emberi és nyelvi jogaiknak védelmét?

4. Ezzel elérkeztünk az egyetemi magyartanári képzés kérdésköréhez. Hiszen: az esetleges saját (élet)tapasztalatokon túl mindezekkel a szempontokkal hol találkozhat, hol szembesülhet a magyartanári hivatást választó fiatal? Kétséget kizáróan egyetemi tanulmányainak keretében, kiemelten a tanárképzésben. Ezen a ponton jelenik meg az egyetemi tanárképzés szereplőinek a felelőssége.

Valamikor természetes volt, hogy a nyelvjárások ismerete alapvető eleme a magyar szakos főiskolai és egyetemi képzésnek. Az utóbbi három évtizedben ez a helyzet gyökeresen megváltozott. A nyolcvanas évek végétől először a főiskolák számolták fel nyelvjárastani képzésüket, majd lassan következtek a rangos vidéki egyetemek. Köztük azok is (nehezen érthető okból, vagy tán éppen ezért?), amelyek erősen nyelvjárási környezetben működtek, és többségében nyelvjárási háttérű hallgatókat fogadtak. A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem maradt (kevés társával) az egyik végvára a nyelvjárastan oktatásának. Azután az oktatás radikális átszervezése, a kétosztatú (BA-s és MA-s) képzési rendszer nálunk is fölmorzsolta a nyelvjárastanórákat. Tanszékünk vezetője, továbbá a tanulmányi terveket készítő kollégáim példás, de egyben kétségbeesett igyekezettel próbálták egy-egy más tematikájú tantárgy keretébe becsémpészni, avagy több tárgyat egyesítő „hibrid” kurzusok meghirdetésével megmenteni a magyar szakos képzés számára ezt az egyre inkább csak elméletileg nélkülözhetetlennek hirdetett tudományterületet. S most, az egységes, osztatlan tanárképzés bevezetésének küszöbén ismét hősies, de (reményeink szerint csak az erőfeszítés és nem az eredmény tekintetében) sziszifuszi munkával próbáljuk visszailleszteni a radikálisan lecsökkentendő képzési rendbe a nyelvjárastudományt. (Csak óvatosan merem megkérdezni: hogyan is várhatnánk el hallgatóinktól, a leendő magyartanároktól a szakmai és emberi felkészültséget, melyről az imént szóltunk, ha nincs lehetőségünk mindezt megtanítani a számukra?)

Igaz, sokféleképpen lehet oktatni a nyelvjárást. Sokféleképpen lehet közel hozni, sőt megszerettetni a hallgatókkal a magyar nyelvjárást, illetve a nyelvjárási beszélőket. Ugyanakkor semmiféle kényszermegoldás nem tudja pótolni az egykori nyelvjárástan-órákat, azoknak mind a megszerzett elméleti ismeretekre, mind a nyelvjárást értékelésére vonatkozó, megtapasztalt eredményeit. A jelenlegi szükségmegoldások mindennek elérésére elégtelenek.

5. Egyetemi képzésünkhöz csatlakozott (mára a képzés lényegében kihullott mellőle) a közös terepgyakorlat, a tanszékünk által szervezett, immár több mint négy évtizedes, töretlen hagyományra visszatekintő nyelvjárásgyűjtő tanulmányútjaink sora. Ezen utak keretében hallgatóink tanári szakmai vezetés mellett ismerkedhetnek meg a magyarországi, illetve a határon túli magyar nyelvjárással, a nyelvjárási beszélők életével, mindennapjaival, örömeikkel és bánataikkal, hagyományaikkal, szokásaikkal, múltjukkal, jelenükkel, illetve a jövőjükkel alkotott elképzeléseikkel. Életközelségben találko-

Búsmagyar

zik itt nyelvtudomány, néprajz, művelődéstörténet, történelem. És mindenekelőtt az ember találkozik a másik emberrel. Minden találkozás megdöbentő élmény. Hallgatóink szembesülnek azzal a ténnyel, hogy sokféleképpen, sokszor nagyon különböző életfeltételek mellett, olykor nagyon különböző élethelyzetekben élnek magyarok a Kárpát-medencében, de azon kívül is (voltunk már a linzi magyarok vagy a torinói csángók körében is). Ugyanakkor missziót is teljesítünk. Számos alkalommal tapasztaltuk meg – főként a határon túl, és főként a kisebb szórványokban – a látogatásunk kiváltotta csodálkozást: magyarországi, budapesti egyetemisták az ő sorsuk, életük, magyar nyelvük iránt érdeklődnek? És a nyomában megfogalmazódó kijelentést: akkor érdemes megmaradnunk magyarnak!

Ehelyütt szeretném megköszönni, hogy elfogadták előadásomnak ezt a módját. Amikor Önök (távollétemben) előadásomat hallgatják, éppen egy ilyen nyelvjárásgyűjtő tanulmányúton veszek részt hallgatóinkkal,

kollégáimmal (köztük olyanokkal, akik meghívást is kaptak e nagyon fontos konferenciára, és ugyancsak szívesen lennének Önökkel együtt annak résztvevői, előadói). Most, amikor Önök e gondolatokat hallgatják, egy távoli, moldvai faluban beszélgetek talán egy idős házaspárral, talán egy özvegyasszonnyal, talán egy fiatal családdal. Összeköt bennünket – minden történelmi különbség ellenére – közös múltunk, közös hagyományunk, közös műveltségünk, és mindenekelőtt – minden különbözőség ellenére – közös anyanyelvünk. Mert nem vagyunk kisebbség, többség vagyunk, és nem vagyunk „mások”, hasonlóak vagyunk, esetleg sokfélék. De valamennyien anyanyelvünkön, magyarul szólunk egymáshoz.

6. Ha a tudás kötelez – márpedig kötelez – akkor a tudományos ismeretek megfogalmazásán túl kötelességeink is vannak. A legnagyobb magyar szavait idézem: „Ki honi nyelvünk mellett van, nemzetünk életét hordja szívében.” Valamennyiünk – tudásból fakadó – kötelessége, hogy a magunk helyén (nyelvészként, az egyetemi magyartanárképzés szereplőiként, egyetemi oktatóként, hallgató-

ként, általános és középiskolai tanárként, szülőként, nevelőként) „honi nyelvünk mellett” legyünk, azaz mindent megtegyünk annak érdekében, hogy gyengüljön és visszaszoruljon a magyarok magyarok általi nyelvnyelvjárási megalázása és megaláztatása. Hogy a nyelvjárást annak beszélői számára ne szégyellni való kolonc legyen, hanem hiteles, igazi értéké válhasson.

„Hiszek abban – vallom Benkő Loránnal –, hogy a magyartanárnak (...) vannak [ti. a tényanyag átadásán túl] messzebbre mutató, áttételesebb oktató-nevelő célokat megvalósító kötelezettségei is” (Benkő Loránd, *A magyartanárok „új” feladatairól*. Magyar Nyelvőr 1991. 330). Úgy gondolom – ezt a fent mondottak nyomán már én teszem hozzá –, hogy e kötelezettségek körébe tartozik a nyelvi egység mellett a nyelvi sokféleség, benne a nyelvjárást értékközpontú megismertetésének feladata is. Zárszóként Benkő Loránd imént idézett gondolatának folytatásával élnek: „Őszinte örömmre szolgálna, ha ebben egyetértésükkel találkozhatnánk” (i. h.).

MEZEY KATALIN
Kecske

Mélyen homlokába húzta sildes katonasapkáját, amelyről tegnap, mielőtt kiszálltak volna a tehervagonból, leparancsolták a koronás gombokat. Bicskájával feszegette ki a réztüskéket a tartását vesztett, megkopott szövetből. Fején a kilyukadt sapkával állt be a sínek mellett a sorba. Harmincan, ha voltak, akik hosszas várakoztatás, vontatott, kelletlen ügyintézés után végre hazatérhettek Németországból, amerikai hadifogságból.

Egy hónapja már, hogy behozták őt a gazdaságból a München melletti kaszárnnyába, megkapta az elbocsátó levelet is, de még pár napja sem merte elhinni, hogy valóban sor kerül a hazaszállításukra. Olyan hírek is terjengtek, hogy vonatjuk meg sem áll majd Budapesten, viszik őket egyenest Szibériába. Nem egy katona gondolta meg emiatt a hazatérést, és kért engedélyt a maradásra, vagy valamely más országba településre.

Ő mindenáron haza akart jönni a családjához: a feleségéhez, két kicsi gyerekéhez, akikről másfél éve semmit sem tudott. Nem talált velük kapcsolatot sem a Vörös Kereszt útján, sem a hadifogságból hamarabb hazaindított unokatestvérei révén. Ki tudja, hol akadtak el az információk? Egyáltalán hazaértek-e a most ismét Csehszlovákiához tartozó mátyusföldi szülőfalujukba az unokafivérei? Meglehet, azonnal deportálták őket, amiért a magyar hadseregben szolgáltak. Az is lehet, hogy Budapestre nem viheti el levelüket a posta. Ha eljutott volna a feleségéhez a címe, biztos, hogy azonnal írt volna neki. Mi történhetett velük az ostrom hosszú hónapjai alatt a magányos kis kerti házban? Hányszor hallotta, hogy a szovjetek megerőszakolták az asszonyokat, kifosztották, agyonlőtték a családokat. Gyötörték a megválaszolatlan kérdések, aludni sem tudott. Azért is kérte ki magát a tanyára, paraszti munkára, mert ha ottmarad a táborban, megőrült volna tehetetlenségében. A gondolatai mindig otthon jártak, emlékezetében világítottak az utolsó képek: a felesége, amint lázasan pakol, többször átsomagolja a hátizsákját, újrahajtogatja a fehérneműket, ingeket, gyapjúzoknikat, pulóvereket. Jaj, sehogy sem akarnak beférni, pedig a komisz téli időben ennél is sokkal többre lenne szükség. És a kislány. Áll a húga kiságya mel-

lett, komolyan néz rá, ahogy fényképet készít róluk. A bevonulás első percétől a hazaérkezésre készült. Ezért tartott ki öreg ezredese mellett, és lépte át Nyugat felé a magyar határt, hogy ne fusson bele a pár kilométerrel mögöttük járó szovjet hadsereg karjaiba. Amerikai fogságba akart esni, hogy hamarabb és biztosabban hazajöhessen. Tudta, mi várna rá különben, hiszen a háború éve alatt alaposan megismerte a Szovjetuniót. Sok fiatal honvédot megbolondítottak a repülőkről szórt röplapok, amik azt ígérték, hogy a szovjetek megszabadítják a magyar parasztot kizsákmányolóitól, és becsületes munkáért jó fizetést kapnak majd. Őt ilyesmivel nem lehetett becsapni: négyszer volt odakint, Orjoltól Minszkig, a brjanszki erdőtől Kijevig, még a Dont is megjárta. A maga szemével látta odakint a siralmas életkörülményeket, amiben ott az emberek éltek, látta a nyomorult viskókban, fabarakkokban összezsúfolt lakókat, akik vasárnap pihenésképpen tetvésték egymást a konyhaasztal körül. Még az orvosnő lábán is cementes papír és jutazsák volt télvíz idején, nem cipő vagy csizma. Élete végéig nem felejtí el az éhes gyerekszemeket, akik miatt nem tudta rendesen megenni a saját kenyerét sem, bicskahegyen, falatonként osztotta szét köztük. A kondér alján mindig hagytak nekik egy kis tarhonyát, pörköltet, majd megölték egymást a kormos, nagy vasedény körül. Nem pár ezer kilométerre, de legalább egy évszázadnyira volt az a világ Magyarországtól.

Felsorakoztak a régről ismerős pályaudvaron. Sok gyermekkori délután várta itt anyja mellett álldogálva a Papát, aki kovácsként dolgozott Kőbányán, az Északi Járműjavítóban, és mint vasúti alkalmazott, naponta ingyen vonatozott el a munkahelyére meg vissza. Mikor megérkezett, Mama őt biztatta, hogy fogja meg nagy, kérges kezét, és vezesse haza. Különben még áttévedne a Gólya utcába, ahol a testvérbátyja lakik, és ahol a nevezetes kocsmában fizetésnapok estéjén alig fér el a sok vendég az asztalok mellett. Milyen távoliak voltak most ezek az emlékek is, noha a bedeszkázott ablakokkal éktelenkedő, kormos állomásépület minden szögletét jól ismerte. Csak épp akik miatt emlékezetébe belevésődtek ezek a hajdan aranysárgára festett falak, a Mama és a Papa nincs már sehol. Fiatalon meghaltak, Mama a spanyolnátha áldozata lett, Papát a tuberkulózis vitte el negyvenkét évesen. Árván, minden támasz nélkül hagyták itt őt

gyermeküket az éppen nagy gazdasági válságát érő első háború utáni világban, ráadásul nagyszülők, segíteni tudó, meggyökeresedett rokonság nélkül. Isten segítségének és a Ganz-kolóniának hála, mégis felnőttek és megkezdték saját életüket, mire aztán újból kitört a háború. Ettől kezdve ez határozott meg mindent, vitte, sodorta magával őket is mint felnőtt állampolgárokat, vitte a családjukat, kockára kellett tenniük mindent kétes érdekeiért. Ezért történhetett meg akár, hogy mára senki sem maradt életben a szerettei közül. Húgai talán a szétlőtt, kifosztott, elszegényedett fővárosban lelték halálukat családjukkal együtt, vagy elhurcolták őket málenkij robotra. Milyen kicsinek tetszett most az esély, hogy vár még itt rá valaki. Tegnap éjszaka, jó egy évvel a háború után, alig-alig látott égő utcai lámpát, miközben hol itt, hol ott vesztegeltek a nyílt pályán, és csak nagy sokára zötyögött be velük a vonat a pályaudvarra. A házak a szitáló holdfényben sötétek és romosak voltak, belövések, bombák nyomait viselték a gyéren megvilágított állomásépületek is. Mély megindultsággal imádkozott magában, mint annyiszor a fogság hosszú hónapjaiban, hogy adja meg nekik végre az Úristen a viszontlátás örömét, ha a szerencsés hazaérkezés kegyelmét már megadta.

De még egy egész napba beletellett, amíg a szükséges papírokkal ellátva hazaindulhatott. Megkeresni a családját.

Mikor a villamos befordult végre az ismerős kanyarba és nagyot csikordulva jót rántott rajta, ahogy egyébként ezen a helyen mindig is szokta, úgy szorította a kapaszkodót, hogy a szanaszét dülöngő utasok között szinte csak ő maradt egyenesen állva. A bajor gazda kaszálóin végigdolgozott hónapok karbantartották amúgyis fizikai munkához szokott izomzatát. Egész nap szénát forgatott, viláztta a kazlakat, tornyozta a szekereket, pakolta a hatalmas pajta padlását. El kellett látnia a marhákat, hordta a vizet, etette a sok jószágot. Arcát feketére cserzette a hegyoldalokon élesen tűző nap, a sok eső, a hideg, a szél, izmai, inai szikáran feszültek csontjain, de soványsága ellenére talán soha ennyi erőt nem érzett magában. Mellkasa összeszorult az izgalomtól, tudta, most, a kanyar után néhány másodperccel meg kell látnia a kertészet kerítését.

Először az utcájuk sarkát pillantotta meg. A két-szárnyú vaskapu helyét öreg deszkákból készített kerítés foglalta el, mellette keskeny, fatáblás ajtó,

amit alkalmilag állított két félfá közé valaki. A bejárati út fái között meglátta a kis irodaépület tetejét, de nem volt rajta a megszokott, szürke palaborítás, talán kátránypapírral fedték be, az feketéllett olyan furcsán. Az elvadult kerítésövénny eltakarta előle az udvart. A szervizút és a fasor közötti gyepes térségen hatalmas gödrök és magas földhányások éktelekedtek. A mélyedések nyilván bombatölcsérek voltak, némelyik a mélyben húzódó, betemetett patakig, az Ördögárokig is leért, boltozatát több helyen is átszakították a lövedékek. Látszott, hogy erős ágyútűz érte a vidéket, harcok színhelye volt a környék. Míg az először megpillantott, új kerítés szakasz és bejárati ajtó, a kátránypapírral megjavított tető reménységet ébresztett benne, és a bizakodás felváltani készült bénító aggodalmait, most kegyetlen gyanúval tört fel benne a kérdés: „Vajon túléltek-e a frontot? Ki használja a kertészetet? Lehet, hogy nem is a felesége, ha...”

Sok válasz nélkül maradt levelét, eredménytelen tudakozódását mindig igyekezett a háborús viszonyok zürzavarának betudni. Mégis mást jelentettek volna? Itthon van, sikerült hazatérnie, de hiába, mert ők nincsenek már...? Azért maradt életben, hogy ezt meg kelljen tudnia...? Egyetlen másodperc alatt ömlött el rajta a kétségbeesés. A villamos a megállóhoz közeledett, de hirtelen úgy érezte, nincs értelme a kijáráshoz furakodnia, nincs értelme, hogy leszálljon. Hogy közelebb menjen saját tragédiájához.

Mikor elfordult az ablaktól, és mégis beállt a leszállni készülő sorába, szeme egy percre összetalálkozott az ablak mellett ülő idős férfi tekintetével. A sűrű, ősz szemöldök alól részvéttel teli barna szempár nézett rá. Ez az öreg mindent tud róla. Sőt, többet tud nála. Talán valahonnan régről ismeri, és tudja, hogy hiába érkezett haza. Meg akart bizonyosodni tekintetéről, lehet, meg is akarta kérdezni tőle, hogy mit tud az övéiről...? De mire visszanézett, már csak az arcélét látta, amint érdeklődve tekint ki az ablakon. Követte a pillantását, és a megállóval egy vonalban, a kertészetük végében emelkedő füves dombon meglátott egy vígan ugrándozó fehér kecskegidát.

– Kecske! – a szíve akkorát dobbant az örömtől, hogy beleszédült. Hangos zokogás tört fel a mellkasából, sovány ábrázatát előntötte a könny, és a feléje forduló, ijedt arcok sorfala közt szinte kiugrott a leszállóktól megüresedett peronra, le a villamos rácsos lépcsőin az egyenetlen kockakövekkel borí-

tott megállóba. Nem érezte teli hátizsákja súlyát, sem a bal kezében nehézkedő csomagét, a zokogástól zihálva futott le a villamossínek töltéséről, át az üres autóúton, át a bombatölcsérekkel, földhányásokkal éktelenített réten. Nem a bejárat felé, hanem a telekvégi kis domb irányába szaladt, amelyen az előbb ott ugrált a gida. Innen már nem látta, de ahogy közelebb ért, kihallotta a kerítés sűrű zöldje közül az anyakecske mekegését és a nyughatatlan kis paták dobaját.

– Ha a kertészetben kecskék vannak, akkor tej kell, akkor él a család, élnek a gyerekek! – Annak

idején együtt tervezték, hogy kecskét fognak tartani, ha a front miatt nem lehet tejet kapni. Mérhetetlen hála ömlött el a lelkén, miközben fuldokolva kapkodta a levegőt. Még mindig folytak a könnyei, de már jólesett a sírás, még ha elviselhetetlenül fájt is a mellkasa. Nekidőlt a kerítésnek, azt se bánta volna, ha a súlyától berogy.

Aztán összeszedte magát, felvette az átkötözött, szegényes ajándékokkal teli papírcsomagot, és elindult a bejárat felé. Lassan, hogy mire odaér, elmúljen tüdejéből a zihálás, ne látszódjék arcán a zokogás nyoma.

Csak az a baj, hogy meg kell halni

FECSKE CSABA
„Írószobám”

(Nem olyan, mint Arany Jánosé)

A hely, ahol versem írom,
 Tillaárom, haj!
 Se nem bölcsőm, se nem sírom,
 Tillaárom, haj!
 Kimondom, s a hideg ráz,
 Ez egy kaptár: panelház.
 Tillaárom, haj!

Benne harminc éve élek,
 Tillaárom, haj!
 Sokan vagyunk, hát nem félek,
 Tillaárom, haj!
 A falat nem húzom szét,
 S hallom, szexel a szomszéd.
 Tillaárom, haj!

Érzem, mit főz Ella néni,
 Tillaárom, haj!
 Van nyugdíja, de csak némi.
 Tillaárom, haj!
 Hajba kap fia, lánya,
 S megáll a tudománya.
 Tillaárom, haj!

No csak, megjött Kovács szomszéd!
 Tillaárom, haj!
 „A pofádat taposom szét!”
 Tillaárom, haj!
 Íródik a sors könyve,
 Sósabb lesz a nej könnye.
 Tillaárom, haj!

Elmerengve puha ágyon,
 Tillaárom, haj!
 Egy kis kerti lakra vágyom.
 Tillaárom, haj!
 Ezen jártatom eszem:
 Két szonettért megveszem!
 Tillaárom, haj!

Ott folytatja

barátok és borospoharak között
 karácsony havában a hegyen
 T. vikendházában a hegy valójában
 ujjbegynyi szemölcs az unott
 város arcán fehér mint szükségét
 végző özvegyasszony feneke
 most tél van és hó és halál tél és hó
 az van de halál nincs kedves Mihályunk
 boldogok a borivók mert övük
 a mennyek országa szesszel revétlenített
 szilaj szavak szaladtak ki szánkon
 hóba hugyoztuk nevünket léha arannyal
 iparkodtunk igazolni jelenlétünket
 T-nek volt a legvirágosabb kedve
 megérdemelte lánya elkurvult csalta a felesége

csak a borban és barátaiban bízhatott
 cinke cincogott az aszott almafán
 mennyit ér a madárhang télen (és egyáltalán)
 mikor még a semmi moco rog alvó rügyek
 éjjelében az ereszc satorna merész csillogása
 a gazda gondosságát jövőbe vetett hitét hirdeti
 őrjítő fehér csönd katonás szőlőkarók
 sovány fák között láttuk amint a láthatáron elvérzik
 a nap azóta este van T. számára nem jött a reggel
 nem a macskajaj jaj a macskát ki eteti meg
 aztán mégis kitavaszodott az ereszc satorna okádja
 a hólét magukhoz térnek a fák a feketerigó
 ott folytatja ahol tavaly abba hagyta
 mintha mi sem történt volna

GY. SZABÓ ANDRÁS
A kovácsműhely

Két szekér poroszkál nyikorogva egymás mögött a Répce hídján felől. Furcsán jönnek. A hátsó szekér rúdját az elülső derekához kötötték, mert kitört az egyik kerék. Három kerék nem ad biztonságot az alkotmánynak, ketten is kísérik lócsénél markolva a sérült kocsit.

– Már felrakodtunk, épp nyomtattuk le a lucernát, amikor, recs!

– Délutánra készen lesz – mondja a fiú nagyapja a kapuból –, az Östör megcsinálja.

– Muszáj – felelnek a szekér mellől – eső lesz.

A fiú a teheneket nézi. Imbolygó fejjel, fel-felcsapott farkkal, kitartóan húzzák a jármot. – A lovak most biztos a Répceben fürödnek – gondolja, és már látja is őket elől a malomgátnál, ahol legmélyebb a folyó, mint vágják szét a vizet erős pataikkal, spriccel a sok csepp, nyakig merülnek a folyó kiöblösödött részében. – Nekünk is el kell vinnünk az ásófejet a kovácshoz – szól a fiú nagyapja –, nem tartja meg a nyelet.

Az évek múlásával módszeresen begyűjtötte, leltárba szedte falun töltött gyerekkora minden cserépdarabját. Mint a széttörött aratási korszó, melyet egy óvatlan pillanatban ő ejtett ki kezéből kisfiú korában, s próbálta enyvvvel összeragasztani, úgy kerültek egymás mellé évtizedek múlva ennek a korszónak szétesett részei. De egy darab már az enyvezés pillanatában is hiányzott belőle, hiába tette tívé érte a köves mezsgyerészt. Később, jóval később, amikor megírja élményeit apja szülőfalujáról, ez a hiányzó darabka nem kerül helyére az emlékezésben.

Hogy mi volt ez a hiányzó töredék, mely parancsolóan követelte helyét az évek során? A kovácsműhely. A falu kovácsműhelye.

Írt ő már mindenről, a Répceről, a vízimalomról, nagyapja teheneiről az alomillatú istállóban, a napverte dűlőutakon tett szekerezésekről; arról, hogy utolsóként láthatta ennek a többszázados, fájdalmas és szép életnek a mindennapjait, de a kovácsműhelyről nem szólt. Nem szólt róla, mert egyedül a kovácsműhely volt az a színtere falun töltött gyerekkorának, ahová inkább csak vágyakozott, ahelyett hogy délelőttöket, délutánokat ácsorgott volna végig kormos falai között. Messze is volt ez a műhely, a temető utcájában a faluvégen, de később, mind ritkább hazalátogatóként mégis elcsodálkozott azon, hogy valójában

milyen közel állt boltíves ajtajával ez a fehér épület nagyszülei házához. Négy-öt alkalommal járhatott itt mindössze, legtöbbször a nagyapjával.

Furcsa, nem várt játékot űz az emberrel az emlékezés. Talán éppen azért, mivel határtalanul vágyott a műhelyre és annak udvarára, az a négy-öt látogatás élesebb kontúrokkal rögzült benne, mint bármi más.

A kovácsműhely kapuja csaknem mindig nyitva állt. Előtte, az udvar keményre döngölődött sárga földjén törött rúdjaikkal, hiányos, kivásott vasalásaikkal vártak reparálásukra a szekerek, kettő-három is egyszerre; mellettük, hámjukból kifogva, kötőfékszáron a lovak. Az udvarnak nem volt kerítése, így az érkezés sorrendjében, a falu alsó és felső végéről is kényelmesen beállhattak a gazdák. Egyszer egészen közlelről nézhetette végig a vas hevítését. Nem is az ütemre vert kalapács vonzotta szemét, hanem a tenyerek, az ujjak, melyek mintha maguk is a szerszám tartozékai lettek volna, szürkén és olajosan, átmenet nélkül olvadtak bele a fogók és csipeszek szárába. Óh, azok az ujjak! Sosem értette, hogy is társulhatott a fent vörösre marjult, lent szénfeketévé perzselődött ujjbegyekhez, felszegett körömágyhoz tréfára fogékony tekintet.

Háborút járt emberek voltak a kovácsok, Isonzót és a doni hómezőt átszenvedő bakák; a vas, mely permanens veszélyként kísérte életüket a frontszolgálat éve alatt, engedékeny matériává változott az üllőn kezük nyomán.

A műhely udvarát, előterét – hisz kerítése nem volt – hátul jegenyesor zárta el a falu házaitól. A jegenyék árnyéka erős napsütésben a simára koptatott sárga földre hullott, szabályos sávokra osztva a pata- és keréknyom keményítette kérges felületet. Itt, ezekben a fekete sávokban hűsöltek a lovak a nyári hőségben, ösztönösen az árnyéket keresve, míg sorukra vártak. A perzselő nap hevétől ugyan megszabadultak, de a legyek ostroma elől itt sem tudtak megmenekülni. Szügyük, tomporuk izomzatának mozgatása nem segített rajtuk.

Legtöbbször hosszú sörényű vörös pej volt, de akadtak köztük szürkék, egészen ritkán almásderesek, és gyönyörű telt idomú, rövid szőrzű fényes feketék. Megérinteni nem merte őket, csak nézte megigézve a hatalmas állatokat, akik a várakozás unalmában a zablát rágták, vagy a földet kaparták elülső lábukkal.

A két kovács közül az idősebb, az első világháborúban tizenkilenc évesen került ki a frontra. Zömök, széles vállú, jó kedélyű ember volt. A fiú nagyapja, lévén ő is első világháborús, inkább vele értett szót, ha a beszélgetés a múltnak erre a tarackos ösvényére terelődött.

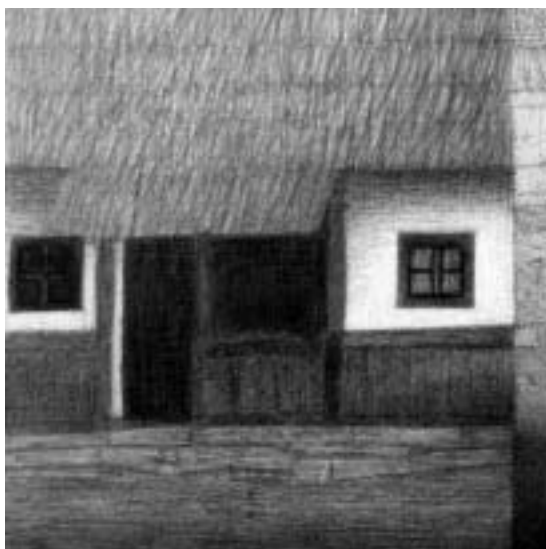
Egyikük az olasz hadszíntér lövészárkainak és tábori kórházainak világából hozta emlékeit, a másik – ugyanabból az időből – az orosz frontról s az azt követő hadifogságról. Mindig tudtak egymásnak újat mondani. A fiatalabb kovács a doni áttörés borzalmairól festett képet, hosszan beszélt, míg szemét el nem futotta a könny, és mondandóját rendszerint kézlegyintéssel fejezte be. Két tenyere satujába mindig ő fogta be az állat bokáját, bőrköténye alá támasznak csúsztatva egyik térdét, hogy biztosan álljon a ló a patkolásnál. Bent a tűzhelyen ilyenkor már vörösen izzott a szén, s fölötte, mint valami lecsapni készülő ősmadár, homálylott a fűjtató teste. Időnként meglendítette valamelyikük a fűjtató fogantyúját, s a bőrlebernyeg kürtőnyílásán bőséges levegő áramlott a parázsló szénre. Lenyűgöző látvány volt!

A szikrázó parázból kikerült patkót, mely gyakran aznap az istálló küszöbén esett le az állatról reggeli kivezetése során, csak hozzá kellett igazítani a patához, felizzítva új furatot ütni bele, hogy le ne váljon még egyszer. Hangos sístergéssel, gomolygó gőzoszlop kíséretében merítették a vödör vízbe az ekként újrahaznosított patkót, hogy aztán rögtön utána kezdődhessen a művelet. – Hó, ha, hó, hó – nyugtatta húzódozó lovát a gazdája, és átölelte sörényes nyakukat. A pörkölődő szaru, a tüsténkedés idegessé tette némelyiküket, hátravetve fejüket, nyerítve próbáltak szabadulni a béklyóból, de a Dont megjárt kovács biztosan tartotta kezében bokájukat. – Most ölti ki nyelvét az ördög! – viccelődött az öregebb mester, amint a szög átütötte a szarut, és hegyes végei elől kibújtak. Aztán sorjában lecsípte valamennyi hegyét, és simára reszelte a vastöviseket. Mehetett a gazda lovaival újból a határba. Ugyanígy, ezekkel a kigyakorolt, beidegzett mozdulatokkal került fel a kocsirúdja-ra elől a fémkarika, a hámfára az elszakadt láncszem, a kerékagyra a lehullott abroncs.

A műhely koromette falain meglátszott az idő, a kor, még a munka verejtéke is. Kéz- és ujjnyomok tarkították a falát, s papír híján, a fiókos pad fölött néhány felkarcolt számsor, matematikai alpművelet is megőrződött. Minden szerszám, fogó, csipesz, reszelő, kala-

pács a falon kapott helyet, vagy a fiókos pad rekeszeiben, egyedül az üllő állt fontosságai és valóságos súlyának is megfelelően önmagában a műhely közepén. S még valami. Mint hú házórozó eb, rituális kapubálvány, kint a boltív előtt, egy olajos fekete cölöp tetejére csavarozva öreg satu meredt ki a földből. Ezt az öreg satut bárki használhatta a műhely zárása után szög, ácskapocs kiegyenesítésére, vasak meghajlítására, ami éppen adódott a ház körüli munkák során.

Évekkel, évtizedekkel később, amikor Edmondo

Ház

De Amicis *Szív* című könyvének fejezeteit olvassa fel esténként gyerekeinek, annál a résznél mindig elérzékenyült az olvasásban, amikor a kovács és a fia történetéhez érkezett. A történet szerint Pietro Precossi az osztály legjobb tanulója, akinek érzéketlen, részeges, fatuskó apja megkeseríti a kisdíák életét. Ám egy napon jeles tanulmányi eredményeiért fia az osztály kitüntettjé lesz, s a tanfelügyelő az apa jelenlétében adja át a fiúnak a kitüntetést. És a kovács összeomlik ekkor. Megsemmisül. Pillanat

alatt költözik ki fejéből a mámor, mert megérti, hogy a fia fölötte áll. Aki panasz nélkül tűrte az ütést, a verést, fölé nemesedett. Nos, Pietro Precossi apjának műhelye, ahogy a könyvben megjeleníti a szerző, nagyon emlékeztetett gyerekkora vágott színterére.

Nem kellett sok időnek eltelnie, és a falu életében egymást követték a fiú számára riasztó változások. Megszűnt a vasút, felszedték a kis vicinális sínjeit, talpfáit. Elbontották a vízimalmot, gyerekkora paradicsomát, a kertek végéből eltűntek a pajták, a csűrök, a górék, a házak mögül az istállók.

Elsőéves egyetemista volt, amikor egyik hazalátogatásakor, a temető felé menet, döbbenet állt meg a sarkon. Az egykori hatalmas udvar sárga földjét felverte a gaz, a gyom, és a nagy fehér épületnek csak az első fala látszott. Később már az sem. Elfogyott, összeroppant a kovácsműhely, maga alá temetve a kovácsokat, a lovakat és szekereket, az egész múltó paraszti világot.

Azért egyvalamit mégsem. Ott, ahol a boltíves kapu állt, a földbe vert olajos oszlop tetején sokáig megvolt még az öreg satu. Bárki hozzáférhetett, ha használni akarta.

POLLÁGH PÉTER
A nyolcadik vezér

*Üveg van nálam, hét decis és karcsú,
és az üvegből valaki Adyék elsodort
nyelvén még kibeszél: 100 éve úszunk,
fulladunk, pancsolunk és habzunk
kisebbségben, saját hínáros medencénkben,
nincs a nevünkön már semmi, minden
tishti sapka, rangjelzés, váll-lap, uszony
és ékezet letépve; egy a sorsunk:
ez a faj, megyünk a semmiségbe.*

*Üveg van nálam, hét decis és karcsú.
Minden vezérnek jut egy deci, erre gondolok
(míg lassan eliszom a sárkányzöld üveget),
meg a nyolcadik vezérre, aki lemaradt,
mert inkább játszott. Tárgyakat gyártott.
Nímandokat. Ambíció nélküli kispofákat.
Kedves kékeket, örölt kókuszbombákat,
gyászfekete tejtáblát, mackóforma szőanyagát,
tejbe-gyerekeket, ennyivaló keksz-asztalokat.
Ez a nyolcadik minket itt felejtett.
Nem jött el, pedig vártuk, de a halottaimért
eljön majd, elviszi őket a legkisebb országba.*

*Tatabánya-alsó, Almásfüzitő-felső,
Somorja, Komárom vagy Pozsony,
én nem tudom már, hol, de várom,
elviszi mindkét nagyapát is lábon,
az elcsatolt apait, a besúgott anyait
is egy polcra ülteti, ki a napmarta,
napáztatta kirakatba: trafikok sírós illata.
Mezítlábás cigarettájukból jön sok felhő,
árnyékot ad nekik a nap melegében.
Ide nem jut be a hatalom semelyik keze,
pedig nem is verték vasba a kirakatot,
s nem rács az, ami talán annak látszik,
csak idézőjelbe tettem minden ablakot.*

Csak 55–60 éves

*Szép arcú. Ködfoltos a szeme, haja.
Amire emlékszem, csak 55–60 éves,
mégis annyira papa, ilyen nincs már
nagyon, mindenki fiatalos akar lenni.*

*Rozslángot hozzál, mondja,
míg ütögeti a koporsószöveget,
s ad egy Kossuth-ötöst, ezüstös,
mint a foga, a haja, a hamuja.*

*De nem akarok menni, mert mi lesz,
ha elkések, és gyászhuszárok várnak
az ajtóban?
Gyászhuszárok vagy koporsótisztek.
A nyolcvanas évek előszobájában
én annyi mindent nem tudok még.
Hány lakásban kell lejárnom a lábam,
hogyan az utolsó előszobába elérjek?
Ott is tiszta, fekete-fehér kő lesz?*

*Indulj, kis medve, így, ahogy vagy,
tavaszi, vad bundában, mondja,
s lezserül meghajol, két karjával
útnak indít, mint egy éghajót.*

*Ne hajolj meg, maradj rendíthetetlen ólompapa.
Beleküldenél a viharba, grószpapa? Hol az orcad,
az óceán(od)? – Álmomban így kérdezek,
a nagy könyvben mászkálok, bolyongok,
és nagyapa van a sorok között.
Hangszórók szólnak furcsán mélyről, magasból:
meghalt a papád, egy gomb már a gyufásdobozban,
abban a Volán Tefu-sban, vagy a mackód bundáján.*

*Almásfüzitői papa, elvitték, magas polcra ül majd,
fogva tart sok foltja, köde. Ne félj, ha furcsán hív.
Szomorúfűz nő a timföldgyár udvarán.
Meghalt a papa, mert besúgták.*

*Felülök katonakemény ágyon, ködfoltos a hangom:
Nem én firkáltam a falra,
motyogom, mégis szeretném, ha letörné a kezem.*

HEMERA ANNETTE

nyár I.

A tűz már vagy egy órája égett, és a parázsló fahasábok fölé végre oda lehetett tartani a beirdalt szalonát. Anyja már mindent előkészített, aprólékos, rá jellemző figyelemmel sorakoztatta fel a vacsora kellékeit: csurgatni való, vastagra szelt kenyeret, lilahagymát, paradicsomot, hegyes erős paprikát. Csendben bámultak a tűzbe és hallgattak. Esteledett. Néha megmozdult a szél, fordított egyet sötétzöld brokátszoknyáján az erdő. Szarvasok tűntek fel a szántó végében, inni ereszkedtek le a búzatábla hajlataiban rekedt tócsákhoz. „Szél lesz holnap, talán esik is majd egy keveset” – szölt az anyja, és igazított egyet a nyárson. A szalonna bőre a vágások mentén kinyílt, aranysárga zsírcseppek mintázták a fehérbelű kenyeret. Nem szóltak aztán jó ideig megint. A denevérek is előmereszkedtek, nagykabátjukat szélesre tárva suhantak végig az eresz mentén. Egyszer nekilátott, hogy számba vegye a nyári délután levegőjébe sűrűsödött összes illatot. Anyja a nyári konyhában dolgozott éppen, paradicsomot tett el, a takarékra fogott gázon rotyogott a sűrű, piros lé, nyaldosta a kondér magas falát. Az újabb adagot a pincébe hordták, a hűvös falak mentén egymás után sorakoztak a hosszú nyakú, piros üvegek. Ott álltak az öblös mézes mellett, a dióval töltött szakajtó, a lecsírázott tavalyi krumpli, a cékla és tojás között. Megszámlálhatatlanul sokféle illat terjengett a levegőben. Lepotyogott, erjedni indult savanykás alma, lekaszált, száradni fektetett fű, tűzre dobott gally, eperlevél, érett bodza, fiatal szőlő, friss menta és citromfű – megannyi hangjegy a nyárvégi szimfóniában.

nyár II.

Nézi nagyanyja kézfejét. A reumás, öreg csukló percek óta bajlódik a krémes karamell fedelével. Az életlen villa ide-oda csúszkál a fényes, barna négyszögön, nyüvi-nyiszálja a cukros tésztatetót, de az csak nem enged. Mint amikor az ember rendre visszatér élete megválaszolatlan kérdéseihez, és gondolatai nem tudnak kilépni a kivájt medrekből. Átnyúl a tejeskávé felett, óvatosan, hogy a szétrebbenő morzsák a tányér-

ra érkezzenek, kettétöri a sütemény tetejét, villájával ráilleszt egy jókora tejszínhalmot, és az egyik felét nagymama kezébe adja. A gyenge, eres kéz hálásan nyúl a süteményért, a fogatlan, öreg íny percekig szopogat minden falatot. Itt kövér, valódi tojásokból készül minden, a tejszín is igazi, úgy, mint valamikor otthon, Anyuka konyhájában. Talán igaz se volt...

Mindig napokig tervezik ezeket a délutánokat. Izgatott telefonbeszélgetések váltják egymást Budapest és Veszprém között, jó előre megkoreografálják az eseményt, minden részletre kitérnek, az odaútra, a megérkezésre, a rendelésre, a tejeskávé és a sütemény illatára, az eperfagylaltra, ami az országban kapható egyetlen fagylalthoz sem hasonlítható. Mintha templomba mennének, szép ruhát öltenek az alkalomra, nagymama előveszi kopott, mohaszín kartonruháját, századszor elmesél valami régi történetet az ipartestület színjátszó köréről, ahova nagyapával jártak. Tizenhat éves volt, nádszál vékony, lábán könnyű sevrőbőr félcipő. Ödémás, visszeres lábait belepréseli a nehéz ortopéd cipőkbe, halkan nyögdecsel minden mozdulatra. Mióta az a csibész pesti orvos egyik lábát rövidebbre szabta a csipőprotézissel, nehezen jár, és sarkán a vér gyakran kiserken. Már a készülődés kimeríti, úgy kell végigcipelni a hosszú folyosókon, le a lifttel a parkolóig, szinte beemelni az autóba, ő kezét az öreg, gyérhajú koponyára teszi, nehogy nagyanyja beüsse fejét. De egyetlen alkalom sem maradhat el, a világért nem hagynák ki. Aztán napokig beszélnek még az eseményről, minden részletét elismételve, ide-oda gurítva az emlék szivárványszínű üveggolyóit. Este visszaindul Pestre, nagyanyja ott áll a folyosó végén, tekintete kérlelő, nehezen engedi, kivárja, amíg liftbe száll, autója kigördül a parkolóból. Visszatotyog a lakásba, rendezget még kicsit, aztán fáradtan lehuppan a bronzsínű garnitúrára, megint eszébe jut, hogy a drappot kellett volna inkább magával hoznia a másik lakásból, ez túl alacsony, egyre nehezebb belőle a felkelés. Elszunyókál, feje mellére bukik, egyetlen légzése rekedt horkolásba csuklik, felriad, nem tudja, hol van. Fel kéne állni, pelenkát venni éjszakára. Hajnalban felébred, percekbe telik, míg feje kitisztul, és egymáshoz igazgatja a külvilág képeit. Megint a fotelban éjszakázott, fázik, fel kéne állni és behajtani az ablakot... A folyosón már hallani az ételhordó kocsis fémcsattogását, nyílnak, aztán halkán csukódnak az ajtók, a tegnapi vacsora üres edényei a mai reggelivel telnek meg, üres kávé,

sovány sajt, körözött. Forgatja az éretlen paradicsomot. Még legalább egy hétig a szárán kellett volna hagyni. Mi olyan sürgős manapság mindenkinek?

Mindig ugyanahhoz a sarokasztalhoz ülnek, a fák alá, ahonnan befogható a csendes füredi utca teljes hossza, és a zöldkockás terítő felett mindenki megvidámodik, hosszasan tanakodnak, ki mit rendel majd, hogy aztán a pincér mindenki elé csillogó tetejű krémest, feketét és apró pohárban kíséző szózdavitet tegyen le.

Nyári délután van. Ilyenkor kell hozzálátni komoly beszélgetésekhez, vaskos megállapításokat tenni sűrű gulyás felett, vagy csak hallgatni hosszan, és álmosbódultan hagyni, hogy a pincér elhordja az asztalról a kenyérvégeket, és a galamboknak seperje a kockás asztalkendőről a piros morzsákat. Megigazítani babakocsikban pufók csecsemőket rejtő lepkés plédeket, belekukkantani könnyű vacsorák fazekaiba, fedőt emelgetni, hagyni, hogy a tejfeles tők párája beborítsa az arcot, bizalmasan aprónépet aszalterítésre és kézmosásra felszólítani, hasas kosarakban napról megszáradt ágyneműt behordani, sárgadinnyét citrommal pince hidegébe tenni, új hagyma szárát vékonyan libazsírhoz adni, paradicsomot és lekvárt befőzni, üveget forrázni, vastag dunnákba aludni tenni. Forró, nyári délutánokon nagy, fényes szobákat elfüggönyözni, hogy templomi csendet és hűst rejtsen estig az otthon, ebédmaradékot hidegen, nagy étvággal lábából kanalazni, kézfejjel száját törölni, pörköltet villára szúrt kenyérral enni.

A nyári este vaskos hullámokban löki feléjük a szomszédos erdő fenyőillatát, néha a Balaton hangjai is felszöknek a cukrászda teraszára. Nem akarózik ott hagyni a kávéillatot, szapora pincérlábakat, vidám, fagyalttól maszatos gyerekarcokat, korholó szülőket, hogy megint hasfájás és átvirrasztott éjszaka lesz a vége, vendéget kapuig kíséző kávésinast, terítőre cseppent tej színét, tepertős pogácsát, rétest. De végül a sütemény minden morzsája elfogy, és indulni kell.

Most, hogy órák óta fekszik a kihült, jéghideg vizeletben a padlón, megint Péter unokája jut eszébe. Úgy nyomja mellét a teher, lélegezni is alig bír tőle. Az éjszakás nővér cipője öt perce kopogott el az ajtó előtt, még legalább másfél óra, míg újra az épület déli szárnyára ér. Nekigyürkőzik, nehéz, tehetetlen teste alá szorult zsibbadt karját ismét megpróbálja kiszabadítani. Túl öreg és gyenge – segítség nélkül ez már nem megy. Lélekben berendezkedik, a padlón tölti az éjszakát. Várnia kell, míg a hajnali váltás

megtalálja és ágyba teszi. Előkeres egy újabb filmet agytekervényei odvas polcairól, egy gyerekkorit, a Tisza-menti nyarakat, és kábult álomba szenderül. Az apró teakonyha hús linóleuma lassan selymes folyómederré változik. Apuka könnyű ladikján ringatóznak messzire. Már odaát van.

akárhol Pesten

Rozália egész nap furcsa hangulatban volt. Valami gyerekkori emlékekkel ébredt, és az érzés – a régi ház szaga, a dohos pince, ahova anyja reggelenként zöldségért és zsírért küldte le, a seb a térdén, amit a jeges föld vágott, mikor elcsúszott a havon, és összesározta az ünnepi ruháját, a sós könnyek, amit reszketve nyelt, mikor apja megoldotta a derékszíját... – vele maradt egész nap. A mellkasára telepedett ez a melankólia, és ott volt késő délután is, amikor végre hazaért. Padlóra dobja a nehéz szatyrokat, sietve kezét mos, megmelegíti a reggeli kávé maradékát, hogy aztán üvegpohárral a kezében lerogyjon a kredenc mellett álló öreg hokedlira. Lerúgja a kitaposott, műbőr cipőket, kinyújtóztatja dagadt lábait, megoldja derekán a szoknya korcát, mélyeket sóhajt, és csak bámul ki a körfolyosó félhomályába. Ferenci néni éppen a virágaival matat, horpadt étolajas flakonból állott vizet locsol a száraz muskátlikra, közben fogatlan ínyéről hangtalanul potyognak alá a gang mélyébe a szavak. Lecsíp néhány elszáradt levelet, megtapogatja a fokföldiket, köténye zsebéből alpakka villát kotor elő, hogy megláztassa a kiszáradt földet. Valaki a földszinten szőnyeget porol, a mállott téglafalon felkapaszzkodnak a pufogó, tompa hangok, összeölelkeznek a vízállásjelentés monoton mantrájával: a Duna Mosonynál apad, hajóvonták találkozása tilos... Két óra múlt. Hirtelen eszébe jut, hogy a harisnyák tegnap óta áznak a kis lavórban, és Gizi megint morogni fog, ha este feljön, hogy tiszta ágyneműt húzzon. – Anyuka, hányszor mondtam, hogy ne hagyja napokig bűdösödni a mosást! – Ráncos keze visszatér a rózsaszínű virágokhoz, egyenként tépdési az összetöpörödött szirmokat. – Gyurikáéktól kapta még tavaly Teréz-napra – színűket nem látta azóta sem. A cserepes virág és konyakos meggy mellé egy ajánlatot is hoztak: kössenek eltartási szerződést, meglátja, jó lesz mindenkinek, ők majd vigyáznak rá, reggel ágyba kapja a kávé, és nem lesz többet gondja semmivel. A lakást meg elég,

ha aztán íratja rájuk, ők nem türelmetlenek, tudnak várni, igazán. Sietve, szó nélkül távoztak rövidebb később, még a kávé is ott hagyták, pedig Omniából főzte, amit magának sosem engedne meg. Gizi bűnbánó ábrázattal szabadkozott, forgatta az olcsó, köves gyűrűt a kezén, higgye el, nem a szerződés miatt, és hogy megérti, óvatos, talán bizalmatlan is, de mégsem kellett volna így, ilyen kerek-perec...

A másik lakásban a bejárati csengő hangja kettéhasítja a délutáni csendet. Az ajtó túloldalán valaki nagyon siethet, szinte rátenyerel a gombra. A rekedtes bűgás messzire küldi a tornácós házat, anyja puha kezét, ahogy a hátán a piros hurkákat borogatja. – Vigyázz jobban máskor, és nem lesz baj! – csitítja. Elillan a mézes sütemény szájban szétolvadó puhasága is, apja mély hangja, zavart arca, ahogy kínálja, nem tudni, meddig tart a béke, és holnap ütés vagy simogatás következik-e.

– Ki a fene lehet az ilyenkor! – motyogja Rozália, megtámaszkodik a konyhaasztal sarkán, lassan felhúzza magát. Néhány másodpercig egy helyben áll, hogy a fejébe szökött vér dobolása csituljon kicsit, aztán elindul az előszoba opálos homályában az ajtó felé.

reggeli ima

Kockás konyharuhák, vágódeszkák, lehulló hagymahéjak, piros fedők, mázas cserepek várnak sorukra álmos konyhasarkokban. A reggeli nap új próbát tesz, meg akarja kerülni a bérház vaskos derékszögét, de a fénynyalábok csak a folyosó végéig jutnak. Hajnali párak ülnek a százéves kovácsoltvas korlátok virágai között, ereszcatornák hónalja tegnap kelt fiókat nevel. Tea gőzölög vastag falú nagypapabögrékben, méz és gyömbér illata tölti be a konyhát. Sárga húsú paprikát darabolok, puha, nyári paradicsomot. A piros lé befesti kézfejem. Vöröshagyma pirul erdélyi szalonna zsírján. Kövér belű, aranybarna hajú kenyerek sercegésére ültetem a hagymaillatot, és úgy küldöm őket a gang kerengőjébe. Ez az én reggeli imám hozzád. Hintázó gyermekzsivaj tölti be a nyár üres öbleit, meg nem született utódaink sírnak jajveszékelve, világra kéredzkedően. Eljut-e hozzád, ahol vagy, messzi, idegen szobákba, ahova nekem sosem lesz bejárásom? Üljetek asztalhoz, törj a kenyérből, oszd meg velem a falatot, és csendesen bölints felém, ha olyan az étel, ahogyan te szereted.

miért csoszognak a kínaiak?

Szinte mindegyik ugyanúgy jár, csoszog. Mindig megmosolyogtat a groteszk látvány, ahogy a talpig Gucci-ban pompázó úriasszonyok végigvonulnak Peking bevásárlónegyedén, de a csoszogást valahogy sosem tudják otthon hagyni. Uram atyám, miért nem szól már rájuk valaki?!

Harmincemeletes felhőkarcoló teaházában ülünk. Luxus és pompa mindenütt. A cég elnökkasszonya lát vendégül bennünket a hamarosan véget érő tíznapos tréningünk után. Nagy megtiszteltetés ez, csak a gazdag kiváltságosok tehetik be ide a lábukat. A földszinten libériás inas mutatja a vállalati limuzintól az utat a liftig, vendéglátónk pontosan tudja, merre kell menni, ez mégis hozzátartozik a kötelező kűrhez. A menükártyát tökéletes ázsiai szépségek nyújtják át finom mozdulattal. Karcsú testükre elegáns nyerselyem simul. Az alkalomhoz öltöttem én is, a tavaly Pekingben csináltatott kínai hernyóselymet választottam. Magas nyakú, ujjatlan, apró gombos, térdig érő, combközépig sliccelt, finom darab. Fekete virágminták díszítik a tojáshejszínű selymet... Vendéglátónk tekintete kivillanó combomra téved, ívelt szemöldöke jelzi feddő-kedvesen, ez itt túl sok, a kínai teaházban a nők combot nem, csak rafináltan, a kelmén keresztül mutatnak. Észrevétlen lejjebb csúsztatom ölemben a damasztzalvétát, ő pilláival jelez: így jó lesz.

A harmadik ruhapróbánál tartunk már, de a mellvarrás még mindig nem tökéletes. Nem fekszik szépen, buggyt vet. A szabászfíú óvatosan babrál a mellem körül, bámulatot tehetséggel tűzi újra és újra a varrást, a leheletkönnyű anyagon sorakozó apró gombostűfejek jelzik csak, veszélyes eszközzel dolgozik, mindeközben még véletlenül sem érinti testemet. Órák óta dolgozik, hogy eltüntesse az apró hibát. Oldani próbálom a feszültséget, láthatóan zavarban van a dús, európai keblek közelében. Angolja nem tökéletes, de az egyszerű, ruhahosszra, tűzésre, nyakmagasságra vonatkozó kéréseket megérti, nem kell kérnem a mellettünk toporgó tolmács segítségét. „Látod, mondom, tegnap este sem gondolkoztál eleget a melleimen!” A hatás leírhatatlan. A finom, vékony ujjú, lányos kezek leszaladnak a csípőmíg, hogy megigazítsanak valamit, ami már két nappal ezelőtt is tökéletes volt. A fiú arca először elsápad, majd vörösre vált. A tolmács diszkrétan mellém lép, és a fülembé súgja: „Tartsunk egy kis

pihenőt.” Halkan hangzik el a mondat, érthetetlen, hogyan hallhatják meg mégis, s ahogy kimondták, valami láthatatlan falmélyedésből két nő lép elő, gyakorlott, kecses mozdulatokkal frissítőt, gyömbéres süteményt és mézen pörkölt dióféléket helyeznek elénk az apró, lakkozott asztalkákra. A tojáshej vékonyságú, kézzel festett porcelán összeroppanna a tenyeremben, ha nem tudnám, mennyire törékeny. Látni engedi a zöldteába hintett jázminvirágokat. Miközben a forró italt kortyolgatjuk, újabb leckét kapok Ázsiából. Kísérőm mosolya tökéletes, stílusa kedves és udvarias, mégis kimért. Ki tudja, miket gondolhat magában. „Az ázsiai férfiak nagyon szemérmesek – mondja. – Számukra felfoghatatlan a viselkedésed, ahogy ti, európaiak a szexualitáshoz viszonyultok. Bocsáss meg, kérlek. Ilyet nem mondatsz egy kínai férfinak.”

emlékek

Ma otthon voltam anyáéknál, és a délutáni szieszta családi fényképek nézegetésével telt. Ezek mindig jeles alkalmak nálunk, megsárgult, porszagú dobozokból számárfüles, főleg fekete-fehér képeket sze-degetünk elő, sokat nevetünk, ezerszer hallott, meg-unhatatlan történeteket mesélünk el, ki tudja, hányadszor. Amióta nagypapa meghalt, és Péter sincs velünk, egy-egy képnél kicsit nagyobbakat hallgatunk, és anya mind gyakrabban menti ki magát, hogy valami halaszthatatlan dolognak nézzen utána a konyhában. Amikor aztán megint leül közünk, az ujjaimmal ki tudnám tapintani az új árkot az arcán, valaki kapkodva keres egy vidám történetet, és úgy teszünk, mintha csak az esti lámpafény törne olyan furcsán a szemében...

Arc

SÁRÁNDI JÓZSEF
A magányosok éjszakája

*Amikor a telihold
vonít a kutyákra
az a magányosok
éjszakája
Nincs más vigasz
csupán a Semmi
a külön-külön
hanyatt feküdni*

*A hold nem süt
hideg sugárszálakkal gerjeszt
billét smurinát
s indulnak a nemek
egymás felé
járdákon tetőkön át
félelmetlen
vágytöltés-vártan*

*Az a magányosok
éjszakája
mikor az ember vonít
a szélkutyákra
mert nincs
viselhető társa tere
mikor önmagának lesz
ádáz ellenfele*

*Az a magányosok
éjszakája
mikor beleájulunk
a kozmikus halálba
Elalszunk s jönnek
zilált szavak képek
és eljön győzelme
az eszméletlen igéknek*

A bomlás fölhajtó ereje

avagy megkülönböztetésünk lépcsőfokai

1
 Örülhetnek akik azt akarták
 hogy mi szépen tönkremenjünk
 Menekülsz –
 itt minden a rettegésre emlékeztet
 Szereleméhség s félelem
 osztoznak majd magányomon
 Álmodók kincskamrája vár s egyetlen
 szavam marad csupán
 a nem

2
 Kellenék trubadúrnak
 ki epekszik de nem kapja meg
 a vágyott testet
 Kellenék kínomat kibeszélni
 hogy megdicsőülj
 s megdicsőüljek egykor én is
 nem gondolva már
 se Rád se senki nőre
 Kozmikus akarat vezérel
 és Istené leszek

3
 Lennék csak diadalmas
 kedvelnének megint a nők
 Most magamtól is elijeszt
 gyűrött másnapos arcom
 Te a fiúhoz mentél
 én meg ma is lerészegedem
 Ég a házam
 s el kell indulnom valamerre
 kettesben a tűzzel

Idegenség

*Ne térj sehova vissza hol boldognak hitted magad
 Egykori jelenléted mára emlék üres forma
 Hült helyedre lelsz a kiégett sivár városokban
 Lehangolt díszlet a szeretkezések parkja háza
 A régi szobák kicserélt tapétái s a posztterek
 idegen izzásokat zárnak körül*

*Kihalsz mielőtt végleg eltávoznál
 s miként a korosztályuk túlélő öregek
 megnyugszol betöltvén küldetésed*

DEÁK-SÁROSI LÁSZLÓ

Relativizálás az ügynökfilmekben

A művészet eleve nem csupán az esztétikum megvalósulásának közege, hanem az igazság megmutatásának, vagy legalább keresésének eszköze is. A filmekre ez fokozottabban igaz, hiszen emberekről, közösségekről szólnak ugyancsak embereknek és közösségeknek. A film ráadásul használja a társadalom erőforrásait az állami, alapítványi és gazdasági társaságok támogatása révén, sokkal nagyobb mértékben, mint bármely más művészeti ág. Joggal várható el tehát, hogy olyan kérdéseket is részletezzon, amelyek sok embert érintenek.

Az ügynökfilmek olyan témákkal foglalkoznak, amelyek közvetlenül az egész ország lakosságát érintik. Súlyos örökséget kell tisztázniuk: a pártállami idők viszonyait. Hogyan sikerült ez Magyarországon? Leástak-e ezek a filmek a problémák gyökeréig? Megmutatták-e az igazságot, megvalósították-e a katarzist, a megtisztulást? Az 1990 után készült ügynökfilmek kétségkívül hozzányújtak a kényes témához. Vannak köztük figyelemreméltók, amelyek súlyos részkérdésekről szólnak, közülük némelyik remekül kidolgozott drámaisággal él, azonban egy-két kivételtől eltekintve a legfontosabb kérdések megfogalmazásáig nem jutnak el. Kikerülnek azokat. Fő módszerük a relativizálás. Kevésbé jellemző, sajátos eseteket dolgoznak fel, valódi kérdéseket másodlagosakkal helyettesítenek, vagy egyazon szintre helyezik őket.

A magyarországi ügynökfilmek sokkal inkább a jelenről szólnak, mint a múltról. A pártállami, önkényuralmi hatalom besúgórendszere által okozott károkról, a feszültségek múltbeli, de inkább jelen időben való feloldhatatlanságáról. Ezek a filmek a problémát nagyobb mértékben inkább megtestesítik, mintsem bírálják és feloldanak.

Vigyázók

Az első jelentős ügynökfilmet Sára Sándor rendezte 1993-ban. Alapja Domahidy Miklós kisregénye, amelyet a szerző még 1962-ben írt, de Magyarországon csak 1992-ben jelent meg. A kisregény címe: *A csorba csésze*, Sára Sándor filmjéé pedig *Vigyázók*. Már a címek eltérése felhívja a figyelmet

valamire. A „csorba csésze” metaforája azt jelenti, hogy egy hibás elem került az épek közé. A „vigyázók” többes számú főnév viszont azt állítja, hogy mindegyik csésze csorba, vagy bármelyik az lehet. A film tehát még a könyvhöz képest is relativizál. Hogyan is teszi?

A cselekmény és a konfliktus röviden a következő: egy polgári baráti társaság tagjai az 1950-es évek első felében csütörtökönként összejárnak. Kártyáznak, beszélgetnek, osztják a maguk és a világ gondját, mint a régi világban. Egyik alkalommal azonban a ház asszonya, Éva az előszobában talál egy „Vigyázó 123” álnévre kiállított, fénykép nélküli ÁVH-s igazolványt. Az igazolvány csak a társaság hét tagjának egyikéé lehet, de senki sem vállalja. A fordulat megrontja a baráti-rokoni kapcsolatokat. Mindenki gyanússá válik, még Éva férje, Péter is, aki nyomozni kezd a többiek után. A film végére azonban nem derül ki semmi biztos. A kapcsolatok szétesnek, még a házaspár is külön költözik.

Nem került meg a „csorba csésze”. Ez a film relativizmusa. Mindenki „vigyázó” lett. Jogos ez az állítás? Így volt, így lehetett? Sem a könyv, sem a film nem veszi ennyire egy kalap alá az egész társaságot, mint amennyire a *Vigyázók* cím sugallja. Attól, hogy egyetlen igazolványt találtak meg, még lehetett volna több ÁVH-s, tartótiszt vagy besúgó „a hét gonosz” között. Ám valóban mind gonoszak, mind árulók? Azonos mértékben bukták el az élet próbáit? A film és a rendezője talán akaratlanul is kisebbiti az ügynökhálózat és a besúgás szerepét az ötvenes évek kommunista diktatúrára épülő rendszerében. Kissé furcsa ez Sára Sándortól, hiszen ő már a rendszer-váltás előtti évtizedekben vállalható, fontos filmeket készített (*Feldobott kő*, 1967; *80 huszár*, 1978 stb.). A téma természetéből adódóan olyan bonyolult és kényes, hogy kifogott még az igazság iránt elkötelezett rendezőn is, aki egészen biztosan a legjobb szándékkal készítette el ezt az adaptációt.

Milyen karaktereket is sorol a *Vigyázók* cím egyazon, homogénnek tekinthető csoportba? Edit például azért válik gyanússá, mert az édesanyját el tudta helyezni egy zártkörű, a felső pártvezetésnek és családjuknak fenntartott szanatóriumban. Edit azonban bevallja Évának, hogy a nyugdíj és biztosítás nélkül maradt, beteg, nehéz természetű anyját csak úgy tudta a szanatóriumba beprotezsálni, hogy viszonyt kezdett a főorvossal, a kórház igazgatójával. Vajon ez a megalkuvás egy lapon említhető a besúgással?

Edit is „vigyázó” lett, mert odaadta a testét a beteg anyja kezelgetése okán egy általa utált férfinak? Edit viszonya Imrével, az élettársával már korábban megromlott.

A *csorba csésze* története azt jeleníti meg, hogy van egy áruló, „a csorba csésze”, a többiek viszont csak kisebb-nagyobb kompromisszumokat vállalnak, de azokat is egzisztenciális kényszerből. Igaz, a besúgást is sokan egzisztenciális kényszerből vállalták, de mégis mást jelent elárulni egy társaságot, mint természetben fizetni egy életmentő gyógykezelésért. Nem a prostituálódás a kis meghasonlás, hanem az árulás a nagy. Ha ezek a meghasonlások össze is mérhetőek, a jellegük erősen különbözik.

A történetben mindenkinek meg kellett valamennyire hasonlania a korábbi polgári értékrendje szerint, de ez a pártállami rendszer is nagyon kegyetlen volt. Károly, Éva bátyja párttag volt, és mint ismeretes, a párttagságot az ötvenes években nem adták ingyen vagy olcsón. A párttagsága miatt még nem biztos, hogy Károly „vigyázó”, de Imre sem, aki szintén a párthoz közeledik munkahely szerzése reményében. Persze, más okok, bizonyítékok miatt mégis Károly a leggyanúsabb. Holttestét a Dunából halászták ki. Feltehetően öngyilkos lett. Ez adna lehetőséget a katarzisa, a megtisztulásra, hiszen személyében azonosíthatták volna a „csorba csészt” – de nem ez történt. A házaspár, Éva és Péter Károlyt is csak az egyik lehetséges „vigyázó”-nak tartják, és még egymást is gyanúsítják. Valami végleg elromlott. A film azzal ér véget, mint már korábban említettem, hogy Éva és Péter külön költözik.

Kolorádó Kid

Magyarországon évekig nem készültek ügynökfilmek, vagy nem keltettek különösebb visszhangot. A műfaj az utóbbi néhány évben teljesebben ki, és tanulságos példákkal szolgál. Érdemes áttekinteni őket.

2009-ben Vágvölgyi B. András újságíró és film-történész rendezett egy olyan filmet, amelyet ebbe a csoportba is be lehet sorolni. A film noir stíluslemeit idézi az 1940-es és 1950-es évek amerikai filmek képi világával, zenéivel, karaktertípusaival, bűnügyi cselekménysémaival. Csak részben besúgófilm, mert az 1956-os eseményekre is utal visszatekintéssel. Bizonyára a rendező jó szándékkal akart

megidézni egy korhangulatot, hogy a mai fiatalok számára is képes legyen figyelemfelkeltően szólni 1956-ról és a Kádár vezetése alatt végrehajtott leszámolások időszakáról.

A film túl sokat markol, és nem ez az egyetlen relativizáló elem benne. 1956-ot és általában a forradalmat olyannak festi le, mintha azt inkább csak az érzelmek, az indulatok: a fogadás, a mindent elsöprő szerelem vezérelné, és szinte mellékes, hogy ténylegesen miért tört ki. A cselekmény kerete a börtönben eltöltött idő, ahol a cellatársak egymás bizalmával visszaélve árulókká válnak. A film rendezője is ezt emelte ki a *Kolorádó Kid* bemutatója után. A 2010-es filmszemlén úgy fogalmazott, hogy mindenki besúgott mindenkit, mindenki elárult mindenkit. Nem korrekt ez az összkép az 1956-os forradalom résztvevőiről. Történtek árulások is, de nagyon sokan kiálltak az igazuk, a becsületük és a sorstársaik mellett. A mi szűkebb családukból is van olyan hozzátartozó, akit nem tudtak rávenni hamis tanúskodásra. Mivel nem működött együtt az államvédelmiskkel, ezért három évig tartották Recskén per és ítélet nélkül. Magyarán ártatlanul. Szabadulása után ugyan engedték dolgozni, de élete végéig küszködött a Recskén szerzett sérüléseivel.

Az 1956 utáni bebörtönzések és leszámolások bizonyára nagyon sok embert megtörtek, ha nem is mindenkit. A „mindenki árulóvá lett” általánosítás és relativizálás akkor sem jogos. Ha mégis ez a véleménye a rendezőnek, akkor azt a kegyetlenül diktatórikus rendszer számlájára kellett volna írnia, és bemutatnia azokat az embereket, akik az elnyomó rendszert létrehozták, működtették. Kik voltak, hol képezték ki őket, milyen céllal? A vezetés és a végrehajtók milyen motivációkkal bírtak? Ha egy elnyomó gépezet bárkit képes árulásra rávenni, azt nem lehet pusztán az emberek gyengeségével okolni.

A *Kolorádó Kid* a filmnoáros, fiatalos vagányságával, általánosító lendületével inkább elfedi a lényegét, mintsem bemutatná. A film befejező jelenete is mintha nem szándékos önkritika volna. A kerettörténet szerint az 1956-os forradalmi események idején Magyarországon járt egy brit újságíró, aki hazatérte után tévéműsorban be akart számolni a tapasztalatairól. Épp belekezdett volna a mondandójába, amikor hippifiatalok törtek be, és botrányba fullasztották a műsort. Az adást megszakították. Így szakad meg a *Kolorádó Kid* című film is, anélkül, hogy valami lényegeset megmutatott volna.

A vizsga

A műfajiság banánhéján csúszik el *A vizsga* című film is, amelyik nem sokkal később, 2010-ben készült. A rendező, Bergendy Péter a reklámszakmából érkezett, és első játékfilmje az *Állítsátok meg Terézanyut!* (2004) volt. Bergendy minden jel szerint „szakmailag” közelítette meg a kérdést. A film üzlet és szórakoztatóipari termék – nosza, gondolhatta, készít egy olyan filmet, amely izgalomba hozza az embereket. Az ügynökkérdés ilyen, és hadd kerekedjen belőle egy jó kis vérfagyasztó krimi, thriller különösebb történelmi–politikai és emberi tét nélkül.

Az adekvátság és a történelmi hitelesség látszatát azonban ez a film is meg kívánja tartani. Az elején egy felirat hivatkozik egy 1957-es miniszteri rendeletre, amely szerint a forradalmi események után fölül kell vizsgálni az ügynökök rendszerhez, párt-hoz való lojalitását. Erre a pártállamiak bonyolult vizsgahelyzetet teremtenek. A besúgókat kikérdezi a tartótiszt, őt pedig megfigyeli a felettese, akit szintén tesztel egyik kollégája, és a végén egy még magasabb, ezredesi rangú vezető értékeli az eredményt.

A vizsga tehát nem elsősorban besúgókról, hanem tartótisztekről szól. A film nem mentes a feszültségkeltéstől, de a tét nem történelmi léptékű. Itt mindenki a rendszer híve. Mindössze egyetlen kollaboráns, egy pap inog meg kicsit benne, akit a kezdetben tudtán kívül vizsgahelyzetbe került tiszt, Jung András is épp kikérdez. Jung túlórázik karácsony napján is. A hivatásosoknak nem kérdés a saját, párt és rendszer iránti lojalitásuk. Csak az a tét, hogy ki lát át a másik szándékán, ki tudja kiállni a szándékosan élesített helyzetben a próbákat. Nincs egyetlen pozitív karakter sem, aki felismerné és elítélné a rendszer kegyetlen módszereit. Tehát ez nem *A mások élete* (2006, rendezte Florian Henckel von Donnersmarck), amelyben akad egy profi, de emberséges Stasi-tiszt.

Azért *A mások életét* említem párhuzamként, mert a magyar ügynökfilmeket ehhez a legsikeresebb külföldi film kategóriában Oscar-díjat nyert filmhez mérjük. Valóban, *A mások élete* egy kategóriával alaposabb, mint egyes magyar megfelelői. Nem mind egyiknél jobb azonban. A német film a dramaturgiája és történelmi relevanciái miatt is csupán az egyik legjobb. *A mások élete* leleplezi az egész besúgóhálózat és a kommunista rendszer önkényességét, kegyetlenségét. Van benne pozitív karakter, bukott karakter,

dráma (halál is) és megtisztulás. A történet feloldása a filmen belül is eljut a nyilvánosságához. A sikeres, rendszer iránt lojális íróra az egyik miniszter ráállította a Stasit, hogy annak élettársa szabad prédává váljon számára. Az akció következtében a nőt illegálisan vásárolt nyugtatói miatt rá tudják venni az együttműködésre, árulásra, de az végül meghasonlik önmagával és öngyilkos lesz. Az író a rendszerválás után megírja a saját megfigyelési történetét, és ajánlásában is megköszöni a „HGW XX/7”-es fedőnevű ügynöknek a valóban jószándékú segítségét.

A mások életéből is hiányzik azonban az, hogy miben más a kommunista önkényuralmi rendszer, mint a többi. Kik alapozták meg, kik tartották fenn, melyek voltak a valódi motivációi? *A vizsgában* ez a relativizmus még erősebb, és nincs egyetlen rokonszenves karakter sem benne. A vizsga véget ér, Jung András, a tartótiszt megfelel, és „ellenforradalmár” imázssal ráküldött barátnője, Éva is. Az őket ellenőrző Markó Pál viszont megbukik. Elbocsátják, és még a pártból is kirúgják. Nem azért, mert a rendszer iránti hűtlenségét bizonyítani tudták volna. A kifogás formái: ő szegte meg a legtöbb szabályt a vizsga során. Ellentmondásos, hogy a szabályok betűszerű betartását díjazza az a rendszer, amelyik épp a szabályok megszegésére épül. Markó Pál láthatólag nem érti az ezredes döntését. Kulka János remekül alakítja az ily módon megbukott karaktert. A kirúgott Markó Pál csak megvető megadással veszi tudomásul az ezredes döntését, és elballag. Cinikusan még gratulál Jung Andrásnak és Évának, akik megtarthatták pozíciójukat, bár ők is megszegtek néhány szabályt. Markónak pedig az őt ellenőrző Kulcsár Emil köszöni meg, hogy jó tanára volt. Ennek a kis epizódnak van rendszerkritikus éle, csak pozitív példát nem mutat fel. Az a sikeres ügynök (tartótiszt), aki ki tudja játszani a szabályokat, de ezért a gyakorlatáért mégis kirúghatják. A rendszer attól önkényuralmi, hogy nincs szabály a szabályok betartására és azok megszegésére sem.

Apacsok

Az egyik legsúlyosabb ügynökfilmet Török Ferenc készítette, ami korábbi munkái alapján meglepetésnek számít. A film alapja Kovács Krisztina és Bereményi Géza sikeres színpadi műve és az általa írt forgatókönyv. Az *Apacsok* (2010) alapvetően a

színműből átvett dialógusokra épül. Valós történeti alapja Cseh Tamásnak és barátainak indiános közösség-szervezése a Bakonyban. Ugyan szerényebb költségvetésű tévéfilmről van szó, mégis vannak benne kreatív vizuális megoldások: régi, amatőr felvételek, rajzfilmbetétek és diafilmrészletek. Néha kissé öncélúan esztétizálók a képek, de nem ez a film fő relativizmusa és hibája.

Keretes történetről van szó, ami a jelenben (2010) kezdődik. Ifjabb Horváth (Csányi Sándor) első filmjének tervét ismerteti egy kuratórium előtt. Nagyapja történetét dolgozta fel, aki az 1960-as évek elején az 1956-os forradalom utáni passzív ellenállás jegyében társaival indián törzset alapítva kivonult a társadalomból. A törzs tagjai a játékot és az elfogadott szigorú erkölcsi rendjüket komolyan vették. A Zebegényben tanyázó indiánok azonban gyanússá váltak a megtorlás időszakában a paranoiás hatalom számára. Ezekről az emberekről nem tudták bebizonyítani, hogy államellenes összeesküvésre készültek volna, de a hagyományörzés címén birtokolt régi indián fegyverek és tervrajzok, illetve az amerikai kapcsolatok felkeltik az állambiztonságiak fegyelmét. A Horváth-unoka filmtervét a kuratórium két tagja elfogadja, azonban a harmadik bíráló közli, hogy az ő nagyapja is részt vett ennek a törzsnek a szervezésében, és a történetet egészen másként ismeri. Mint a végén kiderül, Horváthot beavatta az általa kinyomozott tényekbe a dokumentumok segítségével.

A film közepe ezt a javított változatot meséli el (bár az helyenként mégis mintha a Horváth-nagyapáé lenne), mindezt epizodikusan, időben ugrálva. Néhány fehér foltot azonban hagy a dramaturgia, amelyek aztán csak az utójátékban nyernek megerősítést. A nagyapát, Horváth Imrét az ÁVH tisztjének sikerül beszerveznie. Terhelő lehet rá nézve, hogy találkozott egy amerikai indiánnal a pályaudvaron. A tiszt azzal is zsarolja, hogy amennyiben nem működik együtt, a menyasszonyával nem házasodhatnak össze a következő héten, mint azt tervezték. A nagyapa aztán Zebegényi néven jelentéseket ír az indiánokról és a családtagjairól, kiszolgáltatván őket a hatalomnak. Ezzel barátja, Szoboszlai halálát okozza, aki a törzs főnöke volt. Az indiánok kikövetkeztetik Horváth Imre árulását, aki a kiközösítés elől Amerikába menekül, családját is hátrahagyva.

Ha minden részletet nem is, de még néhány lényeges mozzanatot meg kell említenem. Fontosak

a motivációk és a körülmények. Horváth Imre hazugságokba és meghasonlásokba sodródott. Barátjának, Szoboszlainak egy évvel később elárulta, hogy ő még nem érett meg a családalapításra, nem akarja megtartani a gyereket, akivel a felesége terhes. Nem biztos tehát, hogy a kapcsolata, leendő házassága megmentése miatt vállalta a besúgást. Őszintétlensége és bizonytalansága több vonatkozásban igazolódik. Később ugyan kivándorolt Amerikába, ott azonban nem a szeretett indián törzsnél telepedett le a rezervátumban, ahogyan az elhagyott feleségének megszépített, diafilmre alkalmazott meséje állítja. New Yorkban tengett-lengett haláláig. Ott dolgozott, néha küldött pénzt haza is, de inkább elitta. Hazugság volt az egész élete, még az indiánok iránti rajongása is. Ezt egy dialógus is megerősíti, amikor barátjával, Szoboszlaival megbeszéli az indián hagyományörzővel való budapesti találkozás után, hogy az szegény nem tudja, hogy ők nem fognak kiutazni hozzájuk, és nem fognak csatlakozni a felszabadító harcukhoz.

A színmű és a film nagyon pontos lélektani feldolgozása az ügynöki-besúgói helyzetnek, a Kádár-kori viszonyoknak. Horváth Imre a meghasonlott áruló. Szoboszlai a közösség-szervező, az elárult és a mártír. Horváthné Edit (a mában nagymama) pedig a tényekkel szembenézni képtelen nő, aki a filmkritikák szerint is pontosan jelképezi Magyarország állampolgárainak és felelős értelmiségi rétegének azon szeletét, amelyik nem tud mit kezdeni az ügynökműlttal. Szoboszlai unokája azonban utánajár a megfigyelési dossziéknak, és azok tartalmáról tájékoztatja a Horváth-unokát is, aki egyébként apja visszaemlékezései alapján készítette volna el a filmet.

A katarzis a nagymama tényekkel való szembenézési képtelensége ellenére megtörténik. Rajta kívül mindenki felismeri és elismeri, hogy mindezt meg kell beszélni. Fia, unokája és annak jövődöbelije is. Mivel a nagymama nem hajlandó a kérés ellenére sem megbeszélni a történetet a családtagjaival, ezért azok elutasítják őt. Unokája és annak menyasszonya köszönés nélkül elmennek, és a fia is tüntetőleg elfordul tőle.

Azt azonban nem tudjuk, hogy a Horváth-unoka el fogja-e készíteni a filmjét, a nagyapja verzióját kiegészítve Szoboszlai változatával. Erre nem ártott volna tenni némi utalást. Igaz, a helyzet már önmagában több kérdést vet fel. Miért épp egy besúgó leszármazottja, családtagja, unokája érzi

fontosnak, hogy filmet készítsen a múltról? Ugyanígy: miért épp a pártállami vezetők leszármazottai érzik fontosnak, hogy részt vegyenek a politikában, a közéletben? Nyilván senki nem felel a nagyapja tetteiért, de a családi örökség biztosan befolyásolja a gyerekek és az unokák irányultságát. A józan ész mindezek ellenére azt diktálja, hogy beszéljen mindenki, aki teheti, a közönség pedig a tények és a logika alapján döntse el, hogy kinek hisz.

Van az *Apacsok*ban egy nagyon érdekes körülmény, amelyet a film kritikusai közül is talán mindössze ketten vettek észre: Kelemen Orsolya a *Revizorban* és Muhi Klára a *Filmvilágban*. Valamit észrevettek, de félremagyarázták. A filmben egyértelművé vált, hogy Szoboszlainak nem az indián törzsfőnöksége miatt kellett meghalnia, hanem egy fotó miatt, amelyik a tartótisztre nézvést terhelő volt. A tartótiszt tudomást szerzett arról, hogy Szoboszlai apjáról, aki az ő felfogásában „ellenforradalmár”, és aki életfogytiglani börtönbüntetését tölti, készült egy fénykép a Kilián laktanya előtt 1956-ban, és azon a tartótiszt is rajta volt fegyveresen – mint felkelő!

Ez a körülmény teljesen más kontextusba helyezi az egész történetet. A tartótiszt opportunistá, aki hol ide állt, hol oda. Az opportunizmus lenne a legjellemzőbb az állambiztonsági tisztek motivációi közül? Nyilván lehetett, volt ilyen ÁVH-s felkelő, de a történelmi tények ismeretében ez a lehető legfurcsább és legritkább kivétel. Ezt a helyzetet tenni meg egy reprezentatív történet alapjának? Ez a toposz a színmű íróiról, a film forgatókönyvíróiról nem állít ki valami fényes bizonyítványt. Ha volt is ilyen, akkor a közönség vár egy olyan ügynökfilmet is, amelyik olyan tartótiszte mutat be, aki nem opportunizmusból csapódott a pártállam karhatalmi végrehajtó szervezetéhez, hanem annak végrehajtója és hasznélvezője volt. Kell egy olyan film is, amelyik nem kerüli meg, hogy kik voltak az ÁVO és ÁVH kitervelői, létrehozói, mikor és hol képezték ki őket, milyen célokkal. Dokumentumfilm már készült ilyen 1994-ben a Magyar Televízióban *I-III.* címmel. A sorozatot egyszer sugározták, az ismétlést azonban már betiltották.

A tartótiszt opportunizmusa az *Apacsok*ban annyira fontos, hogy az egyik kritikus erre építi a filmről alkotott végső konklúzióját: „De hogy Fekete Hold nem volt gyilkos, hogy az indiánosdi a hatalom

számára nem volt érdekes, hogy egy ávos is lehet forradalmár és az ügynök is áldozat, ebből a felismerésből mindazok, akiknek fontos lett volna, kimaradtak. Csak a néző tudja meg. Kezddhetne végre vele valamit.” (Muhi Klára: *A hazug nagymama meg a többiek = Filmvilág*, 2011/2. p. 8–9.)

Nos, Horváth Imre, vagyis Fekete Hold valóban nem volt szó szerint gyilkos, de besúgó lett, a szigorú erkölcsű indián törzs árulója. Nem igazolt, hogy valóban zsarolni tudták a menyasszonya sorsával, hiszen barátjának bevallotta megnövelése után egy évvel, hogy nem érett a családi kapcsolatra, és a születendő gyermekét sem akarja megtartani. Nem volt őszinte, mert Amerikában se az indián törzshöz ment élni. A barátját, Szoboszlait ő árulta el, ő vezette nyomra a tisztet a kérdéses fotók ügyében. Miután a fotók megkerültek, és igazolást nyert a tartótiszt felé, hogy Szoboszlai valóban tud róla, hogy ő (a tartótiszt) fegyveres felkelőként került lencsevégre 1956-ban, ezért meg kellett halnia. Nem volt elég a fényképet eltüntetni, a tanút is el kellett. Tehát Horváth Imre közvetve mégiscsak hozzájárult Szoboszlai halálához, nem kis mértékben. Ha a képek nem kerülnek elő, Szoboszlai tagadhatta volna, hogy egyáltalán tudott róluk, a tartalmukról.

Az indiánosdi igenis lehetett érdekes a hatalom számára. Több okból is. A csoportos szervezkedést nem nézték jó szemmel, a legártatlanabbnak tetszőt sem. Azt különösen, amelynek a vezetője egy életfogytiglanra ítélt 1956-os fia. Az amerikai levelezés bizalmatlanságot ébreszthetett, az amerikai rezervátumból érkezett indián budapesti látogatása is. Az sem igaz, hogy a hagyományos indiánfegyverek nem használhatók rendeltetészerűen. Hogy az ávos is lehet forradalmár, nem jellemző. A besúgó viszont tényleg lehet áldozat is, van rá példa a történelemben. Horváth Imre, azaz Fekete Hold, a törzs varázslója azonban már a beszerzése előtt is ellentmondásos, őszintétlen, meghasonlott személyiség volt. Később is az maradt: a Szoboszlai-unoka által kikért dossziék alapján még a feleségéről is jelentett, aki viszont őt mindvégig védte.

Az *Apacsok* tehát tartalmaz egy súlyos körülményt, a tartótiszt opportunizmusát és azzal kapcsolatos sajátos motivációit. Ez a film relativizmusa, amelynek alapján súlytalanná válhat az egész, és a múlt megszépítésében érdekelt értelmezők le is csapnak rá, sőt tovább szövik, a pártállamiak felelősségét kisebbítve.

Az ügynökök a paradicsomba mennek

Az egyetlen igazán korrekt magyarországi besúgó-film *Az ügynökök a paradicsomba mennek* (2010, rendezte Dézsy Zoltán). Ez nem relativizál, legfeljebb csak helyenként óvatosan fogalmaz. Mindről Dézsy sem beszélhet, már csupán terjedelmi okokból sem. Ez a film a rendszerváltás körüli időket írja le nagyon pontosan, érthetően. Épp a tényyszerűsége és nyíltsága miatt támadják egyes kritikusok. Ritter György a *Filmtettben* „szappanoperás összeesküvés-elmélet”-nek nevezi. Nyilván könnyebben tudnak így védekezni a pártállamiak mai elvbarátai, mintsem szembenézni a tényekkel.

A rendszerváltás a film szerint olyan háttéralkuk eredménye, amelynek során a hithű vagy annak mutatkozó rendszer-haszonélvezők átmentették a hatalmukat. Vezetőkből tulajdonosok lettek, miközben egymás közt megbeszélték, hogy ők léleken akkor is kommunisták maradnak. Ezeknek a családoknak a fiatal tagjai voltak a lehangosabb rendszerváltók, ez a valóságban is így van.

Létezik például egy olyan, 1990 óta máig aktív politikus, országgyűlési képviselő, akinek az apját Körmös néven ismerték az Andrássy út 60.-ban alkalmazott vállalati módszereiről. A második legnagyobb rendszerváltó párt egyik elnökének apja ezredes volt az ÁVH-nál. Ráadásul nemcsak a második generáció egy része mentette át a hatalmát, hanem az első is. ÁVH-s és III-as főcsoportú tisztek is eljutottak a legmagasabb állami tisztségig. Egyházi intézmények felsővezetői pozíciójáig is, itt mindkét fő ideológiai oldalon.

Az ügynökök a paradicsomba mennek az ügynökkérdést a fiatal egyetemista Kárászon keresztül mutatja be, aki egy szamizdat lapban való publikációja során válik ellenzékiként ismertté, és hogy ne kelljen parancsra disszidálnia, némi fenyegető nyomásra besúgó lesz. Kárász a rendszerváltó elit egyik ikonjává válik, a privatizált vagyokra szert tévő kommunista szülei anyagi és kapcsolati háttértámogatása révén üzheti ellenzéki hóbortjait, és bekerül az első szabadon választott Országgyűlésbe.

A film látszólag könnyed hangvételű, de pontos. Érvényes abszurditása *A tanúéval* (1969, rendezte Bacsó Péter) vetekszik. Ha meg nem is válaszolja, de többször rákérdez a naiv Kárász Mátyás szájába adva, és Gara ezredesnek, a tartótisztnek címezve, hogy „Ki az a mi?” – vagyis kik azok, akiknek nevé-

ben az ezredes beszél, akik nevében a megbízásait átadja neki, és akik a háttérből a „rendszerváltást” lebonyolították.

A halálba táncoltatott leány

Ugyancsak a műfajiság és a szórakoztatás ürügyén nyúl az ügynökkérdéshez Hules Endre 2011-ben készült filmjében. Ez a film ráadásul egyszerre akar műfaji és szerzői stílusú lenni, szórakoztató és drámai, nemzetközi és magyar. Végül professzionális jellegűre és felszínre sikeredett. A produceri szemlélet a kivitelezés igényessége helyett a film stílusává és témájává válik.

Steve, a táncosból lett impresszárió húsz év után hazalátogat Magyarországra. Öccse, Gyula itthon él, és ő megmaradt a gyakorlatban is a táncnál: saját társulatával próbál egy alagsori helyiségben, akárcsak annak idején. A két fivér folyton versengett egymással, ugyanazt a nőt szerették, akit Gyula közben feleségül vett. A konfliktusokat a családban – mint a jelenben lassan kiderül – állambiztonsági besúgással intézték el. A besúgásról a két fivér apja is tudott, sőt része volt benne. Ezért kellett Steve-nek „disszidálnia”. Minden adott tehát a drámai helyzethez, hogy az érintettek mindezekre reagáljanak, kibeszéeljék, megoldják és megtisztuljanak.

Nyilván a katarzis ára nem feltétlenül a halál, de a cím ilyen várakozást kelt, és a választott megoldás mindenképpen felszínre és „kommersz”. A fivérek létrehoznak egy produkciót a halálba táncoltatott leány legendájának újbóli színpadra állításával. A próbák során derül fény a régi titkolt viszonyokra, érzelmekre, árulásra. Indulat akad bőven, feloldás semmi. A végére létrejön a produkció és a világszerte körüli turné. Az utolsó képkockákon a Steve által bevont külföldi producer megtapsolja a premier végén a táncosokat.

Ez a csúcspont, a producer tapsa kerül a lezáró nyomtató helyére. A művészet, ha a sikeres premier azt is jelentené, még nem békíti ki a feleket. Nincs válasz arra, hogy miként tud, és egyáltalán tud-e majd egymás szemébe nézni a két fivér, a hithű kommunista apa, a megcsalt feleség és az elcsábított fiatal szólótáncoslány. A táncsoport morális helyzete sem megoldott, hiszen ők egy nyílt konfliktus során, az egyik próbán a fivérét besúgó Gyula mellett állnak ki. A témát elrelativizálták. Mindenki. A film is.

Drága besúgott barátaim

Ahogy haladunk előre az időben, a néző azt várná, hogy az újabb ügynökfilmek rendezői, tanulván elődjeik hiányosságaiból, egyre alaposabb munkákkal állnak elő. Nem így történt. 2010-ben három komolyabb produkció készült, ám azóta nem történt előrelépés, sőt visszaesés következett be.

A műfajiság és a szórakoztatás nem segített elmélyedni a besúgás problematikájában, nem hogy valamilyen megoldást vagy feloldást kínált volna fel az érintetteknek vagy legalább a nézőknek, akik a látottakat a mozi széksorainak védetségében próbálják meg átélni. A függetlenség és a művészfilmes ambíciók sem segítettek. A filmgyártás állami finanszírozásának átszervezése miatt 2010 óta alig készülnek mozifilmek. Piaci alapon létrejött néhány produkció, illetve tévéfilmek is, amelyek közül egyeseket moziban is megkíséreltek forgalmazni.

A *Drága besúgott barátaim* (2012) pedig megfelelő lehetett volna a várakozásoknak. Az alkotók tájékoztatása szerint rövidfilmnek tervezték, és független produkcióként készítették el a Színház- és Filmművészeti Egyetem infrastruktúrájával. A rendezője fiatal hallgató: Cserhalmi Sára, a neves színész, Cserhalmi György lánya. Elvben minden adott volt ahhoz, hogy az ügynökkérdés szerzői-művészi, igényes, őszinte feldolgozását tárják a nézők elé. Hogy mégsem így történt, arra az enged következtetni, hogy a filmes művészvilág nagyobb válságban van, mint a filmgyártás és a finanszírozás. Ha egy független, iskolai-intézményi produkcióban nem tudták alaposan feldolgozni a barátság és a becsület próbáját a pártállami viszonyok között, akkor hiába mutogatnak az alkotók a hatalomra, hogy az cenzúrázza őket.

El kell ismerni, hogy legalább megpróbálták. Már az is dicséretreméltó, hogy foglalkoznak a kérdéssel. Csak hogy az anyag kicsúszik a kezük közül, mint a frissen kifogott hal. Nyilván sok jóhiszeműséggel lehet úgy értelmezni a filmet, hogy mindezt csak ábrázolja, és kritikailag tárgyalja. Hogy maga a valóság lenne ennyire kíméletlen és reménytelen? Ez talán igaz, de a filmnek valahogy el is kellene válnia ábrázolásának tárgyától. Cserhalmiék filmje ezt a gesztust nem teszi meg, hanem azt a relativizálást valószínűsíti meg, ami az egész ügynökkérdést felszínessé, sőt majdnem nevetségessé teszi.

Czettl Andor (Cserhalmi György) egyetemi tanár, irodalomtudós levéltári kutatásai során rájön, hogy leg-

jobb barátja, Pásztor János (Derzsi János) író a rendszerváltás előtti években, amikor ellenzékiként szervezkedtek, hosszú időn keresztül jelentéseket írt róla és barátairól az állambiztonsági hatóságnak. Czettl fel szeretné venni Pásztorral a kapcsolatot, de az mereven elutasít mindenféle közeledést. Pásztor közben megtudja, hogy gyógyíthatatlan rákbeteg, de a halál közelében sem képes az önvizsgálatra. Egy televíziós interjúban cinikusan és vádlón válaszol Czettlnek egy újságcikkben közreadott írói jegyzetere, illetve barátai számonkérő gesztusára. Pásztor aztán meghal. Nincs megbocsátás, de még szembenézés sem. Pásztor halála előtt megpróbál válaszolni a vádakra. Elkezd írni egy levelet: „Drága besúgott barátaim...”, de nem képes folytatni.

Hogy mitől válik cinikussá a film, azt ez a címként kiemelt mondat is jelképezi. A film, mivel a besúgót idézi, részben az ő nézőpontjával azonosul. Ő a társaság és a film nézőinek pásztora. A film, ugyanúgy nem szembesít a problémákkal, mint ahogy a volt besúgó sem tud a saját és a barátai szemébe nézni. Az áruló Pásztor stratégiája érvényesül. A kamera is őt próbálja a leginkább együttérzéssel követni. Hosszan mutatja őt többször is, egyik alkalommal helyváltoztatás közben. Pásztor olyan, mint egy aszott múmia, a végén még őt sajnálja meg a néző, és kevésbé a besúgott, és ennek következtében sok komoly szakmai és személyes hátrányt szenvedett Czettl.

Nem is a sajnálattal van baj, hiszen az együttérzés felkeltése fontos eleme a művészeti alkotásoknak. Pásztor is tekinthető szenvedő félnek, ő a diktatórikus rendszer áldozata. Ugyanakkor nem mindegy, hogy a néző miért sajnál meg valakit. Azért-e, mert gyenge volt, mert megszarolható volt, és mert elbukott? Vagy azért, mert cinikus és önreflexió nélküli, de annyira szerencsétlen és ellenszenves, hogy a néző legszívesebben megvédené a lincseléstől?

A film több epizódja a relativista perspektívát erősíti. Kettőt emelek ki. Czettl elvileg megdöbben a besúgási dossziékon, s felkavarja Pásztor háritása és cinizmusa. Mégis, van egy olyan jelenet, amelyben ő is elidétlenkedik a konfliktust. Barátaival egy preszóban ülve beszélnek a kérdésről, amikor egyikük (Csujka Imre) viccesen megjegyzi, hogy ő pedig Pásztor tartótisztje volt. Mindannyian nevetnek a dolgon. Ez az epizód életszerűtlen, és a film relativizálását szolgálja, ami így mentegeti az elnyomó rendszer kegyetlenségét, rettenetét.

A film egyik kulcsjelenete nem is a főszereplőkhöz kapcsolható, hanem egy mellékszereplőhöz.

Filmelőzetesek is idézik, nem csupán én emelem ki. Egy idős férfi, Gyula bácsi (Keres Emil) szintén bemegy a levéltárba a következő kérdéssel, illetve magyarázattal: „Meg nézzék meg már azt is, hogy én nem jelentettem-e, mert most már nem emlékszem semmire se. Szeretném tudni, melyik oldalon állok.” Ez is léletszerűtlen, és nem a karaktert, hanem inkább magát a filmet jellemzi. A relativizálás netovábbja. Lehetséges ugyan, hogy egy idős ember nem emlékszik évekkkel, évtizedekkel korábbi eseményekre, és lehet akár már teljesen szenilis is. Ez viszont a karakter egyéb körülményeit nem ismerve nem releváns az ügynöki tematikában.

Mit is jelent akkor ez a rövid tiráda? Azt, hogy a hovatarozás annyira relatív, hogy akár fel is cserélhető. A diktatúrában viszont az ember tudja, hogy melyik oldalon áll, még ha álmából riasztják is fel.

Külön érdekes a Gyula bácsi szájába adott ige jelen idejű formája: „melyik oldalon állok”. Freud elszólás a javából, csak kérdés, hogy kinek a részéről. Tehát a mában, a jelenben is megosztó tényező, hogy ki melyik oldalon áll. Az elnyomó rendszer partján, vagy a megfigyeltéken, a tönkretetteken? Nincs tehát ma még teljes társadalmi egyetértés a kommunista-szocialista önkényuralmi rendszer megítélésében, legalábbis a vezető értelmiségek, a művészek körében nincs.

Hogy ez a kis epizód mennyire nem kritikaként hat, hanem sokkal inkább nem szándékos önkritikaként, azt az egyik főszereplő, Cserhalmi György reflexiója is megerősíti. A Filmhu riportere kérdezte tőle a bemutató után: „Mennyire személyes ez a film?” Cserhalmi György: „Egy csomó személyes, tisztázatlan és tisztázott ügynek a közepében vagyunk... Ez az, amiről nem szeretnék beszélni, mert az egyik részük halott, a másik meg nagyon is él.”

A Magyarországon készült ügynökfilmek képesek megidézni a pártállami idők különböző szakaszainak nyomasztó világát. Kisebb-nagyobb sikerrel valós problémákat is feldolgoztak, a legfontosabbakat azon-

ban nem. Egy kivételtől eltekintve inkább a jelenről szólnak, mint a múltból. A kommunista-szocialista diktatúra és az igazság törésvonala ma is létezik, de a filmek inkább csak elszólás szintjén utalnak erre.

A fikciós filmek közül a legmélyebb problémákat egyik sem feszegeti. Hogyan épült fel az állambiztonsági rendszer, kik voltak a fő irányítói, kik, hol és milyen céllal képezték ki őket? Az ügynökkérdés feldolgozása akkor nevezhető majd alaposnak, ha olyan állambiztonsági kulcsemberekről is készül

történelmi hitelességű játékfilm, mint Péter Gábor és Himler Márton. Az eddig elkészült filmek nem haszontalanok, csak többnyire nem szándékos önkritikaként működnek.

Hiányoznak a pozitív példák is. Két olyan személyt is emlétek, akiknek a történetét, természetesen több sorstársukkal együtt érdemes lenne játékfilmben feldolgozni. Ők ugyan erdélyiek, de az 1956-os forradalom mellett való kiállításuk révén nem csupán a romániai történelmi események részesei és elszenvedői. Megpróbálta őket beszervezni a román titkosszolgálat, a Securitate, de ők képesek voltak nemet mon-

dani, pedig sejtették, hogy mi vár rájuk: több évnyi börtön és munkaszolgálat. Tófalvi Zoltán történész és író levéltári kutatásai során felfedte és könyveiben folyamatosan közreadja több sorstársuk mellett a Páll Lajosról és Páskándi Gézáról készített megfigyelési dossziékat és az ellenük lefolytatott koncepciós perek iratait.

Páskándiról fennmaradt egy tanulságos történet. Szabadulása után, amikor ismét megpróbálták beszervezni, a jelentés szerint két és fél órán át tartotta szóval, megállás nélkül a ráküldött tartótisztet. A végén pedig megkérdezte: ugye nem azért jött, hogy beszervezzen? A Securitate embere zavarában már csak megtegetőzni tudott. Ő nem, természetesen nem azért jött.

Magyarországon akkor lesz őszinte a kommunista önkényuralmi rendszerrel, illetve a besúgás lélektanával való szembenézés, ha a rendszer iránt lojális informátorok, a zsarolással együttműködésre kényszerített áldozatok mellett azoknak is emléket állítanak, akiknek volt bátorságuk nemet mondani.

Tekintet

KELEMEN LAJOS
Otthagynom lovával

*Otthagynom lovával a szabad ég alatt –
egy találékony pillanat, a másutt játszódó történet:
tovább majd az fogja deríteni,*

*vagy töprengjek finom dalpengető gyanánt
hogyan törjem meg az önccsalást; apám,*

*épp kezdtem volna
sejteni, barátságunkat mi csiszolná; ha közösen rákapnánk
a pálinkára, esetleg más vegyi dolog előbb felszivarog? –*

*áll fénynek dőlve emlékezetemben egy almafa,
s egy tefajta gazda meg a lova pihennek ott,
de mintha a fa a tér tengelye volna,*

*forog körötte a hátsóudvar, a kert, a szív
ringlisének csak egyszer is ha megtörném ütemét,
a tengely csupán, a háttér látszódnék, a váz egymaga,
azonkívül az égvilágon senki se.*

Utas

*Eleve nem ad ki aznap a boltos lány
kenyeret –*

nincs, csak só és ecet;

*minden baj a világból nyelveden, és jaj
az utazásnak: se hona,
se értelme –*

*s nem ad ki aznap jelet
a kő szintjén a torony,
vázkarjával a dicsőség-szobor,
imáid ha mégis, mint a telepések,
templomot növesztenek:
az javadra szól,
ha adatik, mert bent megvan a kegyelem*

*kenyéralakban
az úrasztalon.*

Fa

*Szellőz fönt – derűs képpel ki vagy téve
a család-fára;*

*most olvadnak vonásaid,
közös színvallásul,
rokon szép arcába, megannyi ág, viszont-hajlat,
bevallott, bevallatlan múlt –*

*s látszik, nem az a bölcs,
aki akár egy emberöltőt
megkerülne; mutatkoznak bár a nyomor
frontjai, mutatkozni fognak
azon túl az időből kivont jó világok –*

*csak megvan a tér, megvan a talaj!
átforogat Isten a föld mélyén egy-egy hulló
gyümölcsöt:
valami távolon át kell kelnie –*

*aztán a történet alja:
friss történet eleje – fény, esők, tavaszi szelek
hálórendszere ringat, és újra
tiédhez sejtként simulva
érintheted a legmagzóbb,
vitalis porontyokat.*

Utazás

BERTA ZSOLT
Kalef

Futásnak eredek, le a Csabán, jobbra a Maros utcán, laza galoppban haladok. A kapitányság előtt a poszt rosszkedvűen mered rám, lassítok kicsit. A Vérmező végén, a Déli pályaudvarnál érem utol a többieket. Éppen átfordulnak az Attila útra. Emő mellé szegődöm, megfogom a kezét.

- Ki volt ez a kis hülye?! – nyávogja.
- A szomszéd kiscsaj.
- Hullára beléd van esve!
- Meglehet. Majd kinövi. Féltékeny vagy?
- Nevetséges!

Mindjárt kiérünk a park fái közül. Megragadom Emő karját, lehúzom a sárgakavicsos sétányról, egy nagy gesztenyefa alá. Átkarolom a derekát, magamhoz húzom, megcsókolom, egy pillanatig hagyja, aztán újra a régi önmaga.

- Na! Hagyjál!
- Ne csináld már ezt a műsort!
- Nem csinállok semmiféle műsort!
- Most együtt vagyunk vagy nem?
- Na és ha igen? Akkor folyton a számon kell lógnod?
- Folyton?! Hát... hiszen..!
- Én nem vagyok egy könnyű nőci!
- Na, erről a hülye műsorról beszélék!
- Engedj el!
- Tessék! Menj csak!
- Hülye állat!

Előrekopog, megyek utána. Utánuk, úgy értem. Rika szeme rémlik fel. Mosolya. Csizmáján a lehúzott cipzár. Tárguló orrcimpái a pohár fölött. Eszembe jut, hogy róla álmodtam. Elcsodálkozom. És mért csak most jut eszembe? Mit is? A fene egye meg, nem emlékszem. Valami padláson voltunk, ő felnyitotta az egyik tetőablakot (a szoknyája kicsit felcsúszott, ahogy ott pipiskedett), kinézett, én mögötte álltam, elhaladt lent a huszonnyolcas busz, aztán... és aztán semmire sem emlékszem, csak arra, hogy a másik csizmáján is le akarom húzni a cipzárt, de beszorult. Hirtelen rám tör a szomorúság. Csak úgy. Nem tudom, mért. A lépteim lelassulnak, a többiek egyre jobban elhagynak. Már be is fordultak az alagút utcájába. Emő a sarokról visszánéz rám, de nem vár be. Menj csak, hülye picسا! Nincs ked-

vem a Scampolo klubhoz. De azért avázkodok a többiek nyomában. Hova mennék? Egy Wartburg zötyög be előttem az alagútba, gömbölyű hátáról keménypáncélú bogár jut eszembe, vastag, fekete füstöt okád, szagolhatom, míg át nem érek a Clark Ádám térre. Szagolom is. Battyogok, figyelem magam. Légy férfi, mondd ki: Rika jár az eszedben! De mért is tagadnám? Magam előtt? Oké. Jó csaj. És ennyi. Ha Emőt elkapom végre, majd kimegy a fejből. Ő kifújja belőlem, mint itt a Lánchídon a Wartburg füstjét a dunai szél. Felejtjük csak el ezt a Rikát! Bonyolult csaj.

– Hát te hol voltál? – kérdezi Gyula bent a klubban.

Nyitom a szám, de a banda belecsap a *Blue Suede Shoes*-ba. Nincs kedvem üvölni. Ákos piásüveget nyújt felém. Rázom a fejem, kösz nem. A tegnapi elég volt. Úgy látszik, a táncból is, mert csörögni sincs kedvem. Meglátom Emőt. A színpad előtt rázza magát egy fickóval, aki barna öltönytadrágot és nyakkendőt visel, pedig itt nem is kötelező, mint az Ifiparkban. Felmegy bennem a pumpa, elindulok feléjük, de Gyula és Ákos egyszerre fogják meg a karomat.

– Ne! Hagyd! Az a Földgép KISZ-titkára. Helyi erő, vannak vagy harmincan.

Megállok, tehetetlenül, dühösen bámulom őket. Kiveszem Ákos kezéből az üveget, meg se nézem, mi van benne, csak meghúzom. A KISZ-krapekról már az első szám után szakad a vasszer. Nem nagyon tudja tartani a lépést Emővel, de küzd, mint disznó a jégen, vörösödik a feje, gúvad a szeme, de lehet, hogy csak Emő hullámzó teste miatt. Pipa vagyok. Emő időnként rám néz, hűvösen, lekezelően. A büféhez mennek. Üdítővel a kezükben leülnek egy asztalhoz, a krapek zsebkendővel törölgeti a pacekját, amit nem mázolhatok szét. Egymás füléhez hajolgatva vakerásznak. A *Lawdy Miss Clawdy* szól. Nem olyan jó, mint Elvistől. Emő nevet. A pali ráteszi a karjára a kezét. Emő elhúzza és rám néz. Úgy döntök, nem törődöm vele. Elfordulok. Most kéne elvinni egy bőrt csörögni... De mégsem. Abból azt gondolná, hogy érdekel a hülye kis színháza, és vissza akarok vágni. Pedig dehogy! Tőlem meg is keféltetheti magát itt helyben, az asztalon! Nincs kedvem táncolni, hát nem táncolok és kész. Előrébb sétálok kicsit, hogy ne lássam Emőt. Letámaszkodom a falnál. Figyelem a zenekart. Egy csóka fényképezi őket. Megfordul, a táncolókról is csinál néhány képet, elvakít a vakuja, lehunyom a szemem, közben bólogatom a ritmust. Kicsit hülyén érzem magam, olyan lehetek, mint azok az arcok, akik nem merik felkérni a bőröket. Mint Szotyola. Nicsak,

Részlet a szerző készülő regényéből

itt áll mellettem és bólogat, épp, ahogy én. Rám mosolyog, a kezében sörösüveg. Aztán egy csajt kezd stírölni, aki retiküljével a kezében reménykedve nézeget maga köré. Kiveszem Szotyola kezéből a sört.

– Addig megfogom! – ordítom a fülébe.

Mosolyog, bólínt, néz. Rólam le a sörére, aztán megint rám. De én nem iszom.

– Meddig? – ordít vissza.

– Amíg elviszed csörögni a bőrt, akit stírölsz!

Lehervad arcáról a mosoly. Nyúl az üvegért, de elhúzó az előle.

– Ne csináld már! – könyörög kétségbeesett arccal.

– Szedd össze magad és nyomás!

– Kizárt! Nem akarok táncolni!

– Mért? Nem tudsz?

– De tudok! Csak most nem akarok!

– Aki kefélni akar, annak táncolni is muszáj!

– De hülye vagy!

– Komolyan mondom! Tetszik a csaj?

Megvonja a vállát.

– Jó bőr!

– Megkefélnéd?!

Megvonja a vállát, a száját biggyeszi.

– Hát... meg!

– Csak arra vár, hogy felkérd! Ziher, hogy nem pattint le! Én mondom neked!

– Na persze!

Látom, ez így nem fog menni. Sosem ment.

– Na, jó, akkor majd én felkérem! Fogd meg a karomat!

– Minek?

– Megfogod a karomat, odatolsz a csajhoz és azt mondod neki: „Szia, baba! Zoltán vagyok. A barátom szeretne veled táncolni, de nem mer felkérni. Úgy kellett idekényszerítenem.” Megjegyezted?!

– Persze. De minek ez a műsor? Neked sosem volt gond felkérni egy csajt.

– De ez különleges darab, ha jól látom. Megteszed?

Még így is izgul. De azért bólínt. Megfogja a felkaromat, közben bocsánatkérően néz rám. Húzni kezd, úgy teszek, mintha ellenkeznék. A csaj tágra nyitott szemmel bámul minket, ahogy félreérthetetlenül felé tartunk. Odaállunk elé.

– Izé... Szia! Szotyola vagyok... vagyis Zoltán, na! – mondja Szotyola és elvörösödik, rám pillant.

A csaj pislog.

– Dzsózi vagyok, sziasztok!

– Én meg Zsolt! – morgom alig érthetően, lesütött szemmel.

– Izé... a barátom szeretne kefélni, de... vagyis jaj, ne haragudj... felkérni szeretne, de nem mer... felkérni. Úgy kellett iderángatnom!

Dzsózi pislog, valószínűleg azt gondolja, rosszul hallotta, amit hallott. Végigmér engem, mire én kitépem magam Szotyola szorításából és zaklatottan kiáltom:

– Ne haragudj, de nekem ez nem megy! Inkább táncoljatok ti!

És feldúltan távozok. A büfé felől visszalesek, Szotyola döbbsen mered Dzsózira. Az meg leteszi egy asztra a retiküljét és mosolyog. Mond is valamit, mire Szotyola becsukja a száját, és lassan a karját nyújtja, mintha hipnotizáltak volna. És nézz oda, tényleg tud táncolni! Kicsit merev, de... Ez az első eset, hogy csörögni látom. Elégedett vagyok magammal.

A zsebembe nyúlok, megszámolom a pénzem. Éppen csak egy sörre elég. Gizda tűnik fel mellettem.

– Vegyél má' egyet nekem is!

A kezébe nyomom az üveget.

– Nesze!

– Mi van, te nem iszol?

– Nincs több pénzem.

– Na várj!

Visszaadja a sört, elindul valahova. Nézem, mit csinál. Ténfereg az asztalok között, nézeget körbe, aztán... hát ez... ez tiszta hülye! Benyúl Dzsózi retiküljébe... aztán avázkodik a véce felé. Kisvártatva visszajön.

– Egy sört kérek! Meg két vermutot!

És vigyorogva a kezembe akarja nyomni az egyiket.

– Nem kell!

– Ne finnyáskodj má'!

– Szotyola pont azzal a csajjal táncol.

– Na és?

– Hova raktad a pénztárcát?

– A véce tárcába.

– Add ide a lét!

– Túrót!

– Bebaszok egyet!

Tudom, az arcom alapvetően túlságosan szelíd, de a sok gyakorlás... Gizda toporog előttem. Tudja, hogy könnyedén leverem, ha akarom. Elvörösödik dühében, de a zsebébe nyúl, húszasokat és valami aprót nyom a kezembe.

– Melyik tartály?

– A második.

Behúzó magam mögött a klozet ajtaját, felállok a vécedeszakára, kihalászom a lapos bőrtárcát. A csem-

péhez csapkodom, hogy a vasszer nagyja kijöjjön belőle. Csöpög így is. Nem teszem bele a pénzt, csak úgy mellészorítom. Kimegyek, Dzsozi retiküljéhez ólálkodok. Nézem Szotyolát, önfelédten csörög a csajjal. Bedugom a lóvét a tárcába, a tárcát a retikülbe, becsukom. És... Érzem, kétfelől erősen megragadnak, s már visznek is. Meglódul velem a világ, átvitt értelemben és valóságosan egyaránt.

– Hé! Én nem loptam, hanem visszatettem! – szalad ki a számon, de rögtön el is hallgatok.

Mert eszembe ötlik, hogy ha elhiszik, akkor meg fogják kérdezni, hogy ki lopott, s ha nem tudom, akkor honnan tudom, hogy lopott valaki egyáltalán? Próbálok kiszabadítani a karom, de nem sikerül, szorítanak vasmarokkal a pibékek. És már kint is vagyunk az utcán, a lábaimat kirúgják alólam, letérdeltetnek, a ház falának szorítanak arccal, le is nyomják a fejemet, az érdes, szemcsés vakolat durván nyúzza arcomról a bőrt, áporodott hűgyszagot érzek. Hiába igyekszem nyugalmat erőltetni magamra, úrrá lesz rajtam a megalázottság és a félelem.

– Rohadt büdös van itt, vigyetek már arrébb egy kicsit!

Nem válaszolnak, a zsebeimet forgatják ki éppen. Tartalmát részben az arcom elé, a húgyfoltba dobálják. A lakáskulcsom, a bérletem, a zseb-kendőm, a két tagságim, az egyik a Bercsényi klubba, a másik a Hess András téri Diákszállóba.

– Állítsátok talpra!

Szembefordítanak a hanggal. Emő táncpartnere áll előttem, mindkét hóna alatt nagy körben áztatja ingét az izzadság, a homloka is fénylik. Egyik kezében Dzsozi retikülje, a másikban az én flepnim. Mögötte még egy samesz.

– Mért nem veszed fel a kabátod, amikor így kimelegszel? – kérdem jóakaratóan. – Még megfázol a végén!

De érzem, a hangom (egész valómmal együtt) remeg. Rajtakaptak, magyarázhatom akárhogy, tolvajnak tartanak. Nem a veréstől majrézok legjobban, hanem attól, hogy kihívják a hét.

– Majd mindjárt jól megpofozlak a végén!

Szotyola és Dzsozi lépnek ki az ajtón, őket is két rendező kíséri. A KISZ-titkár a lány felé nyújtja a táskáját.

– Nem hiszem, hogy hiányzik valami. Rajtakaptuk, amikor belenyúlt, és nincs is nála semmi. De azért nézd meg!

Dzsozi a táskájában kotorászik. Csodálkozva húzza elő a pénztárcáját, majd külön a pénzt.

– Ez csurom víz! És csak egy kilom volt... úgy látszik, felváltották... Egy kevés hiányzik csak!

A titkár a szemöldökét ráncolja, kiveszi Dzsozi kezéből a tárcát, megtapogatja belül.

– A pénz meg száraz – szögezi le.

– Nem ő volt! – szólal meg Szotyola félősen, de mély hittel a hangjában.

– Magam is rájöttem, okos tojás! – feleli a KISZ-titkár. – De akkor ki? Hm?

És néz egyenesen a szemembe. Nem válaszolok.

– Kénytelen lesz elmondani! Különben veled vitetjük el a balhét!

Nincs választásom. Idegesíteni nem akarom a KISZ-titkárt, hátha megkönyörül, hát inkább nem mondok semmi szellemeset sem, csak hallgatok. Megcsóválja a fejét.

– Szóval valamelyik haverod volt. Visszavetted tőle a lopott pénzt, kihalásztad a klozetből vagy a tartályból a tárcát, és visszacsempészted a hölgy retiküljébe. Látod, én is tudom ám, hogy mennek ezek a dolgok! Aztán meg elvinnéd helyette a balhét? Szerinted nem hülyeség ez?

Puhítás. Hallgatok.

– Kalefosok vagytok, mi?

Erre sem válaszolok.

– Tetű egy társaság! Loptok, verekszetek, persze csak ha többségben vagytok. A lányokkal persze van merszetek erőszakoskodni! És folyton vedeltek, részegeskedtek! Szarházi, tolvaj banda!

Most meg provokál. Gyula lép ki az ajtón, amikor meglát, megtorpan, kihúzza magát, méregeti a négy rendezőt.

– Mi van? – kérdezi tőlem, de nem néz rám, amazokat tartja szemmel.

– Rám akarják húzni, hogy lóvét csiváztam!

A KISZ-titkár bizonytalanul méri végig Gyulát. Még mindig négyen vannak hárommal szemben, Gyula termete alapján mégis joggal hiheti, hogy esetleg hátrányba kerültek. Odaszól a negyedik helyinek:

– Menj, hívd a rendőrséget!

És ebben a pillanatban Emő is kijön az utcára. Elkerekedik a szeme.

– Micsoda?! A rendőrséget? Na, de Kálmán! Mit csináltál, Zsolt?!

– Ismered? – kérdi tőle Kálmán.

– Nem csináltam semmit. De rám akarják verni, hogy pofán vágtam valami lét!

Emő elhülve mered rám.

– Mit nézel? Nem csiváztam semmit!

A samesz elindul, be akar menni a klubba, biztosan telefonálni, de Gyula elállja az útját.

– Na, agyaljunk ezen még egy sort, szép nyugodtan, okosan! – mondja Kálmánnak.

– Nézd... – kezdi az, s látom, tart Gyulától, de megadni sem akarja magát.

De most Dzsozi szólal meg remegő hangon.

– Ha rendőrt hívsz, én tanúskodni fogok, hogy nem ő volt!

Mindannyian ránézünk. Ijedten, de állja a tekinteteket. Sőt meg is toldja:

– És azt is elmondom, hogy tudtad, hogy nem ő volt, de szándékosan be akartad mártani!

Kálmán hökkenten mered rá. Aztán felém fordul és int a majmoknak.

– Jól van, engedjétek el!

Elengednek. Megdörzsölöm a karom, lehajolok, felszedem a húgyfoltról a kulcsomat és a két tagságít. A zsebkendőt ott hagyom. (Anyám mérges lesz, hogy elhagytam, de inkább legyen mérges. Azzal mégiscsak a heftimet törölöm.)

– De többé nem akarok itt látni benneteket! Szólok a beengedőknek, hogy ne engedjenek be! Nesze, a személyi igazolványod! Megjegyeztem a neved!

S egyenesen a húgyfoltra dobja a flepnimet. Int a csapatának (látom, ő is szeret integetni, ha nem is pont úgy, mint Gizda), aztán bevonulnak a klubba. Emő mellett megáll.

– Jössz?

Emő rám néz. Még mindig szemrehányó a tekintete. Megmérgesedek. Mintha én lennék a felfordulás oka!

– Mondom, hogy nem én szítottam a tüzet! De tessék, menj csak, ha akarsz!

Felhúzza az orrát és megy. Elkeseredve bámulok utána. Összenézünk Gyulával és Szotyolával. Dzsozi a táskáját szorítva pislog.

– Köszönöm! – mondom neki.

– Én köszönöm, hogy visszaadtad!

– Egy sör és két vermut ára lóg belőle.

– Nem baj.

– Dehogynem. Majd... izé... Szotyolával vissza-küldjük.

– Vézrik az arcod.

– Nem komoly. Csak a vakolat összekarcolta.

Az ajtóban az egyik KISZ-es jelenik meg, négyünk kabátjával, a kezünkbe nyomja.

– Na, tűnés innen! – veti oda foghegyről, aztán iszkol beljebb, oda, ahol a társai őrzik a bejáratot.

Kint vagyunk, a banda meg bent. Állunk a járdán, bentről kiszüremlik a *One night with you*.

– Gizda volt? – kérdi Gyula.

– Ő hát.

– Be se tudunk szólni a többieknek.

– Nem. Hacsak Emő nem szól nekik. Te mért jöttél ki?

– Téged kerestelek. Elegem lett a füstből, és azt hittem, te is kijöttél levegőzni. Menjünk máshova? Bercsényi, Illés?

– Várjunk még öt percet.

Várunk még öt percet. Még mindig remegek, de talán már nem látszik. Szotyola cigaretta húz elő, körbepöccöl, pedig tudja, hogy én és Gyula biztosan nem kérünk. Dzsozi viszont kivesz egy szálat, ketten fűjják a füstöt. Lassan megnyugszom. Reménykedek, hogy Emő kijön. Hisz tudja, hogy én nem tudok bemenni. De hiába várunk. Már épp szólni akarok, hogy na, nyomás, amikor Ákos lép ki az ajtón, nyomában Minorral, ömögötte Gizda vigyorog. Meglátja Dzsozit, leesik képéről a vigyor. A félelmem már elszállt, egész nyugodt is voltam már, de most, hogy meglátom a vigyorgó pófáját, hirtelen elönt a düh. Amint elém ér, bemázolok neki egyet, egyenesen a paccja közepébe! Elesik, vagy inkább szándékosan térdre rogy, rontanék neki, hogy befejezzem, amit elkezdtem, de Ákos elém ugrik és megfogja mindkét karomat.

– Hé, hé, hé!

– Engedj!

– Nem! Nem Gizda miatt buktál le!

Ránézek.

– Hogyhogy?

– Nem akkor buktál le, amikor elcsórtá a tárcát. Csak magadat okolhatod!

– Oké, de...

– Semmi de! Semmit sem tett, ami téged veszélyeztetett volna.

– De lopott!

– Csak a saját kockázatára. És te is a saját kockázatodra raktad vissza a lét.

Valahogy rosszul esik, hogy Ákos velem szemben Gizdát védi. Újra megszegyenülök. Mára már elég lesz.

– Oké, elengedhetsz, nem bántom!

Gizda csak most mer feltápaszkodni, eddig a földön kuporgott. Eszembe jut Dzsozi. Ránézek, a többiek követik pillantásomat. Dzsozi tágra nyílt szemmel, nyitott szájjal, bambán figyel a Gizdát. Szotyola hatalmas zavarban, vörös fülekkel, de szorosan mellette.

– Hát ez meg... – kezdi Ákos – ...csak nem ő az, akitől...

– De. Dzsosi.

– Dzsosi – ismétli Ákos, és elbűvölő mosolyt varázsol arcára.

Odalép a csajhoz.

– Dzsosi kedves! Szeretném megtéríteni a károdát. Mennyit is?

– Nem érdekes, igazán! – feleli Dzsosi ijedten.

– Két vermut, egy sör meg a jatt – mondom én.

– Jattot nem adtam! – szúrja közbe Gizda.

– Nem csodálkozom.

Ákos a zsebébe nyúl, egy bémallért ad Dzsosinak.

– Remélem, így kvittek vagyunk!

– Ó, persze!

Ákos összeüti a tenyerét, mosolyog.

– Na, akkor minden rendben! Hova menjünk? Menjünk a Bercsényibe!

– És a többiek? – kérdem elsősorban Emőre gondolva.

– Maradnak – feleli tömören Ákos.

– Szóltál nekik?

– Hogy? Ja, igen. Maradnak.

Ez sem esik éppen jól. Ákos a vállamra teszi a kezét, s halkán mondja, hogy csak én és Gyula halljuk.

– Jobb is. Úgyis beszélni akarok veletek. Bizalmas ügyben.

– Milyen bizalmas ügyben?

– Majd a Bercsényiben elmondom.

De nekem nincs kedvem a Bercsényibe menni. Emő nélkül nincs.

– Én elfáradtam. Azt hiszem, lassan avászokodok hazafelé. Úgyhogy mondd el most!

– Ne hülyéskedj!

De én eltökéltem magam.

– De, tényleg. Fáradt vagyok.

– Itt nem tudom elmondani.

És Dzsosira pillant.

– Én is hazafelé dzsalok – mondja Gyula.

– És ha kihozom neked Emőt?

– Ja, nem Emő miatt! – vonom meg a vállam.

Hogy nézne az ki? Ákos tanácstalanul néz ránk.

– Na, jól van – mondja végül –, akkor elkísérünk egy darabon. Legfeljebb beülünk valahova egy búcsúpiára, oké?

Elindulunk a Lánchíd felé. Ákos visszapillant a leghátul egymás mellett lépkedő Szotyolára és Dzsosira.

– Ez a bula is jön? Szotyolával? Megspórolhattam volna egy húszast, bassza meg!

Aztán egy üveg vodkát és egy vermutot húz elő a kabátjából, kacsint ránk.

– Ezt a büféből sikerült megmenteni! Ne nézz már így! Ha kifizetjük, az mind a KISZ kasszájába menne!

A Duna felett csípős szél fúj. A vodkát választom, nyelek egy hosszú kortyot, aztán továbbadom az üveget. Az oroslán alatt álltunk meg. Kölyök-koromban Apa mindig azt mesélte, hogy nincs nyelve, s a szobrást addig csúfolták miatta, míg a Dunába nem ugrott. Gyula felugrik a kőkorlátra, bakot tart, Gizda belelép a tenyerébe, Gyula könnyedén tolja felfelé, nem hagyja, hogy a vállára lépjen, egészen magasra nyújtja a karját, Gizdának épp csak át kell lépnie, hogy az oroslán mellé kerüljön, aztán már ül is a hátán. Muszáj nekem is elmosolyodnom, de azért körbenézünk mindannyian, nincs-e zsaru a közelben.

– Hé, Gizda! Van nyelve az oroslánnak?

Levigyorg rám, a fejéhez mászik, benéz a szájába, bele is nyúl.

– Öregem! Van ám! Rendes nyelve van neki!

A híd közepén is megállunk, körbeadjuk az üveget, aztán a budai oldalon is. Jókedvünk kerekedik. Én is meg akarom tekinteni az oroslán nyelvét, megkérem Gyulát, engem is könnyedén felemel. Próbálok betuszkolni a fejemet az oroslán szájába, mint egy idomár, lent a többiek röhögnek. Lenézek rájuk, hátrafesztett nyakkal néznek fel rám, a torkukig látok nagy jókedvükben. Elérzékenyülök (tudom, ez már a pia hatása), a barátaim, szeretem őket és ők szeretnek engem, számíthatok rájuk, egy csapat vagyunk, egy törzs, egy oldalon állunk, a másikon.

– Kedves elvtársak, kedves elvtársnők! – kezdek bele egy hevenyészett beszédbe. – Fiatalkorunk szilárdan ellenáll a fasiszta ellenforradalmi csőcselék támadásának és alávaló aknamunkájának, és a szovjet és a nemzetközi kommunista testvériség támogatásával és a baráti szocialista országok összefogásával a végsőkig kitartunk, s nem engedjük, hogy pártunk, országunk és dolgozó népünk nagyszerű vívmányait tönkretegyék, s a Magyar Népköztársaságot visszataszítsák a zsiros földbirtokosok és kizsákmányoló tőkés feudálkapitalista világába!

– Éljen! – kiáltja odalént a tömeg. – Éljen a párt! Sokáig éljen bölcs, aranyajáj vezérünk!

És én folytatnám, de elakad a hangom, amikor a Fő utcából rendőrájárórt látok kidülöngélni. Szerencsére a nullás szobor felé néznek, amit egy részeg éppen lepisál. Egyik kezével a kőmunkás lábánál álló kő-autóguminak támaszkodik, úgy csurgat a szobor tövébe. Na, ennek annyi. Elbújok az oroszlán mögé, s gyorsan le is mászom a talapzatról. Csendben, fegyelmezetten sétálunk tovább, nézzük a járórt, akik épp csak egy pillantást vetnek ránk, aztán mennek tovább a részeg felé.

– Menjünk a Váron át! – mondja halkán Ákos.

Jó ötlet, szeretek a Várban lődörögni. A sarkon visszapillantunk a hugyozó részegre, hátát meggömbítve, leesett vállal áll a szerv előtt, míg azok az okmányait ellenőrzik. Dzsálunk felfelé a Hunyadi János utcán, a szobránál megisszuk a maradék piát. Részeg vagyok. A pokolba Emővel! Sajnálom magam. De itt vannak a barátaim, az én falkám! Még Gizda is.

– Gizda!

– Mi van?

– Sajnálom, hogy megütöttelek!

– Jól van!

– De tényleg! Szemét dolog volt. A barátomat!

Ő is részeg, megölel. Tartjuk egymást elérzékenyülve.

– Elég a buziskodásból! Indulás! – vezényel Ákos.

Az üres üvegek csörömpölve vágódnak a Halászbástya falának. Az egyik épen marad, Gyula fejét csóválva felemeli, a dróthálós szemeteskosárba dobja. Felkapaszkodunk a Halászbástya lépcsőin. Elsétálunk a Mátyás-templom mellett, a Szentháromság téren csodálkozva megállunk. Valaki az *Oh, Carol-t* üvölti Neil Sedekától, és valami banda is kíséri. A Diákszállóból jön a hang. Bemegyünk, alaposan megvizslatják a tagságinkat. Dzsozinak nincs, de lányoknak nem is kell. Először megnézzük a bandát. Fialalok, hosszú hajúak, mint mi.

– Kik ezek? – kérdem üvöltve egy mellettem álló sráctól.

– Az Omega!

Sosem hallottam róluk. Bámuljuk őket kicsit, aztán irány a büfé. Ákos végignéz rajtunk.

– Gondolom, pénze rajtam kívül csak Dzsozinak van.

Beismerően bólogatunk. Ez a helyzet. Gyula a nyugdíjas nagymamájával él, Szotyola szülei melósok, Minor faterja minden lóvét elpiál. Nekem szokott lenni lóvém, de most éppen nyista. Gizda csóróságára nincs magyarázat. A családja gazdag. Apja is, anyja is jól keres. Mért nincs Gizdának soha

pénze? Mert nem adnak neki. Ákos köztünk az egyetlen kereső. Mindannyiunknak vesz egy sört. Leülünk egy asztalhoz, Szotyola azonnal elviszi Dzsozit táncolni. Ákos közelebb hajol hozzánk.

– Beszélni akarok veletek!

– Miről?

– Erről az állandó pénztelenségről.

És jelentőségteljesen végignéz rajtunk. Mi meg pislogunk. Folytatja.

– Folyton csak káromok a rendszerre meg a nyomorra. De mért nem teszünk valamit?

– Miről beszélsz?

– Gempáról, apafej! Lóvé, zseton, lekvár, zsír, gemp, mani, tudod! A pénz, ami a földön hever. Csak fel kell szedni.

– Hogyan?

– Akárhogy.

– Ennél lehetnél kicsit konkrétabb – mondom.

Ákos türelmetlenül int, mintha legyet hessentene arrébb.

– Nem a hogyan a lényeg! Millió módja van. Most csak az a kérdés, benne vagytok-e. Hogy nem vagytok-e nyulak!

– Nem vagyunk nyulak! – mondjuk persze mind.

Nem hát. Részegek vagyunk. Minor röhög, oldalba bökö a könyökével.

– Add tovább!

Én is röhögök, oldalba bököm könyökkel Gyulát, aki röhögve oldalba böki Gizdát, Gizda meg Ákost. Ákos nem röhög, s nem is adja tovább (vagyis vissza) Minornak. Végignéz rajunk, majd hirtelen feláll.

– Úristen, olyanok vagytok, mint a gyerekek!

És faképnél hagy minket.

– Hé! Ne má'! Hova mész? Én figyeltem! – mondjuk mindannyian máshogy.

De ő eltűnik valamerre. Mi meg röhögünk tovább.

– Mit akart ez?!

– Én tudom – mondja Gizda büszkén –, nekem már beszélt róla.

És kihúzza magát.

– Na és mit mondott?

– Például... – kezdi Gizda, és fontoskodva körülpillant, majd az asztal fölött középre hajolva halkán mondja – ...Bőröket fogunk futtatni!

Persze ezen is röhögünk. Bőröket... haha!

– És még?

– A bőröket külföldieknek adjuk el, s ha már kapcsolatba kerülünk velük, dobja magát, hogy valutázunk is kicsit. Dollár, márka, schilling..., há' tudjátok.

– És még mit akar?

Gizda megvonja a vállát.

– Mit tudom én! Egy csomó dolgot beszélt.

– Én amondó vagyok, maradjunk a forradalomnál, ha már hülyeséget akarunk csinálni. Arra már úgyis van kész tervünk – mondja Gyula.

Az van. Fegyvert szerzünk, röpcédulázunk, plakátokat ragasztunk a munkáskerületekben, felrázunk a népet, és hajrá! Meg hogy elfoglaljuk a rádiót. Ez a terv. Gyula terve. Mondhatnám úgy is, az „A” terv.

– Szerintem meg maradjunk a dobantásnál – mondom én.

Ez meg az én tervem. A „B” terv a disszidálás. Erre nézvést számtalan ötletünk van. Ezek a mi terveink, a mi jövőképünk. Forradalom vagy szökés. De nem ma éjjel. Összenézünk Gyulával és röhögünk. Ma éjjel minden rendben van. Reggelig ez a legjobb hely a világon, tudjuk már. Csak Emő... Számhoz emelem a sörömet, kortyolok, aztán a korty nagyját az orromon keresztül az asztalra és az ölembe spriccelem, mert meglátom Rikát.

– Hej! – kiáltom és felugrok, hogy odamenjek hozzá, de eszembe jut, hogy részeg vagyok, s ez biztos nem tetszik majd neki.

Gyorsan visszaülök, de elkéstem, észrevesz, elmosolyodik, és egyenesen felém tart. Felállok, elédzsalok.

– Szia!

– Szia! Te itt?

– És te is. Szia!

– Szia!

– Egyedül vagy?

– Néhány barátnőmmel.

– Nagyszerű!

– Mért?

– Hogy mért?

– Igen, mért?

– Hát... csak úgy.

– Aha.

Elakadunk. Nézzük egymást mosolyogva, én töröm a fejem, mit mondjak. Rika ugyanúgy néz ki, mint tegnap. Gyönyörű. Nem eszméletlen, nem eszelős, nem „be kell szarni tőle”, hanem gyönyörű. Azt hittem, sose látom többé. Ez az!

– Azt hittem, sosem látlak többé.

– Mért?

– Hogy mért?

– Igen, mért? Mért hitted?

– Neked ez a mániád?

– Mi?

– Hogy megkérdezted, hogy mért?

– Azért kérdeztem, hátha azt feleled, azért, mert másik kontinensre költözöl, vagy mert bevonulsz katonának, vagy mert halálos beteg vagy, és csak néhány napod van hátra. Ha valami ilyesmit felelnél, az nem jelentené, hogy nem is akartál volna látni. Többé. Mert ha akarnál, akkor simán megkereshetnél, feltéve, ha nem költözöl másik kontinensre, vagy...

– Jó, elég lesz!

Azt a csavaros mindenit!

– Azt csak úgy mondtam.

– Aha... értem.

Nem tetszik a hangsúlya. Elfordul, körbenéz a teremben. A hátának beszélek.

– De te nem szereted azokat a hapsikat, akik csak úgy mondanak valamit. Mintha csak a huzat lebegtetné a szájukat. Ugye?

Visszafordul hozzám, a szeme mosolyog.

– De úgy tűnik, te fejlődőképes vagy – mondja.

Ezt dicséretnek veszem, bár a szokásos kis gúny ott cseng a hangjában. De legalább nem vette észre, hogy részeg vagyok. Mert figyelek a tartásomra, a tekintetemre, ügyelek a szavak helyes formálására... Ura vagyok a helyzetnek, na.

– Rázunk egyet? – és fejemmel a táncterem felé intek.

Mosolyog, de megrázza a fejét.

– Á, túl részeg vagy hozzá!

Zavarba jövök, szégyellem, hogy részeg vagyok, még ha látom, hogy nem csinál belőle gondot, akkor is. Sőt, ettől valahogy még jobban szégyellem.

– Mi történt az arcoddal? Mintha lenyúzták volna róla a bőrt.

Az arcomhoz nyúlok, apró, megszáradt bőrdarabkákat tapintok rajta.

– Hülyéskedtünk és nekiestem az utcán a ház falának. A vakolat... Még nem is volt időm megnézni.

Szotyola és Dzsozi mennek el mellettünk, az asztal felé tartanak, Szotyola arcán üdvözült mosoly. Odaszól nekem:

– Jó ez a banda, te! – s Rikának is köszön. – Szevasz!

Rika arca elborul, ahogy végigméri Dzsozit.

– Ez a csaj veletek van?

– Igen, mért?

Megvonja a vállát, de érzem rajta a mesterkéltséget.

– Csak úgy.

Utánanéz, aztán hirtelen elköszön.
 – No, hát örültem a szerencsének, most mennem kell.
 – Ne már! Gyere, ülj oda hozzánk!
 És mutatok az asztalunk felé. A fiúk vigyorognak, ők is integetnek, hogy menjünk. Dzsozi csak mosolyog. Rika visszaint nekik.
 – Kösz, nem! Várnak a barátnőim. Szia!
 És már indul is, még mielőtt győzködhetném.
 – Megkereslek! – kiáltom még (nem is értem, miért), de nem adja jelét, hogy hallana.
 Csalódottan bámulok utána. Sőt, határozottan megalázottnak érzem magam. Jó, mondjuk, az túlzás. Csak szégyellem magam, az a helyes kifejezés. Ennek a csajnak jobbat kéne mutatni (ha fel akarnám csípni), mint a többinek, azt hiszem. Ő valahogy más.
 – Nagyon jó bőr – szólal meg mellettem Ákos –, igazi nemes vad.
 Azt mondja, amit gondolok, leszámítva a szokásos, hülye vadász–vad hasonlatot.
 – Az.
 – Na, és akkor most mi lesz Emővel?
 – Mi lenne?
 – Merthogy... Nem érdekes. Figyelj, tényleg beszélünk kéne.
 – Arról, hogy futtassunk nőket?
 – Gizda elmondta?
 – Nagy vonalakban.
 – És?
 – Legyünk stricik?
 – Inkább, mint hogy életünk végéig robotoljunk a kibaszott nagy semmiért.
 – Hát... nem tudom.
 – Mit nem tudsz? Ebben a kurva rendszerben legfeljebb megdögleni van jogod.
 – Nem. Sitten ülni is jogod van. Márpedig kurvák futtatásáért ezt a jogot gyakorlatra válthatjuk.
 – Csak a hülyék ülnek a sitten. Lehet ezt okosan kerázni. És akkor van lóvé mindenre. Piára, nőre, kocsira... fegyverre.
 – Mire? Fegyverre?
 – Igen. Mért, kaszával akarsz nekimenni a komcsiknak?
 Hallgatok. Nem azért, mert nem bízom Ákosban, hogyne bíznék, hisz ő már harcolt is. De...
 – Hát nem tudom.
 – Ezt se? Akkor mit tudsz? Csak tépjük a szánkat életünk végéig, de nem teszünk semmit?
 – De mindjárt fegyverrel...

– Mért, mivel? Azt hiszed, majd a verseid jobb belátásra térítik a sok ávós személtládát?
 – Nem, de...
 – Vagy hogy majd felolvasod őket a Nemzeti Múzeum lépcsőjén, a tömeg megvadul, és majd ők elrendezik a többit?
 Hát... ilyesmire már gondoltam.
 – Dehogysis!
 – Hát akkor?
 Nincs most kedvem ehhez. Rikán jár az eszem.
 – Nem beszélhetjük meg ezt máskor?
 Ákos kissé ingerülten kutat a szememben.
 – Azt hittem, te nem vagy nyúl!
 – Nem is! De most rohadt fáradt vagyok.
 Nem szól, csak néz még egy rövidet.
 – Hát jó! Majd máskor. Gyere, fizetek még egy rundot!
 – Nem kösz, ma már nem piálok!
 – Ne hülyülj már, gyere!
 – Nem, elég volt, kösz!
 Ezt sem érti, látom. De nekem nincs már kedvem inni. Nem azért, mert nem bírnék. Én nagyon jól bírom a piát. Tényleg. De most nem kell. Tudom is, mért, nem csapom be magam. Rika miatt. Ákos megvonja a vállát, visszamegy a többiekhez. Kóvályogni kezdek a tömegben. Csak úgy. Stírólóm az arcokat, főleg a lányokét, nem ő, nem ő, nem ő... (Emő. Hess!)... nem ő... Keresek valakit? Naná, te hülye, Rikát keresed! De mért? Ő ezt kérdezné. Azt nem tudom, mért. Még nem tudom, de van egy halovány sejtésem. És ott áll. A barátnőivel. Kezükben pohár, beszélgetnek... Rika nevet. Egy társaság mögé bújva lesem. Gyönyörködöm benne. Sokáig. Egész este. Végül sóhajtok egy nagyot, és elindulok haza. Egyedül. Nem szólok a többieknek.
 A Bécsi kapu felé tartok. Eszembe jut, hogy a Logodi utcai lépcsőn gyorsabban és otthonomhoz közelebb jutok ki a Várból. És ott kisebb eséllyel botlok rendőrbe, mint a Kalef felé. Balra fordulok. A csukám kopog a foghíjas macskakövön. A háborúban szétlőtt, romos házak némelyike mintha rám akarna dőlni. Gyula itt, a romok között szokott fegyver és lőszer után kutatni. Néha elkísérem. Van is két pisztolyunk. Az egyik egy Parabellum P08 Luger. Nekem főleg a neve tetszik, mert egy latin mondásból való, „Si vis pacem, para bellum”, vagyis hogy ha békét akarsz, készülj a háborúra. A másik egy magyar Frommer. Gyula szépen rendbe hozta a stukkereket, egyszer lőttünk is kint, Budakeszin a homokbányában. Csak

Gyula, Ákos és én. Épp csak kipróbáltuk, aztán olajos rongyokba és nejlonzacskóba tekertük, alumínium mentőládába tettük, és eldugtuk őket biztos helyre. (Pontosan ötvenhat lépésnyire észak felé attól a bükkfától, aminek kettévált a törzse, de valamivel feljebb újra összenőtt, így hosszúkás rés képződött, amiért aztán pinafának nevezzük.) Míg el nem érkezik az idő, mondtuk. Otthon nem tarthatjuk, még megtalálja valamelyikünk anyja takarítás közben.

Lebotorkálok a vaksötét lépcsőn, a Logodi utcán jobbra fordulok. Ameddig ellátok, csak egy kandaláber világít, az is halványan, tompán. Fényében ritkás köd gomolyog. Zsebre dugom a jattom, ráérősen télázok, egy nagyobb kavicsot rugdosok magam előtt. A fene! Jobbra-balra dülöngélő rendőrjárőr bukkan ki velem szemben a ködből. Csak nagyon lassan sétáló ember borul így erre-arra. Ezek soha nem sietnek. Átlépek a kavicsomat, magam mögött hagyom, a járdán folytatom utamat.

– Álljon csak meg!

Megállok.

– Jöjjön ide!

Elindulok újra. Érzem, a vállaim leesnek, mint annak a Lánchídnál pisálós részegnek. Kényszerítenem kell magam, hogy egyenes gerinccel álljak előttük. Nyúlszáj az, ő beszél hozzám, a másikat nem ismerem. Azért hívják így, mert nyúlszája van. Bajusznak is nevezik, mert nyúlszáját eltakarandó vastag bajuszt visel. Nincs jó híre. A másik zsarú elemlámpával világít a pacekomba.

– Egyedül van?

– Egyedül.

– Adja ide a személyi igazolványát!

Odaadom.

– Neve?

– Cseke Zsolt.

– Anyja neve?

– Kopácsi Rozália.

– Született?

– Budapest, 1946. január 30.

– Lakik?

– Tizenkettedik kerület, Csaba utca hét bé.

– Foglalkozása?

– Tanuló.

Mondom a leckét, pedig olyan szívesen felelném, hogy „Oda van írva, baszki!”. De nem merem. A személyi adataimat kimerítette, mégsem adja vissza a flepnimet.

– Hova megy?

– Haza.

– Honnan jön?

– Egy diák táncrendezvényről.

– Honnan?

– A Diákszállóból, a Hess András térről.

– Ivott?

– Egy keveset.

Végignéz a nadrágon. Farmer, de bőszárú. Az Ifipark előtt egyszer egy Kalap nevű srácról levágatta a csógatyát, mert nem tudta úgy levenni, hogy a cipője rajta maradt. Szegény sírt, míg kaszabolta magán a vásznat. Előző nap szűkítettette be a Fillér utcai szabóval.

– Mi történt az arcával?

– Megbotlottam és nekiestem a ház falának.

– Mért ilyen hosszú a haja?

Erre meg legszívesebben azt felelném, azért, mert a fegyveres erők szolgálati szabályzatában meghatározott frizuraparaméterek rám nem vonatkoznak.

– Így szeretem.

– Talán buzi?

Meghökkenek. Azt a fajta izgalmat, félelmet, sértettséget és dühöt érzem (ebben a sorrendben), mint amikor váratlanul megütnek.

– Nem.

– Hogy mondja?

– Nem!

– Na, persze! Nyilván tudja, hogy a büntető-törvénykönyv bünteti a homoszexualitást.

Nem tudtam. Nem felelek.

– Most mit csináljak magával?!

Nem értem a kérdést. Szuggerál, aztán úgy nyújtja felém (végre!) a flepnimet, mintha ajándékot adna.

– Na, tűnjön el innen!

– Köszönöm! Jó éjszakát! – szalad ki a számom, s hiába bánom meg, már kiszaladt.

Továbbindulnak, egyik sem felel, de a fiatalabb, akit nem ismerek, Nyúlszáj háta mögött megböki a sapkája ellenzőjét. Nyikorog a csizmájuk. Megkönnyebbülten indulok tovább. Lassan csillapul izgalmam, de félelmem apadásával sértettségem terebélyesedik, s vele együtt nő a dühöm is.

– A kurva anyátokat!

Megalázott vagyok és dühös. Kétszer egy nap! Kibaszott, kurva kommunisták, tényleg szét kéne lőni a valagukat!

Jól kilépek, szeretnék már otthon lenni, biztonságban, szerető anyám és apám közelében. Elképzelem őket, ahogy a meleg dunyha alatt szuszognak.

KIBÉDI VARGA ÁRON

Lehet

*Amit várni nem lehet,
az borítja el a világot.
Amit látni nem lehet,
türelmesen az világít.
Amit hinni nem lehet,
arra vár az egész világ.
Amit még gondolni sem lehet,
attól szédül öt világrész.*

Amíg

*Amíg az ég zeng,
amíg a villámot nem háritják el,
amíg az ég a régi:
nem világít és nem dörög –*

*addig jár a mi időnk is,
örök és törhetetlen:
vajon kire hallgat?*

Koholni

*A világ már nem világít:
koholják, mint a valóságot.
Ritkán, de rendületlenül:
vádak nincsenek.*

*A fény leállt, vádat most már nem koholnak:
Mindenki a valóságot tagadja.*

A valóság pedig fénytelen. Szemtelen.

Pontosan

*Akik menetelnek,
akik temetkeznek,
akik feledkeznek,
akik szeretkeznek,
azok nem lépnek túl négy szótagon.*

*Fegyelmezettek, és a fegyelem
rózsát terem,
rózsát és hajnali gyönyört.*

Csak

*Csak arra, amerre nem lehet,
csak arra, amire nem lehet,
csak gyakran: nincs lemenet.*

*Soroksári taccsbíró,
árvalányhajás főnemes,
melankolikus közjegyző.*

*Azaz: Soroksár helyett Kolozsvár,
a kincsek sorakoznak,
a városok nem,
és az álom sem ad nekem helyet:
helytelen. Hangtalan.*

Magasban

*A szellem szédül,
szentekre vadászik,
felszenteli a szerencsét.*

*Magasba lódul,
az eget nyomozza,
az ég rejtelmait:
az éghajlatokat.*

*Szédül és szellemes.
Vagy talán csak szenvtelen?*

URBÁN PÉTER

Csizmadia bácsi és a tűzoltó

Csizmadia bácsinak egyetlen ellensége volt életében. Mégpedig a tűzoltó, aki ha részeg volt, az öreg földszinti lakásának ablakát verte, két kézzel rángatta a betörőktől óvó rácsokat, és teli tüdőből ordította: „Nyissa ki, Csizmadia bácsi, hagy monnyak valamit, Csizmadia bácsi, nyissa ki, valamit mondani akarok!” Amint az öreg kinyitotta az ablakot, a tűzoltó azonnal ordítani kezdte az *Építmények tűzvédelmi követelményei* című szabályzat első fejezete ötödik rendelkezésének pontjait, amely a *Tűzoltó beavatkozás* alcímet viseli: „Az építmények, épületek kialakítása biztosítsa az alábbiakat: a) a jogszabályban előírt helyeken a tűzjelzés emberi közreműködés és késedelem nélküli, és megfelelő részletezettségű továbbítását összevont, vagy a tűzoltóság ügyeletére, b) indokolt esetben az épületbe, építménybe való, károkozás nélküli bejutást...” Amint az utolsó, g) pontot is elkiabálta, a tűzoltó kifújta magát, gyakran fél kézzel a rácsba kapaszkodva hátradőlt, testét előregörnyesztve körbelendült, majd vissza, és folytatta, de most már a második, jóval hosszabb rész következett (az *Építmények tűzvédelmi követelményeinek* felsorolása két percnél kevesebb időt vett igénybe). A *Tűzoltóság alaki szabályzatának* első fejezetét legalább negyed óráig tartott végigmondani, illetve óbégatni, de nem haladta meg a húsz percet: „Egyes pont. Az alakiság a szabályozott tevékenységek és megnyilvánulási formák összessége, amely a tűzoltó (vonatkozik minden állománykategóriájú és rendfokozatú tűzoltóra) és különböző kötelek egységes – az általános testtartásnál feszesebb – megjelenésében, egyöntetű tevékenységében és fegyelmezett magatartásában jut kifejezésre. Minden helyzetben – a közizlésnek és a szabályozott tűzoltói élet sajátosságainak megfelelően – tükrözze a Tűzoltóság szilárd fegyelmét.”

Mivel azonban a tűzoltó minden éjszaka berúgott, ezért Csizmadia bácsinak minden éjszaka végig kellett hallgatnia az építmények tűzvédelméről és az alaki szabályzatról szóló részeket, nem volt mese. Pedig az öreg sok mindent kitalált, hogy megússza az éjjeli kalandot, ami kalandnak annyiban nevezhető, amennyiben mondjuk egy foghúzás. Ha zárva tartotta ablakát, a hivatástudattól fűtött tűzoltó addig dörömbölt és ordított, amíg végül meg nem adta

magát. A tűzoltó akár hajnalig is képes volt a földszinti lakás sokat szenvedett nyílászárója előtt vonyítani. Ha az öreg megpróbálta elmagyarázni sanyarú helyzetét, a koromvitéz oda sem figyelt, és ha veszekedett vele, akkor sem ért el semmit: a tűzoltó dülledt, vizenyős szemmel sorolta az oszlop, vonal és oszlopvonal ismerveit, amely Csizmadia bácsit soha, egyetlen pillanatra sem érdekelt. Ha akkor közeledett a tűzoltóhoz, amikor az józan volt (tehát reggeltől kora délutánig), akkor sem volt sok esélye, mert a pernyebajnok egyszerűen nem ismerte el, hogy ő ilyesmit csinálna.

– Ne bolondozzon, Csizmadia bácsi, maga egy olyan rendes ember, már miért zaklatnám én magát éjnek évadján? És egyáltalán, miért kiabálnám én ezeket a szabályzatokat, vagy miket, amiket itt mond? Hiszen nekem magával semmi bajom, meg aztán nem is vagyok egy hajcihős ember.

Így mondta, hajcihős ember, és tényleg nem volt az, bármit is jelentsen, gondolta Csizmadia bácsi, miközben búsan visszacsoszogott a lakásába, hogy sóhajtozva felkészüljön az újabb éjszakára.

Csizmadia bácsi sem volt éppen hajcihős ember, csendes életet élt, amióta csak az eszét tudta. Még gyermekkorában is ritkán eresztette ki a hangját, élete szinte észrevétlenül telt, nagy események nem zavarták meg őt, még 1956-ot is egy kis faluban vészelte át gyermekként, a padlásról nézte a szőlőtőkét, miközben – tudtán kívül – tankok masíroztak az országutakon. Házasodni is olyan csendben házasodott, hogy ismerősei szinte észre sem vették, és már nő is volt. Azután negyven év a cipőfelsőrész-készítő iparban (végső soron, nevéhez híven, suszter volt az öreg), két gyermek, majd özvegység és nyugdíjas kor. Nem mondhatjuk, hogy nem szerette a feleségét Csizmadia bácsi, de az asszony halála után ugyanolyan egyhangúan tengette napjait, mint előtte. Mivel a tarhonyát maga is meg tudta főzni és a pörköltkészítéshez is értett, így az asszony hiánya csak egyes dátumok érkeztekkor zavarta, olyan jeles napokon, amilyen a karácsony, a szilveszter vagy a húsvét.

Gyermekei jóraláló, csendes emberekké nőttek maguk is, hangos szót ők is ritkán hallattak. Amióta a kisebbik fia kiment Amerikába, inkább csak leveleztek egymással ünnepek alkalmával. Látogatóba meg két évente, ha egyszer ment az öreg a nagyobbik fiához, aki Egerben élt. A magány ritkán kúszott fel a torkába, de olyankor úgy szorította a gigáját, mint az akasztófa kötele. Akkor aztán felcihelődött, kiment a

temetőbe, leült feleségének, Margitkának a sírja mellé, és elbeszélgetett a halottal, mi történt, mi nem.

Amióta a tűzoltót lefokozták, egyfolytában részegen keveredett haza, és Csizmadia bácsi ablakát zörgette vaksötét éjszakákon, az öregnek nem volt ideje magányosnak lenni. Újabb és újabb terveket eszelt ki és vetett el, hogy megszabaduljon az éjjeli merénylettől, ahogy a tűzoltót magában elnevezte. Rendőrt hívnia nehezebbre esett, de egyszer mégis rászánta magát. Persze sikert nem ért el: a telefon fahangú ügyintézője felvette panaszát, és megígérte, hogy kinéznek az utcába, de mire megérkezett a járőr, addigra a tűzoltó már rekedtre ordította magát. Bár az egyenruhások bekísérték lakhelyére a buzgón magyarázó férfit (ezen az éjszakán a rendőröknek kellett végighallgatniuk a *Tűzoltó beavatkozás* alcímű részt és az alaki szabályzat cikkelyeit), de az öreg ugyanúgy nem aludhatta végig az éjszakát, mint máskor.

Gyakran képzelt el a lámpafényben villogva forgó kisbaltát Csizmadia bácsi, amint átszeli a közte és a tűzoltó között lévő távolságot, átcsörmpölve ablakon, átsuhanva a rácsok között. Vagy pisztolylövésről ábrándozott, újabb és újabb durranásokról, meg a lánglovag vérben úszó holttestéről. De ezek csak képzelgések voltak: a legveszélyesebb eszköz, amit valaha a kezébe fogott, a cipőár lehetett, esetleg egy élesebb konyhakés.

Töprengett azon is, nem lehetne-e a részegeskedésről leszoktatni a tűzoltót: meg is említette neki, hogy kiváló antialkoholista klubok meg egyesületek vannak, talán valamelyikben megtalálhatná ő is a megoldást bajára. De a fickó csak nevetett az ötleten, és legyintett: nincs neki semmi baja. Azután arra gondolt Csizmadia bácsi, hogy ha előléptetnék újra a tűzoltót, akkor megoldódna az ő baja is. Hosszas bátorsággyűjtés után végül bement a tűzoltóságra (amikor a zaklató merénylet éppen szabadnapos volt), és megkérdezte, mit követett el, hogy előmenetelének gátat szabtak. Az ügyeletes tiszt azonban megtagadta a választ, csupán néhány homályos célzást ejtett el valami ünnepegről meg egy épületről, aminek talán nem kellett volna légnie. Arra a kérésre, hogy a meghasonlott férfit léptessék elő, mert így tönkretesz az ő életét, a tiszt csak nevetett, majd udvariasan kitérte a hivatásból a hivatlan vendéget.

Éjszakánként persze ismétlődött a szörnyű terror, a tűzoltóhoz órát lehetett igazítani. Éjjeli egykor menetrendszerűen megzörgette az ablakot, és kiabált: „Nyissa ki, Csizmadia bácsi, hagy monnyak valamit,

Csizmadia bácsi, nyissa ki, valamit mondani akarok!” Az öreg pedig a párnáját harapdálta dühében, de végül mégis mindig kinyitotta az ablakot, a fickó pedig elsorolta a maga mondanivalóját. Végül a megszokott formulával búcsúzott. Közelhajolt a fáradt és gyűlölettel pislogó öreghez, és odasúgta neki:

– Az egész világ egy lángtengerben ég el, higgye el, Csizmadia bácsi! – Majd arrébb tántorgott, kezével intett, és hangosabban hozzátette: – Maga egy naon rendes ember, Csizmadia bácsi, isten áldja meg magát, jóéccakát! – azzal betámolygott az épületbe, és felcsoszogott az emeletre.

Csizmadia bácsi tehát töprengett és morfondírozott, szeme egyre karikásabb és beesettebb lett, bőre megszőrkült, keze gyakran remegett. Néha ébren maradt a tűzoltójárás időpontjái, hogy ne kelljen felébrednie legszebb álmából, de a fortyogó haragtól és kilátástalanságtól sokszor az éjszaka további részét sem tudta alvással tölteni. Mivel lassan kifogyott az ötletekből, úgy döntött, felkeresi az egyetlen embert, aki talán még segíthet. Az illetőt Kovácsnak hívták, aki a régi időkben házmester volt, „házbizalmi”, ahogy magát előszeretettel nevezte, és persze besúgó volt, mint oly sok kollégája. A mostani időkben is forgolódott a politikában, mert közös képviselője volt több, emeletes lakóháznak, és az önkormányzat köztisztasági osztályán is voltak ismerősei. Csizmadia bácsi nem szerette a dörzsölt házfelügyelőt, meg nem is bízott benne, de ami tény, az tény: neki mindig voltak jó ötletei. Ezért hát pacalt főzött és pakolt az éthordóba a kivénhedt cipész, üveges söröket helyezett csikos szatyrába, majd útnak indult. Nem lakott messze Kovács, csak négyutcányira, de Csizmadia bácsinak ez sem volt jelentéktelen távolság.

A csupafül házbizalmi örvendezve fogadta Csizmadia bácsit, megveregette az öreg hátát, leültette a konyha összecukható asztala mellé, a tűzhelyre tette melegedni a pacalt, szisszentett magának és vendégének is egyet-egyed az ajándék sörből. Először erre-arra kanyargott a téma, mert Csizmadia bácsi nem akart egyenesen belevágni, a házmestert meg sok minden érdekelt, ki jár a Csizmadia bácsiék házában lakó fiatal özvegyhez, fizetik-e a bérleti díjat a földszinten lakó romák, szidják-e a lakók a jelenlegi közös képviselőt, beázik-e a ház és egyebek. Kovács figyelme mindenre kiterjedt, egyéniségének részévé vált a tudás morzsáinak begyűjtögetése. (Ki tudja, talán még most is ír jelentéseket, gondolta Csizmadia bácsi, csak már nincs kinek megmutatni őket. Vagy van.) Miután a lábasból kikana-

lazzák a pacalt és leöblögették habzó sörökkel, Csizmadia bácsi végre rátért a maga bajára is.

Kovács sokáig bámult maga elé, valami eszébe juthatott, mert nem szólt sokáig, talán a régi szép időkre gondolt, amikor még félték tőle, és igazi tekintély volt a környéken, előre köszöntek neki a tanárok és a boltosok, ha hátratett kézzel ácsorgott a háza előtt. Majd hirtelen feleszmélt, és csodálkozva nézett az öregre:

– Hát ilyen gazember lakik a maga közelében, Csizmadia bácsi? – kérdezte kissé még mindig ábrándosan Kovács.

Miért gazember? Futott át az öreg agyán, miért szólja le azt a tűzoltót? Olyan ember az is, mint a többi, csak lefokozták, azért részeg, és éjjel nem bír magával. Az idős férfi hirtelen maga sem értette, mi ütött belé, hogy így védi magában a tűzoltót, de nem volt ideje mindezt végiggondolni, mert az egykori házmester újra megszólalt:

– Miért nem költözik el, Csizmadia bácsi? Nem köti már semmi magát ahhoz a lakáshoz, az árából meg akár két újat is kaphat.

A nyugdíjas hirtelen elfelejtett levegőt venni, annyira meglepődött az egyszerű, ámde mégis frapáns megoldás hallatán. Beszélgettek még egy keveset, majd nagy hálálkodások közepette kihátrált a házmesteri lakás ajtaján.

Csizmadia bácsi úgy tért haza, mint aki röpül, szinte dalolni támadt kedve, meg ugrándozni. Az utcájába érve nem is ment egyenesen haza, mint mindig, hanem leült egy padra és ott nevetgélt magában, hangosan mondogatta:

– Hogy ez nekem nem jutott eszembe! Hogy ez nekem nem jutott eszembe! – Csakugyan, gondolta, ezek a politikusok mégis hasznos emberek. Ha az embernek valami baja van, számíthat rájuk, a problémamegoldás az erősségük. Talán nem is volt olyan ártalmas besúgó ez a Kovács, talán nem is jelentett olyan sokat régen.

Úgy érezte, élete legnagyobb gondját sikerült megoldania, immár semmi sem árthat neki, jókedve szinte határtalan volt. Hangosan dörmögött, fel-felnevetett ott a padon, míg végül a diófán ücsörgő varjak is megunták, és felcsapó károgaással szétrebbentek a feje fölött. A fekete szárnyak suhogása térítette magához Csizmadia bácsit, aki hirtelen ráeszmélt gyermeket viselkedésére, körbenézett, nem látta-e meg valaki, de üres volt az utca, az emberek a munkahelyükön voltak. Nyögve felállt a padról, és még mindig mosolyogva becsoszogott földszinti lakásába.

Az elkövetkező napok, hetek a készülődés jegyében teltek. Csizmadia bácsi a költözés komoly eseményét mindenre kiterjedő alaposággal óhajtott levevényelni. Először is kalkulációkat készített, hogy a rendelkezésére álló pénzből (nem hatalmas, de nem is jelentéktelen megtakarítást őrizgetett számláján) mekkora felújításra futja. Mert nem akart áron alul megszabadulni lakhelyétől, ezért festeni kellett. Hosszas számítások után meg kellett találnia a megfelelő szakembereket. Nem bízta a véletlenre a dolgokat, mindent alaposan megfontolt, utánajárt, kérdezősködött, puhatolózkodott, telefonált.

Persze éjszakánként sajátos belső menetrendjéhez igazodva mindig megérkezett a tűzoltó, de ez már alig zavarta az öreget. Már-már baráti szolidaritással nyitott ablakot, ha felébredt a zörgetésre. Minden mozdulatával azt üzenté ilyenkor a tűzoltónak: „Sajnálom, barátom, de már nem sokáig fogsz zaklatni engem; mondjad, csak mondjad a hülyeségedet, de már nem sokáig látsz, te sisakos gazember, majd csodálkoz-hatsz, ha elmegeyek.” A tűzoltó pedig csak fújta a szabályzatot: „Az előljáró érkezésekor az alakzat kiterjesztésének és a sorakozás jellegének megfelelően vezényeljen. A vezényszót – az alakzat kiterjedését és az előljáró mozgási ütemét figyelembe véve – úgy kell kiadni, hogy a jelentés a jobb szárny, illetve a csapatzászló előtt történjen. Tűzoltói rendezvények alkalmával a Fogadás jobbról, tisztelegi!, egyéb esetekben pedig a Jobbra nézz! vezényszót kell adni” – és így tovább, majdnem húsz percen keresztül.

Teltek a hetek, már a hónapok is, a lakás meg-szépült, csinos, háromszobás lakhelyé változott. Rengeteg kacat és öreg holmi költözött a szeméttárolókba. Minden napra jutott valami munka, az öreg szinte megfiatalodott, meg is erősödött a sok cipekedésben, emelgetésben. Majd következett a holmijának dobozokba csomagolása, hogy ha költözni kell, hát gyorsan menjen a dolog. Azután jöhettek az apróhirdetések, a lehetséges vevőkkel való bajmoldás. Csizmadia bácsi kissé félt a szélhámosoktól, a lakásaffiától is, de úgy gondolta, őt most már semmi baj nem érheti. A lakásnézők kérdezősködtek a környékről, a szomszédokról, a csatornázásról, közüzemi díjakról, iskola, óvoda, orvos, bolt közelségéről, közlekedési lehetőségekről, parkolóhelyről, és ki tudja még hány és hány olyan dologról, amelyekre korábban oda sem figyelt a cipész. Hozzászólt, hogy keresik őt, volt kivel beszélgetni, érdekesek és idegesítőek voltak az érdeklődők,

de ezt a kis nehézséget az éjszakai bonyodalomhoz képest apróságnak érezte.

Közben új lakást is kellett néznie, ezért Csizmadia bácsi reggelként nyakába vette a várost, és kereste a megfelelő lakóhelyet magának. Ő is föltehető a maga furcsa kérdéseit, amelyek között mindig szerepelt a következő: „Ugye a szomszédságban nem lakik tűzoltó?” Egyesek ezen alaposan elcsodálkoztak, de az öreg ilyenkor mindig előadta a baját, egyre színesebbé téve a történetet. Egyszóval életének legaktívabb hónapjait tudhatta maga mögött az öreg, amikor végül egy fiatal egyetemista érkezett a szüleivel és komoly vásárlási szándékkal, és az üzlet egy közjegyző és némely papírok közbeiktatásával megkötött. Az új lakhely (egy kétszobás házikó a város másik felében) hamar a bácsi birtokába került, a csomagolás végső állomásai, a költöztetők felbérzése és a bútorok felrakódása már valami álomittas ünnepé alakultak számára.

Ezen a csodálatos napon azután elbúcsúzott a többi lakótól is, kissé meghatva fogott kezét a barátságos emberekkel, akik még süteményt, egy-egy üveg bort is adtak neki. A tűzoltó vidáman veregette az öreg vállát, pálinkával kínálta Csizmadia bácsit, meg a többi lakót is: nem látszott rajta szomorúság, hogy az idős férfi elköltözik.

– És ezentúl kinek fogja elsorolni az alaki szabályzatot? – kérdezte hamiskás mosollyal a cipőjavító.

– Miféle szabályzatot? – kérdezte meghökkenve a tűzoltó. Hogy úgy tett, mintha nem tudna semmiről, vagy csakugyan nem tudott, az már nem izgatta az öreget. Nevetve megveregette a tűzoltó vállát, szinte érzékenyült a búcsúzás örömeiben-bánatában. Végül kívül került a kapun, az egykori szomszédok szétszéledtek (némelyiket húsz-huszonöt esztendeje is ismerte az idős suszter), a teherautó pedig elindult az új lakhely felé.

Csizmadia bácsi úgy érezte, akár az életét is újra tudná kezdeni, szívében olyan érzések támadtak, amelyeket jobbára még régen sem ismert. Új háza csak az övé volt, egyedül az övé, kerítéssel körbevéve, még pénze is bőven maradt, minden új, a bútorok is újnak tündek a hófehér falak között. Még egy asszony is elkélne, gondolta az öreg, és meglepve vette észre, hogy már nem maga elé bámuló élőholtként jár az utcán, mint oly sok éven át, hanem megfordul a formás hátsók, lábak után, és újra érdeklik a nők, amire pedig már nagyon régen nem volt példa. Még valamikor szeretett Margitkája mellett elapadt benne a vágy a szebbik nem iránt. Otthonról is lejárogatott már Csizmadia bácsi, de ez nem tartott sokáig.

Az első átforgolódott éjszaka után még arra gondolt, nyilván a sok éjszakai ébrenlét miatt nem tud most sem nyugodtan pihenni, és majd elmúlik ez is. A következő éjjeleken aztán rendre felriadt pontban éjjeli egykor, és nem tudott visszaaludni. Tévét nézett, tejet ivott a hűtőszekrényből, olvasott valami westernt vagy mást, egészen hajnalig, amikor végre elfáradt annyira, hogy el tudjon szenderedni. Az álmatlanság rosszabb volt, mint a tűzoltó terrorja, mert akkor még legdühösebb állapotában is előbb-utóbb elszunnyadt. Most viszont nem tudott pihenni, arca újra elszürkült, szeme beesett és karikás lett. Az orvosok nem tudtak segíteni neki, tanácsait hiába fogadta meg, a jótékony álom elkerülte. Kedve egyre romlott. Végül úgy döntött, meglátogatja a tűzoltót régi lakhelyén. A férfi felesége nyitott ajtót, Csizmadia bácsi félszeg kérdészködésére pedig elmondta, hogy a férje három napja meghalt. A temetés másnap lesz.

Az idős férfi úgy ment haza, mint akit megvertek. Nyomorúságos állapotban dőlt ágyba, de persze nem tudott elaludni.

– Miattam halt meg – suttozta Csizmadia bácsi. Hiszen mi másért halt volna meg az a szerencsétlen, mint attól, hogy éjszakánként nem volt már kinek elkiabálnia a szabályzatot? Az egyetemistát nem ismerte, annak bizonyosan nem. Lehetetlen, hogy egy idegennek mondta volna el azokat a cikkelyeket. Nem volt kinek elordítania, hát meghalt. Az öreg sírva forgolódott ágyán. A lelki kimerültség ellenére sem tudta végigaludni az éjszakát, többször is fölébredt, fölkel, magában rágta a történeteket, újra és újra gondolva mindent.

Másnap megjelent a temetésen, és hüppögve súgta maga elé, amikor a sírhoz lépett:

– Miattam halt meg. – A halott özvegye meghalotta a mondatot, és csendben odaszólt az öregnek:

– Azért halt meg, mert rengeteget ivott. A pia vitte el. De Csizmadia bácsi vigasztalhatatlan volt.

A következő éjjelen, éjfél után egy órával az idős férfi egykori lakásába költözött egyetemista ablakát hatalmas erővel megcsapkodta valaki, a kissé másnapos állapotban elheveredett fiatal riadtan ugrott ki ágyából. Ablaka előtt valaki hangosan ordította: „Nyissa ki, Csizmadia bácsi, hagy monnyak valamit, Csizmadia bácsi, nyissa ki, valamit mondani akarok!” Az álmos és ijedt fiú óvatosan az üveghez lépett, odakint a régi lakó állt, Csizmadia bácsi, és rázta a rácsokat, tenyerével csapkodta az üveget és ordított: „Mondanom kell vallamit, Csizmadia bácsi!” A srác

fején átfutott, hogy na hiszen, jó kis helyre költözött, egy örülttől vették meg a lakást, aki tessék, már vissza is jár. Azért kinyitotta az ablakot, és csendesíteni próbálta az öreget. Csizmadia bácsi azonban egyáltalán nem csitult, hanem valami tűzvédelmi követelményről kezdett harsogni, azután a tűzoltók alaki megjeleléséről beszélt hosszasan. Az egyetemista kezdetben megpróbált közbevágni, azután becsukta az ablakot, de az öreg azonnal dörömbölni kezdett, meg ordítani, mint az örült, így ki kellett nyitni újra. Végül még kicsit nevetgélt is magában a fiatal tanuló, míg aztán az öreg el nem búcsúzott:

– Az egész világ egy lángtengerben ég el, meglás-sa, Csizmadia bácsi. Maga egy rendes ember, Csizmadia bácsi, isten áldja meg, jóéccakát! – azzal eltántorgott. Az egyetemista nevetve-káromkodva bújt vissza ágyába.

Ezután az éjszaka után soha többé nem látták Csizmadia bácsit a környéken. Valaki azt állította, hogy elmeógyógyintézetbe szállították, ami nem volt túl hihe-

tő, mivel az intézetet bezárták. Mások szerint nagyon jól él az új házában, fiatal felesége van, még gyerekek is született, a vén kujon, ki gondolta volna. Egy Kovács nevű volt házmaster szerint álmatlanságban szenved, éjjelente járja az utcákat, és örökké ugyanazokat a tűzoltókra vonatkozó parancsokat sorolja.

Ettől az éjjeltől fogva az egyetemista gyakran álmodta, hogy tűzoltó, és egy végtelen hosszú létrán mászik egyre magasabbra, letről ordítóznak a társai, hogy „Följebb! Följebb! Mássz még!” – közben nincsen nála locsolócső, se poroltó, és azt kiabálja, hogy hiába mászik föl, ha egyszer nincs mivel eloltania a tüzet. Látja maga alatt a házat, ami ropogva lángol, és ahogy mászik egyre magasabbra, már látja azt is, hogy az egész város ordító lángtengerben ég, és végül a létra tetejére ér, de még ez sem elég, mert letről még tovább nyújtják, tolják őt, egyre magasabbra, és ekkor már hiába ordít, nem lehet hallani, mert a világ a horizontig lángtengerben áll, a lángnyelvek pedig üvöltve csapkodnak az égig.

SZIGETI LAJOS

Szökő évek

*Fényár mélyíti medrét,
sodródik spóra, sperma –
nyitva az édenkert még
és osztódik a sejtmag.*

*Gyümölcsfák ágaskodnak,
tarlón markot szed a szél,
jaj a fészekhagyónak,
jég-karmok közt elalél.*

*Sorsunk csillagtársulás,
takaréklángon égve,
kormoz a lélek, csupán
nagy füstje van, pernyéje.*

*Szökőév-rugaszkodás –
vonz a földmágnés-mező,
teljes napfogyatkozás
lesz majd könnyű szemfedő.*

Évközi vasárnap

*Harangszóra
lendül sok tarka szoknya
– lányok népviseletben
meghózzák pirosbetűs kedvem
– áldást és igét
tömjénfűst-felleggel;
ismerős már a példabeszéd,
mint a gőzölgő, zsíros ebéd.*

*Szabadíts meg, szerelmem,
lusta délutánok,
bukfencező kuglibabák,
dühödt kártyacsaták
hamisjátékos örömétől,
focipályák partvonalán,
kocsmái köpködősarkon álló,
sörösüveget lóbáló
kötekedők trágár körétől.*

*Jókedvre hangolna más,
csöndes kettesben mulatás,
nem duhaj körtánc-forgatag,
sokadik ráadás.*

RODOLFO MARTÍNEZ SOTOMAYOR

Találkozás

Ledolgoztad a műszakot, fáradtan, karikás szemmel jössz velem szemben az utcán. Kinek jutna eszébe, hogy tanárnő voltál, ki emlékszik rá, hogy annak idején beálltál az álombrigádba, a gyermeklélek mérnökei közé, és hogy ezt az erőtlen, kimerült testet egyszer sóvár szemek kísérték, a Makarenko Intézet zöld egyenruhájában, az orosz pedagógusok követői ezt viselték a Forradalom alatt.

Ma észrevettelek a fák között, az állomáson ácsorogtál, ahol még egy pad se volt, hogy leüljél és kifújhasd magad.

Az élet útjai kifürkészhetetlenek. Van úgy, hogy ugyanoda érnek, akik egymással ellentétes irányban indultak el. A kezdedben már nincs ott a marxizmus valamelyik bibliája, vagy a „gyermekkor, ifjúság”, a két könyv, ami nélkül egy lépést sem tettél soha. A helyüket most egy angol nyelvtan foglalja el, a tantárgy, amit nem szerettél. Hát ezen én is átrágtam magam.

A mi nemzedékünkéből gúnyt űzött az idő. Ma „US Army” áll kék blúzodon. Ki hitte volna! Néhány éve még egészen más szlogen díszelgett a melleden, olyasmi, amiben talán már magad se hittél, de ami fennen hirdette, hogy az „új ember kovácsai” közé tartozol.

Szerettem volna közelebb menni hozzád, megállni melletted ezzel az új kocsival, és felajánlani, hogy hazaviszlek. De te talán el sem fogadod az ajánlatomat: feltehetően ugyanolyan büszke vagy, mint voltál, annak ellenére, hogy elnyűtt farmered és tornacipőd szemmel láthatóan valami olcsó áruházból származott.

Ahogy nézlek, nevetséges ötletem támad. Mi lenne, ha magam mellé ültetnélek, keresztülhajtánánk a Bayside-parkon, és bevallanám, hogy te voltál az első szerelmem, a lány, akire mindig is vágytam, még akkor is, ha ezt azelőtt soha nem mondtam el neked.

Már percek óta állok a kopott NO PARKING tábla alatt, és mint mindig, most sem tudom elhatározni magam. Kiszállhatnék, odamehetnék hozzád, de félek, hogy mire meggyőznék és visszamennék a kocsiórt, már elvontatták volna, és akkor hogyan állíthatnám, hogy ez itt egy csodálatos ország? Hogyan vághatnám hozzád elégedetten, hogy tévedtél? Nem. Valami óvatosabbat kell kitalálnom, hogy észrevegyél. Talán, ha hangosra állítanám Silvio számát, amit annyira szerettél, és lassan követnélek.

Talán a Kék Unicornio-t hallva, Miami kellős közepén rám néznél, mint egy szappanoperában.

Akkor rám ismernél ebben a vadonatúj Fordban, és a szemedben fellángolna az öröm, mint a szerelmesek szemében, akik egymásra találnak, hosszú idő után, egy ilyen kietlen helyen. Akkor hozzám bújnál, és ki tudja (?), még egy könnycsepp is kicsordulna a szemedből, mielőtt leereszkedne a telenovella függőnye.

Nézed az órát. Mindig is hiányoztál, mióta nem vagy velem. Igaz, hogy tulajdonképpen soha nem voltál velem. Nem tettem érte semmit. Nagyon távoli világból jöttünk, ma sem tudom elfelejteni. Még ha mostanra egybemosódott is ez a két világ.

Szüleid háza Miramarban kihívás volt számomra, legyőzhetetlen akadály. Alig volt bátorságom átlépni a küszöböt. Che óriási képe teljesen beborította a szobád falát, de én nem vettem a szemedre az ilyen ízléstelenségeket. Te viszont meglépted ezt gátlástalanul, nagyanyáskám kopott lakásában. Egy este, amikor politikai gazdaságtant tanultunk volna, ha igaz.

Bosszantott a kopott Jézus-szíve kép, úgy érezted, vizsgáló szeme rád mered, vallat, valahányszor a materializmus felsőbbrendűségéről szónokoltál nekem. A két család annyira távol állt egymástól, hogy közelíteni őket soha eszünkbe se jutott.

A dolgok akkor változtak, amikor burzsoának nevezted. Csak azért, mert – furcsa szeszély – a narancslét kristálypohárban kínáltam neked. Nem tudtad, milyen különleges lény vagy számomra. A harcos pihenője, az egyensúly, amit abban a zűrzavarban kerestem. A világban, amiben élnünk adatott, akkor úgy tűnt, véglegesen. A vágy valami ismeretlen után, amit csak te tudsz nyújtani nekem.

Ebben a városban közismerten rossz a közlekedés. Az első időkben mégis folyton buszoztam, hogy megtaláljalak. De most is, mint mindig, későn határoztam el magam. Amikor már felszálltál a buszra, sietve, mint aki menekül ettől a találkozástól. És már távolodsz is, már észre sem veszed tétova lépéseimet.

Soha nem vettél észre semmit. Kiáltanám, hogy ne menj még. Ne hagyj el! Vagy mégis, jobb lesz, ha elmész? Ha eltűnsz, és én továbbra is egy burzsoá csökevény leszek, te pedig egy szép álom maradsz...

Ferdinandy György fordítása

Rodolfo Martínez Sotomayor 1966-ban született Kubában. 1989-ben települt át az Egyesült Államokba. A Miami Egyetem újságíró szakán végzett. A Cartel folyóirat irodalmi szerkesztője, két elbeszéléskötete jelent meg. Az Ediciones Silueta sorozatában eddig Jenei Gyula és Csenger Levente írásait adta ki.

MIRTSE ZSUZSA

Találkozás a halhatatlansággal

*Fejmélyből,
talán nagyanyám emlékezetéből
indultam el egykor a világ felé.
Vágytam, hogy meglásson
a formátlan anyagban,
érezze a húsba hatoló lélek erejét,
ehessen az ambróziából,
rabolja meg az öröklétet,
belőle születő testeket akarjon,
vérétől terhes véreket
abban a pillanatban,
amikor nagyapám meglátja őt.
Az árnyéklét völgyéből hoztam magot,
akaratom hizlalta fényerős csírává.
Először apám testének
kerestem helyet,
majd fészket raktam
anyám méhében.
Sötét van.
Kezemben fadoboz, nagyanyámé volt,
majd anyám őrizgette. Fénnel rajzolt
arcok csarnoka.
Sokszor nézegettük már együtt.
Belőle vagy?, kérdezted egyszer,
majd figyelmesen a szemembe néztél, de
nem engem kerestél ott, hanem valami
bizonyosságot arról, hogy
el tudnak-e fogadni téged is,
ahogy egyszer nagyapámmal tették.
Erős kép, látnokzsálya nélkül is látjuk:
rézhajam drótszálán sétálunk
valami mély, idegen vidék fölött,
anyám bőrét simogatod arcomon,
abban a simogatásban benne van
az összes érintés, amely
a tenyeredből kiszakadt.
A múlttól nem érdemes szót váltani,
jövők meg nincs – mondtad,
de engem akkor már
márványból faragtak halhatatlanságra,
testem az emlékezés
korsója lett.*

A szerző Sötétkamra – előhívott versek című, új kötete az idei könyvhétre jelenik meg kiadónk gondozásában

*A fedőrétegek lepattantak,
 az ép, a túlélésre született
 felfénylett bennem.
 Tudtuk, mit teszünk.
 A halhatatlansággal akartunk
 találkozni, ha csak
 egy pillanatra is.
 Lekapartuk elhalt sejtjeinket,
 tizenkét tükörben láttuk
 tizenkétszer erős magunkat,
 hirtelen felismerhető lett rajtam
 az isteni arány, ahogy
 a csigaház mézsvázának tökéletességén is.
 Magunk alá temettük önző,
 magányos oszlopainkat,
 és együtt raktuk le
 egy új ház, templom
 alapkövét.*

Így ősz végén

*Arcunkra a csend pókja sző hálót,
 nyár veszejtett, esőben áztunk,
 rozsdaszín avar a takarónk,
 elhordták reggelre a házunk.*

*Nem viszek bajt, rosszat kifelé.
 Néma vagyok, húr nélküli hangszer.
 Ha lesz miért, majd megszólalok,
 ahogy magamnak ígértem egyszer.*

*Simítsa le rólam a félelem
 ruháját, lásson naponta szebbnek,
 fésüljön hajamba aranyvesszőt,
 ne higgyen soha elveszettnek,*

*ringasson, legyen dióbölcsőm,
 óvjon magától, mentsen meg végül.
 Hideg a világ, mindig ráfázom.
 Gombolja rám magát kérdés nélkül.*

SAKOLCZAY LAJOS
Anyag és szellem

Hauser Beáta művészetéről

A textilművészet, főképp mióta a síkból kilépett a térbe, az anyagot, a technikát, a megformálás különböző módozatait tűzi a zászlajára, holott a leglényegesebb elem az alkotó rajztudása. Mert csak azt lehet megszöni, nyomtatni, így vagy úgy a vivő felületre applikálni, amit a grafikus kéz megálmodott. A legegyszerűbb vonalrajztól a legbonyolultabb szerkezetű vonalhálóig húzódik a skála – a vázlattól a minden ízében kiteljesedett önálló grafikáig.

Hogy Hauser Beáta, a nyolcvanas évek textilgenerációjának az egyik letehetségesebbje mindkét műfajt ugyanazon a – mondjuk ki: irigylésre méltó – színvonalon műveli, abból is következik, hogy a művész anyag és szellem kölcsönhatásában látja-vizsgálja a világot. Ha ehhez a szövött (sohasem hagyományosan festői ábrázolatú) anyag-kép szükséges, akkor a szövőszéken teremti meg a művész a kort, érzületet, hagyományt stb. egybefogó látomást, ha pedig a vonal lírai vagy drámai költészete, a fehér papír elevensége bolydítja meg, mi több, a minél aprólékosabb, hitelesebb rajz érdekében új és új kalandra ösztönzi a tustollat.

Ne becsüljük le a textilművészet különböző – a hagyománnyal hol szorosabban, hol lazábban érintkező – technikáit, ki-ki a megjelenítésnek azt a módozatát választja, amely egyéniségének kedvez. A francia gobelin nehéz légzésű, főképp a festőiséget hangsúlyozó (csaknem avval versengő) képi világgal szemben Hauser grafikai hulláma, amelyben forr és pezseg a vonal, megszabdalja a gyakran fotó alapú (anno indíttatású) síkot.

A groteszk látás fanyar bölcsessége is segíti ezt a felületalakító játékot – örömhözöz gesztusában ott a tűzként fuvó női szépség (*Velemi gobelin* – 1982), a gyermekáldással megáldott férfi–nő kapcsolat (*Család* – 1980), vigadozó eleink öröme s mélabúja (*Bús magyar* – 1988), s a szakrálissal érintkező égi és földi boldogság (*Angyali üdvözet; Repülés* – mindkettő 1983) –, s nem kevésbé az az érzékinek látott (látatott!) képfilozófia, amelyben a megannyi személyiségjegy, az önkifejező mindentudás és a társadalmat görcső alá vevő szigorú ítélet (*Részlet 1914-ből* – 1987) valaminő fölmentő gesztussal – ilyenek vagyunk! – párosul.

Sors

A textilművész sosem az önfeledt öröm, a női vagy férfi arcot édeskésé tevő csábmosoly és behízelt gesztus megörökítője, sokkal inkább a rezdüléseivel a fizimiskának is karaktert adó léleké. A nyitott vagy behunyt szem (*Tollas kalap* – 1982; *Lilakalapos fej* – 1983; illetve *Lovag* – 1984), a tengerhullámot akár színében is megidéző hajkorona (*Házi használatú gobelin* – 1981; *Kék fej* – 1981), a daggerotíp-alak visszafogott színezetét körülvevő fényaura (*Petőfi* – 1999) – mind-mind olyan jellegzetes, a hauseri textil egyediségét: fanyarságát és fény-ittasságát kifejező tulajdonság, amely a gobelin organikus létteljességét a képrajzoló fázis(ok) által kifejtett összhangzattan (zene, ritmus!) révén mutatja meg.

Ez utóbbi kiváltképp látszik a nem annyira gyakori ünnepélyességű kárpit, a *Himnusz* (1996) rács-szerkezetet involváló téglalapjain. Az organikus indítatású nonfiguratív alakzatok növény-, gyökér-, madár-, csillag- és bábuformája szemérmes megvallása a reménnyel teli „reménytelenségnek”. A falu előregedését, az ember és a tárgyak magányát szétszórt alakzatban szimbólummá növelő *Utazás* (2002) sem trópusi vagy melegégyövi kirándulást sejtet, hanem valaminő vég eljöveteletét. Röpül a kertajtó, röpül a

létra, röpi a szakadozó drótkerítés; s a keszkenők összesodrásából képzett madár – furcsán baljós felhőalakzat – virág helyett dróthurkot tart a csőrében.

A rá egy évtizedre készült gobelin, a *Végül* (2011, pamut felvetés, gyapjú szövés, fektetett szövés, egyéni technika) – az utóbbi másfél évtizedben a művész jobbára a grafika műfajában jeleskedett – ugyancsak egyfajta összegzésnek tekinthető. A korpuszként ható test fájdalma ott az anyagi valóságot és a szellemet ötvöző, a kivitelezés technikája által fölöttébb hullámzó felületben. „A forma és a kivitelezés szinte játékos könnyedsége erős hatású, elmélyült szemlélődésre ösztönöz. A textil erős gondolatisága ekképpen szinte magához vonzza a szemlélőt, és elvezeti a hosszú felfedezőúton a művész szándéka szerinti végső ponthoz, a teljesség egységéhez” (Cseh Borbála).

A *Végül* az Iparművészeti Múzeum *Megvalósult művek 2011* című kiállításán szemlélhettük meg, a grafikákat (többségében tusrajzokat) pedig – onnan sem hiányoztak a textilek – a Forrás Galéria (2010) és a Magyar Írószövetség Klubja (2012) tárlatán. Ez utóbbi kettő mindennél jobban mutatta Hauser Beáta grafikai univerzumának – alighanem sok rajzolóművész által is megirigvelt – kivételes teljességét. A szenvedélyekkel ugyancsak teli vonalhaló, az eddigieknél sokkal bátrabban, sokkal karakteresebben üzeneteket is közvetített. Vagyis, hogy a haza mindannyiunké, nem eladó, egyetlen kormányzó hatalomnak sincs joga, hogy az állampolgárokat – gumibottal és lovasrohammal „fegyelmelve”, nem csupán fegyverrel riogatva, ám ráfogva a puská csövét – meg-

félelmitse, gúzsba kösse (*Kom-lib-dem* – 2009; *Rések a demokrácián*, 2006. okt. 23. – 2007; *Üdvözet a szabadság fővárosából* – 2008).

Aki nem észleli a miniatori türelemmel készült, ezer meg ezer pontból összeálló grafikai vonalhaló – végső soron szépségkaloda – érzelmi és gondolati kisugárzását, könnyen arra a következtetésre juthat, hogy a fent említett rajzokban csak a „plakátharsányság” értékelhető. Igaz, a couleur locale itt is letagadhatatlan. De a helyi szín, mert zseniális, invencióval telített kéz fogja a tustollat – van rajz, amelynek elkészítése pár hónapot is igénybe vesz –, mindig túllép az egyedin, s egyetemessé válván általános (örök) igazságok rögzítője.

Ahogy a jelképerejű tágasság különös karnevált eredményez (*Egyszer csak lehullnak az álarcok* – 2009), úgy az amorf kőbálványként mutatkozó figurák (*Marskő férfi; Marskő nő* – mindkettő 2004, színes tus) a léten túli lét látomásos összegzői. Végtelenül finom, a személyesség sejtelmét filozofikus terenumra vivő portrék adják tudtul, hogy a fájdalom köreiben való megigazulás csak méltósággal viselt – és méltósággal elengedett – közösségi teher révén lehetséges (*Nagyi* – 2010; *Csak az a baj, hogy meg kell halni; Tekintet – Gyimesi arc* – mindkettő 2012).

A zenével és a táncsal is barátságban álló Hauser Beáta mint a textil és grafika szerelmese a bartóki ihletésű színes ceruzarajzokban – *Jobbágytelke; Csikkarcfalván; Csikkarcfalva* – mindhárom 2009) álmodta tovább a dübörgő fegyelem és a nép (a nemzet) iránti alázat emberség-fokozatait. Minden műve attól megindító, hogy bennük a nyugalom redőit sajtáságosan kiművelt vonalhaló, a vox humana tölti ki.

Jobbágytelke

VASI FERENC ZOLTÁN
Panaszos felhanggal

Őrnagy úr, az Isten áldja meg,
 ez ugyanaz a Magyarország?
 Mert én bizony olyannyira félek,
 mint Ön a sötétzárkában
 vagy a hadszíntéren.
 Az egzisztenciám ugyanúgy szétdobták,
 ahogy rokonai, s ugyanúgy kitagadtak.
 Mesélte a tatai vasútállomáson.
 Hazabotorkáltam. Akkor még volt otthonom,
 aztán az Egyedül alkotócsoport kisajátította,
 aztán rám telepedett egy elvált asszony,
 felcsináltatta magát, befektette pénzét,
 fiával megveretett, fojtogattatott,
 aztán ráment a kert, egy telekspekuláns
 épített egy kanadai faházat, majd
 eladásának kereszthuzatában rám szabadultak
 mások, diktátumszerződsük sírva írtam alá,
 már levágták csonkra a gázt, és jött a tél,
 kitelepítettek cigányok közé, akik
 megvágta, értékeimet elszedték,

fúthattam Budára, méregdrága albérletbe,
 de a városom és fiam utáni honvágy
 visszahozott, panziókba vettem be magam,
 majd az albérletezés után – kérve gondnokságom –
 lett egy 28 négyzetméteres kalyibám.
 Ez hát Magyarország! Valaki mindig
 megszalad, a többségi ítélet a döntő.
 Őrnagy úr, az Isten áldja, nemzedékem is
 kivetett, élek csontig magányosan –
 Vonatra kéne szállnom nekem is,
 át a Karácsonyon-Újévköszöntőn,
 minél több temető mellett robogjak,
 de ugyan hova. Kimegyek a sírkertbe,
 szüleim testének örök hona,
 s majd talán nekem is ott lesz
 öröklakásom, egyetemes halott leszek,
 s csak a csillagok földje alatt leszek: magyar! –
 holtzakállasan, körmösen és gondolattalan,
 vagy imatelten s tán üdvözülten,
 verem-mélyben, lebegve szüleim teste felett.

Nagyanyám ravatala

I.
 Tonnányi álmok alól
 kiszabadult gyermekkor.
 Hollóhajú cigányleány
 tollázkodik a lombból.

II.
 Így fekszem. Az égboltnak
 nincsen Holdja, Napja, csillaga.
 Körmöm alatt rózsabokor.
 Föld-mélybe szökken az őz.
 Dobajlik az elhullt hant.

**„Hagyom,
hogy más gondolja
tovább”**

Ferdinandy György:
Pók a víz alatt,
Magyar Napló,
Budapest, 2012.

Az elmúlt években Ferdinandy György fókuszába véglegesen az összegzés került, munkáiban az élet nagy kérdéseit az emlékező visszatekintésbe vegyítve, hogy azok az író személyes sorsának alakulásához és mibenlétéhez szolgáltassanak háttérrel. Ez az apropó, a „honnan hová”, a „miért éppen”, a „miért nem máskor, máshol, máshogyan” dilemmái Ferdinandy-nál egyaránt megfigyelhetők, akár a szüleit visszaidéző könyveinek – *A bolondok királya* aparegénye, vagy az édesanyjához fűződő, ambivalens kapcsolatát boncolgató *Egy sima, egy fordított* – vezérfonalát, akár a személyes emlékeiből összeálló *Kérdések Istenkéhez* motívumait vesszük górcső alá.

Ez utóbbival rokonítható leginkább a tavaly megjelent és az Aegon Művészeti Díj idei tízes listájára jelölt kötete, a *Pók a víz alatt*, amely a teljes élettörténetet nem átfogóan ábrázolja, hanem töredékekből és epizódokból, darabonként illesztgeti össze, három fejezetben, hatvanegy, *Emlékszilánkok* címen összefogott rövidke írás, hét, *Életek* fejezetcímű novella és egy meg nem valósult, Szomjas György rendezővel tervezett fikciós dokumentumfilm (*A mosoly albuma*) forgatókönyvének segítségével. A szövegekben ezúttal is a fent említett visszatérő elemekkel találkozhatunk, s ahogy azok a gyakorlott Ferdinandy-olvasónak nem ismeretlenek, úgy a szerzővel most ismerkedők számára sem lesznek idegenek, amint korábbi művei kerülnek kezükbe. Az ördög, vagy inkább a Ferdinandy-világ lelke és veleje viszont a részletekben lakik, s ezek súlya adja mindazt, amely az atmoszférát létrehozva az ismétlés monotoniját nem megtöri: már csírájában elfojtja.

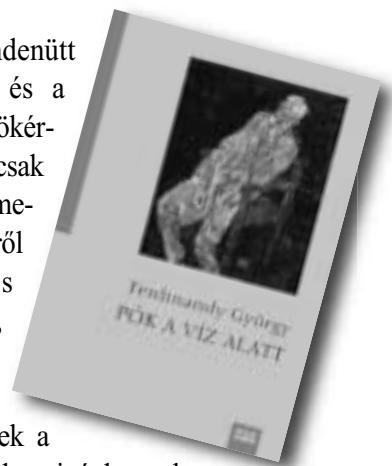
Mindennek természetesen fontos kelléke a gazdag és kalandos életpálya, a háborúval idejekorán véget érő gyermekkor, az egyikből a másik totális rendszerbe tartó Magyarország kulisszái előtt zajló útkeresés, amely kiegészül a bombázás áldozatává váló nagyszülőkkel, a nyomorékká vert, majd fokozatosan leépülő apával és az erős akaratú, végletekig önfejtő anyával, hogy a kötődéseket és hovatartozásokat ide-odacsapódva kutató, épp megkezdett felnőttkorba belerobbanjon 1956, az emigráció, majd a nyugati létezés: Franciaország, Puerto Rico, Florida, 1989 után pedig a

többlakiság, a mindenütt zajló gyökérkeresés és a mindenütt megélt gyökéretelenség. Ez azonban csak a nagy vonalakban elmesélt út – a részletekről beszéltünk az előbb, s egy-egy írás témája, tanulsága, lezárása adja azokat az ízeket és tartalmakat, amelyek a

könyv meghatározó elemeivé lesznek.

A horizontra ugyanis mindig más kerül: hol a világ és az idők változása a trópusi iskola bálját felügyelő tanár szemszögéből (*Mint a kuttyusok*); hol a locsolni kért virágait hátrahagyva világgá menekülő barát ihlette kérdés: mi marad utánunk, s lesz-e, aki azt gondozásra méltónak találja (*Tamás*); hol demokráciák és diktatúrák megélésének-megelőinek színe és visszája a floridai migránsok apropóján (*Új kubaik*).

A kötetben haladva jól észrevehető, ahogy a személyes tapasztalatok korrajzzá állnak össze, olvasóját az egyéni és közösségi sorsokban rejlő történelmi párhuzamok hitelességével készítetve továbbgondolásra – a fenti, tetszőlegesen kiválasztott és nem is okvetlenül legemlékezetesebb darabokon kívül ugyanis szinte minden írás tartogat olyan képet, mondatot, amelyhez recenziónk (*a Vadnyugati jegyzetek* zárlatából kölcsönzött) címét kapcsolhatjuk, hiszen bár maga a nevezett textus a polgári háttér kialakításáról, a napi kenyérkereset melletti írói léthelyzetről, mint a kegyeket nem kereső alkotói szuverenitás és szellemi függetlenség eszközéről szól, mindez azonban vonatkoztatható magának a szerző életének, s főképp az általa – avagy vele közösen általunk is – megélt idők tanulságaira is. Éppen erre, a polgári közegen keresztül történelmünkre és az erőszakkal megakasztott szerves társadalmi fejlődésre utal a hazatérő és az itthon-tartózkodása alatt az ifjúsága fontos helyszíneire – kiemelten a megsemmisítésre ítélt régi középosztály sorsát szimbolizáló régi, elenyésző teniszpályára – emlékező disszidensről szóló forgatókönyv, amelyben a Sashegy háború utáni vizi-telésén az író egykori utcabelije rövid eszme-futtatást tart a hetekkel előtte még harcállás helyéül szolgáló sziklás orom növényzetéről: „Sekély a talaj, lassan képződik a föld, és mire megtapadna a sziklán, jönnek a völgyből az újabb légvédelmi ütegek. Így van ez itt, kérlek, az emberekkel is. A polgárosodáshoz

sok idő kell. És időt ezen a tájon soha nem adtak senkinek.” Mi, olvasók pedig ismét csak továbbgondoljuk a mondatot és a történetet...

Tovább, hiszen emlékezetes képet, mondatot, kifejezést mindenfelé lelhetünk a kurta írások tömör, pontos mondataiban... Hazaszakadt és visszidens – fordít visszájára két, egykor közszájon forgó szót, amikor az Aranycsapat legendás tízesével, Puskás Ferencel történet találkozásait summázva a két haza-

tért világgjáró, a világsztár futballista és a világfí irodalmár sorsának párhuzamait keresi és leli meg (Öcsi). Az értetlen, érdektelen és felületes utókor értéktétét az *Altatóban* megverselt kis Balázs családjának emlékeztében savanyú szagú fiatalemberként megőrzött József Attila és a Polcz Alaine temetése előtt a vendéglői asztal alatt hagyott urna példája szemlélteti (*Beszélgetések*), ahol ismét velős a konzekvencia:

„A lényegnek savanyú szaga van, ott felejtjük az asztal alatt.” A valaha híres Jean-Paul Clébert-t és a francia szerző *Ismeretlen Párizsát*, művész és műve megkopott dicsőségét a *Popol* sorai állítják célkeresztbe, a végén már-már összekacsintva olvasójával: „Végül is nem róla és nem rólam! A siker természetéről írtam...” – mert tudni véljük: de igen, saját magáról szólnak ezek a történetek, emlékek; önmaga megkésett valahová helyezéséről, s annak csak idős korára relevánssá válásáról. Ám ez a hely már csak előtűnő emlékekben, nosztalgikus „olyan, mint” helyzetekben tűnik elő: hiába Zweig újravásása, az nem idézi meg az eredeti, első olvasat állapotát, a fiatalágot, az utazás közbeni lapozgatást a HÉV-en, a szagok és illatok keverékét – s a végleges hiány nem hozhatja már vissza a tökéletességet (*Akácillat és kátrány*).

Mire azonban idáig jutunk, addigra túlesünk a címadó szövegen is – s ha cinkoskodni akartunk,

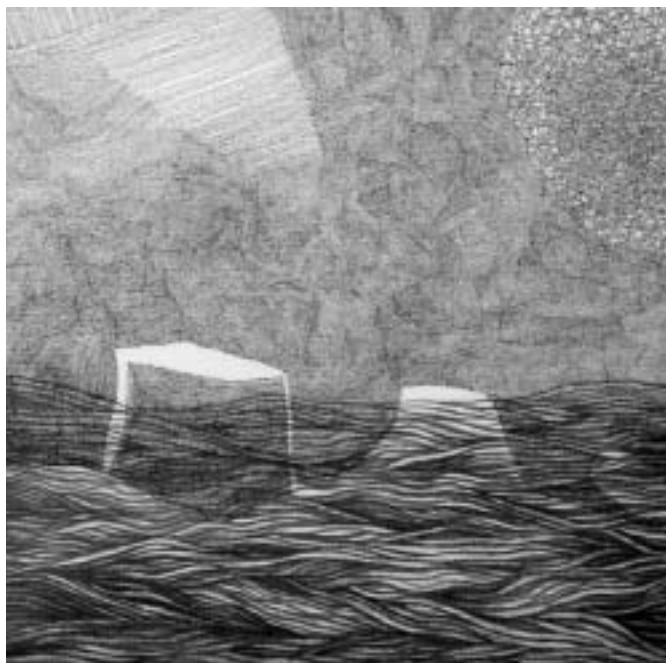
azért tettük, mert a *Pók a víz alatt* röpke másfél oldalán bukkantunk az igazi és nem véletlenül központivá lett öndefinícióra, amelyben – bár a címmel Ferdinandy saját első, fél évszázada még francia nyelven írt kötete, a *Sziget a víz alatt* előtt is tiszteleg – a zuhanyzóban reggelenként összegyűlő és a vízuhatag alól hasztalan igyekvő, folyton visszacsúszó pókok allegóriájává válnak az idegenből mind idegenebbe, bizonytalanból ismer-

lenbe szakadó szerzőnk életének – s megmenekülésük, az odanyújtott papírdarabba kapaszkodás, a bizalmatlanul elfogadott segítség kézenfekvő értelmezését is az írói lét, a papír, az írás folyamatos menedéke nyújtja.

Mindezek együtt határozzák meg a könyv egészét, Ferdinandy tépelődéseit, „Mi lett volna, ha?” kérdéseit: az élete folyására kiható döntések immár megváltoztathatatlanok, a mulasztások nem pó-

tolthatók, a sűrű történések meg nem történtté nem változtathatóak – a végső válasz mégiscsak a bizonytalanság, hogy mindennek a maga helyén, idejében és módján kellett-e történnie; s ha nem, hát mikor, hol és hogyan lehetett volna másképp? A vándor túlvan a maga Szkülláin és Kharübdiszsein, s miközben kikötőjét nem találja, már útja szükségszerűségében sem biztos. Mert mindenütt mindent keresett egyszerre, csak otthont, hazát nem találhatott hozzá, mert azt nem cserélt, hiszen aki hazát cserél... Szívet márpedig nem cserélt, az ma is ugyanaz, múltjával viaskodva még mindig itt ver előttünk, megrázó erejűvé téve a szenvtelenség hamuja alatt parázsló, fojtott hangú számvetést, miközben széles földrajzi, társadalmi, gazdasági, politikai, de legfőképpen historikus, kulturális és morális panorámát nyit a huszadik századra.

Luzsicza István

Innen és túl

**Egy költő
a Kilencektől** Györi László:
A tisztaság akarása
Napkút Kiadó, 2012.

A Kilencekhez tartozó költő (és író) viszonylag szűkszavúnak számít: 1968 óta ez a hetedik verseskötete. A cím sokatmondó, hiszen korunk egyik legfontosabb kívánságát jelöli meg: *A tisztaság akarását*; annyi a mocsok és a tisztátalanság a világban (persze mikor nem volt ez így?...), és ugyanakkor a normális ember (és költő) mindig arra vágyik, hogy ez ne így legyen. A tisztaság egyik forrását a szerző a gyermekkorban látja, de fontos a pályakezdés, a valahova tartozni akarás is.

A hetvenesztendős szerző egyre gyakrabban tekint vissza (1980-as kötete a *Tekintet* volt), és egyre gyakrabban összegez (de ezek valamennyi alkalommal részösszegzések): ahogy a fülszövegben olvassuk: „Ez a verseskötet úgyszólván újabb töredék, újabb részlet, mozaik ahhoz, hogy mégse higgyünk egészen neki: ha végigolvassuk, mégis valamelyes teljesség kerekedik ki ebből az újabb verseskönyvből.” Mert hogy Györi László egyik sora így szól: „Csak töredék van életút helyett” (*A szándék*). Persze, ennek is van igazságtartalma, de ne vitassuk, hogy van életút is!

Fontos állomása ennek a kötet. A hangulata gyakran keserédes, legfőképpen a múlt idő miatt. A betakarított termés szó szerint és jelképesen is érthető a *Dióverés* című szonett (és ciklus) szerint (és jogos a kérdés): „Urna magvára hogy hullna örömkönn? / Süket burkában hallgassam örökkön: / a dió szíve hogy kezd újra verni?” Szép sorok, mögöttük ott a formai biztonság, a nyelvi teremtő erő. Meg a személység hitele. Máshol találóan rögzít egy-egy pillanatot, impressziót, vagy éppen nagytűt föl dolgokat (*A fruska, Tettenérés*). Nem kerüli meg az önleplezést vagy éppen a rejtőzködést sem. A korábban említett személyesség egyben meg is védi a külvilág sok megpróbáltatásától, a közélet kavargásától, a politika útvesztőitől. Intellektualitás és érzékenység jellemzi egyszerre a hangját.

Van úgy, hogy a költőietlenségtől sem riad vissza, miként ezt a *Lassított* filmben látjuk. Ott a töprengés a döntő, például a befejezésben: „A lassított film az egyre gyorsul, / az avart műanyag zsákokba tömődik, / a kertészlet összegyűjti, hó hull. / Kinnal születünk, és akarunk. De mit?” Persze kissé erőltetett ez a gondolatmenet, s a valódi kérdés föltevése is hiányos ezúttal. Annál frappánsabb a következő ciklus (*A fele út*) élére

tett kétsoros *Intelme*: „Élnétek csak a kályha belsejében: / megtudnátok, hogy mi a korom.” Többjelentésű gondolat, közmondásszerű igazságtartalommal. Ebben a ciklusban aztán a mai élet tragikus vonásai és szociális gondjai is hatalmukba kerítik (*A Népszínház utca, Magamutogató, Várunk a villamosra*). Van, ahol szabadon, a verspróza hangján szól fontos dolgokról, már-már sorskérdésekről. *A régi ház* tenyérynyi Magyarországgá bővül, s törvényszerű, ahogy elérünk az utolsó sorokig: „Hazát kívánok ebben a régi házban, / ahol nem fosztja ki eszemet, lelkemet, / amit magamban érzek, gondolok, / ahol a szabadságnak még most is értelme van.” Gondolatilag fontos, bár lírai eszközökben szegény ez a verslezárás. Előtte mai világunk számos vonása megjelenik, a pusztuló élet sok-sok apró bizonyítéka.

S itt már egyre közéletibb a hangja. Az *Ügynökök vonulása* a jelenkori magyar társadalom egyik nagy mulasztásával néz szembe. Több mondat a zsarnokságról... Valóban az illyési ihlet adta mű ez. Másutt pedig egyfajta, a József Attiláéra emlékeztető szellemi-erkölcsi leltárkészítés is jellemzi, miként ezt a *Selyemzsinórban* láthatjuk: „Hisz mit is érdemelnél / ha már így lépre mentél / jutalmad olyan estély / ahol te mit keresnél / a díjad üres persely / a hűség így veszett el / a hihetetlen felszél / süvít az életednél”. A végigfutott utat írja így le, pontos önismeretben gazdagon.

A hazája sorsáért, jelenéért és jövőjéért aggódó költő is megszólal *Az én Istenemben*, mellesleg szinkronban a valódi keresztény értékrenddel: „az én Istenem hogyha tüntet, / sokadmagával egyedül megy, / az ő zászlaja minden zászló, / az ő zászlaja mit sem ártó...” A „közügyekben érdekelt” művek világánál azonban hangsúlyosabb, ahogy az én belső világát tárja föl a kötet címét is adó ciklusban. Akár a költőlet epizódjait, akár a szerkesztőségek és a lektorok miliójét rajzolja meg. Érződik bizonyos nosztalgia is egy már letűnt világ iránt (*A régi szép idők*). A címadó vers, pontosabban áramló prózavers világában a mocsok uralkodik, az alkoholos mámor bűzös markában van az ember, s ezt alig oldja az utolsó sor szellemisége, a „tisztaság akarás” sem. A vágyott tisztaságot inkább az elsíratott költőtársak (Bella István, Utassy József) képviselték. A *Dobol az eső*

Bella modorában írott, szép vers. Annak idején hasonló módon búcsúzott Bella is Illyés Gyulától, s a sor most folytatódik. A lírai utak találkoznak itt, a nagy nemzeti költő nyomdokain lépdelő Hetek és Kilencek biztosítják a folytonosságot. És igencsak emlékezetes vers az *Utassy József emlékezete*, amelyben József Attila *Ady emlékezete* című műve idéződik, utalván a híres sorra: „Hát akkor mért ölik naponta”. Hiszen meghalt... Igen, líránk tragikus sorsú poétái követik egymást az időben, ám nemcsak ez fontos, hanem legalább ennyire a vállalt örökség és folytonosság. Konok ébresztés ez, akkor is, ha van benne egy jó adag reménytelenség is. Például a „kávéházi szeglet” hiányát is érzékelteti Győri László. Hasonlóképpen fájdalmas számára a valóság

költőietlensége, finoman és nem tolakodva szól világunk gondjairól és ellentmondásairól.

Ugyanakkor azt sem tagadhatjuk, hogy van a kötetben itt-ott üresjárat is. Egy-egy olyan vers, amely nem hagy bennünk mély nyomokat. Ezáltal sajnos kissé egyenetlen a színvonal. A *Vigas*ban a hétköznapiság leírása nem mutat túl a közhelyeken, de *A mozgólépcsőből* nem hiányzik a lírai magaslat. Hagyományos szépséggel teli ez a mű, epikai elemekkel színezett költemény, melynek az anyja a főszereplője. Távolabbról Csoóri Sándor híres versének, az *Anyám szavainak* a rokona.

A személyesség hitele és a fent hangoztatott egyéb értékek teszik fontossá Győri László új kötetét.

Bakonyi István

Szociográfusok új nemzedéke

Körbejárt ország. Szociográfiai írások a magyarság helyzetéről, Éghajlat Könyvkiadó, 2011.

A Hítel folyóirat és a Nagyítás hetilap 2010-ben szociográfiai pályázatot hirdetett, melynek hét díjazott írása mellett a szerkesztőség által legjobbnak ítélt munkák is megjelentek a *Körbejárt ország* című kötetben. Nem hagyhatjuk szó nélkül, hogy azóta az ígéretesen indult, ám túl sokat markolt Nagyítás megszűnt. Róla őrzött pozitív emlékeinket gyarapítja, hogy része volt annak a nemes célnak a megvalósításában, hogy újhodjék meg végre a magyar irodalom hagyományosan élenjáró műfaja, a szociográfia. Az íráskedv felkeltésén, az új szerzők felkutatásán kívül fontos és részben teljesült célja volt a pályázatnak, hogy fényt derítsen arra: milyen társadalmi kérdések foglalkoztatják leginkább a XXI. század második évtizedében élő írókat.

Biztató jelenség a kötet olvastán, hogy a műfaj tágassága megőrződött, mind terjedelmi, mind tematikai értelemben. A rövid, inkább újságcikknek ható művek (Horváth Ildikó, Dobozi Eszter) mellett közlésre került egy PhD-dolgozatnak beillő alkotás is (Dr. Szilvási Csaba munkája): a Móricz Zsigmond Tiszacsécséjét felidéző terjedelmes dolgozat legnagyobb érdeme, hogy – a kötet írásainak túlnyomó részével ellentétben – előrehaladást, fejlődést is regisztrál a magyar társadalomban. Nem a negatívumok,

az extremitások, a túlzottan is elterjedt etnikai-nemzetiségi nézőpontok dominálnak ebben az alapos műben, hanem a megpróbáló évtizedek során mégiscsak javuló emberi viszonylatok. Tanulságos, ahogyan a szerző fricskázza azokat, akik mindenáron szegényparaszt famíliát kívántak fabrikálni a Móricz családból, akár még a szülőház meghamisításával is. Erénye még az idősebb nemzedékhez tartozó, szép újságírói múlttal rendelkező szerzőnek, hogy kézbevette a kissé elfeledett írófejedlem munkáit, s ezzel együtt ragadta meg azt a távlatot, amely a múlt és jelen között húzódik – szociográfiahoz elengedhetetlenül szükséges belátással. Jelezzük, nem mindenki vette magának a szerzők között ezt a fáradságot!

Az írások témaválasztásában erős konjunkturális szempontok érvényesültek. Nem tagadható ugyan, hogy a rendszerváltás felszakította a szólásszabadságot akadályozó zsilipeket, és nyugodtan lehet riportozni, elemezni a nemzetiségi üldöztetésekről, a lefojtott romakérdésről, de talán – két évtizeddel a hátunk mögött – elkelne végre a témaváltás. Nem szerencsés az sem, ha meghökkenítő devianciákon csemegézik hosszan egy szerző, megfélemlítve arról, ha a társadalmi kitesztettség számára sokkoló élményét leírja, rögzíti, attól az még nem lesz sem szociográfia, de még kevésbé szépirodalom (Szilágyi Gyula).

Oknyomozó riportot írt az egri kórházbotrányról Tompa Z. Mihály. Nagy munka fekszik az írásban, mégis hiányérzetet kelt, mert túl nagy célnak tűnt az orvostársadalom általános problémáit ábrázolni. Nem jut messzebbre ugyanis annál, hogy az egekbe emel egy szakmát, amelyik – mondjuk ki nyugodtan – semmivel sem végez külön, jobb munkát, mint általában a többi hivatásrend. Ezt a naturalista vizsgálati részletek adagolása nyomán sem hisszük el a szerzőnek, még ha többet is tudunk ezután a vastagbéltükrözésről. Némi zavar támadt az írásban: szociográfia vagy tudományos ismeretterjesztés szeretett volna lenni? Az utóbbi lehet ugyanolyan fontos, mint az előbbi, de ettől még nem irodalom. Napi médiaismételgetés az orvosok nyugati munkavállalásával való fenyegetőzés, ami csak akkor lenne meggyőző, ha azt is megemlítené, hogy több ezer erdélyi magyar orvost Magyarország szívott el keletről. Tehát a nemzetközi munkaerőpiac valahogy úgy működik, mint egy keletről nyugatra irányuló népvándorlás. Ha ebből nem vesszük ki a részünket, bizony rosszul járunk. Ezért sem szabad idegenkedni a migránsoktól, akárcsak a belső népmozgásoktól, amelyek éppen úgy szükségesek napjainkban is, mint voltak mindenkor a történelemben. És máris a cigánykérdés közepén vagyunk. A dolgozatok legalább egyharmada ezt a kérdést célozza meg, vagy legalábbis érinti „ugyanvalóst”, ahogyan Tamási Áron szúrta mindig oda a szavak közé, ha ismert, de feldolgozatlanul agyonértelmezett problémák kerültek sorra. Nem mindegy, hogy milyen moralitással nyúlunk ehhez az égető, de történelmileg egyáltalán nem új problémához. A magyarságba csak úgy, mint a világ bármelyik nemzetébe folyamatosan olvadtak bele más népek felfrissítve, modernizálva, netán kissé lehúzva, hátráltatva jövetelükkel az alapnépességet. Az asszimiláció–disszimiláció kérdésében – véleményem szerint – döntő a reprezentáció kérdése. Minden újonnan érkező népelem valamilyen módon eltér a befogadó nemzetétől; szokásrendje, műveltsége lehet alacsonyabb vagy magasabb szintű. Foglalkozási struktúrája meghaladhatja fejlettségében a befogadóét, de el is maradhat tőle. Nem vezet jóra, ha sokáig megmaradnak az eltérések. A pásztorkodó kunokat, románokat nehezen emésztette meg a közben földművelővé vált magyarság. De sohasem feledkezhetünk meg arról, hogy eleink szintén pásztorkodtak, sőt roma módra sátoroztak is egy ideig. Valójában, ahogyan Komoróczy Géza gyakran kifejti, minden nemzetiségnek megvolt a maga „honfoglalá-

sa”. Jelezzük, hogy ezen a téren a középkori kun–jász–besenyő honfoglalás után XVII. század a románoké és a szerbeké volt, a XVIII. század – kissé leegyszerűsítve a német elemet – a sváboké, a XIX. a zsidóké, s a XX–XXI. század pedig, ha tetszik, ha nem, a cigányoké lesz. Nyelvükben már 90 százalékában magyarok, s helyes, hogy idézi a kötetben Dobozi Eszter a megkérdezett tanár szavait a cigánygyerekekről: „...meglehet, fél- vagy egy évszázad múlva az ilyen kislányoknak és utódaiknak köszönhetően marad fenn majd a mi nyelvünk.”

Örségváltás megy végbe a magyarságon belül az erdélyi Udvarhelyszéken is, ahogyan Zsidó Ferenc megírja. A helyi magyar romák ügyesebben alkalmazkodtak a nemzetközi rendszerváltáshoz, mert elmentek-elmenni dolgozni „Magyarba”, míg a helybéli székek – legalábbis az otthonmaradt öregek – csak keseregnek a múlton, amikor a cigányok még elmaradottak voltak. Ma már az a helyzet, hogy a faluban kisebbségben maradt magyar legények kéredeznek be a cigánybálba, nem úgy, mint régen, amikor fordítva volt. A leírás mesteri, de kiérezni, hogy a szerző szomorú, nem tetszik neki a változás. Ha nem is kellett volna tapasztalnia a jelenség miatt, kissé visszafogottabban fogalmazva, morálisan felülemelkedve, jobban szolgálta volna célját, székekelyföldi ismereteink gyarapítását.

Pogány Gábor szövege néha Hofi Gézát idézi, s nem a mintául szolgáló Tar Sándort. Nem nagyon írja le, csak sejteti, hogy jórészt romák az újjgazdagok, de süvölt az írásból a jöttment sikereseket kísérő társadalmi irigység, előítéletesség. A szerzőnek bizonyára érdemes lenne Nagykovácsi, Törökbálint vagy „Budatáj” bármelyik szigorúan őrzött villanegyedébe ellátogatnia, s tapasztalhatja, hogy az újjgazdagok nem biztos, hogy „bunkók” vagy az etnikumhoz tartozók, ám legalább akkora társadalmi feszültséget jelentenek, mint az általa ábrázolt faluvégi-külvárosi helyzet.

Balipap Ferenc viszont hiteles együttérzéssel írt a gyulai romákról, beleágyazva a kérdést abba a közegbe, ahová való. A süllyedő, elnéptelenedő magyar térségek problémájába. Ahonnét elköltöznek, kihálnak a magyarok, oda bejönnek az erdőkből a cigányok, s beköltöznek a közben rommá vált parasztházakba. És most engedjen meg az olvasó egy személyes kitérőt. 1965-ben az ELTE bölcsészhallgatójaként az egymással szomszédos, bár megyehatárral elválasztott (Vas–Zala) Csehimindszenten és Mikosszéplakon vettem részt kötelező gyermeknyaraltatáson. Tavaly, 46 év múltán megemlítette szerelő barátom, hogy másnap,

hétvégén „Mikószéplakra” megy használt gépeket venni. Ugyanis az egész falu abból él, hogy azokon a bizonyos jeles napokon kiauatózik Ausztriába, a lomtanításokra. Begyűjtik a kidobott holmit, feljavítják, s árusítják. Öt évtizeddel ezelőtt a mikószéplaki cigányok a faluszéli erdőben sátoroztak, ma az egyesült Európában gyűjtik be a felesleges holmit. Van tehát némi előrehaladás, ha közben szemet szúr is a rendtelenség, a gyakori káosz. Minden előrehaladás felveri a port, de az előbb-utóbb leülepszik. Valahogy így van ez a társadalomban is, ha bekövetkezik a kiegyenlítő-dés; csökken vagy talán meg is szűnik az alul- vagy felülreprezentáltság. Rajtunk, és a társadalmat vizsgáló szociográfusokon is múlik, hogy megértsük ezeket a folyamatokat.

Magyarázni ugyan lehet a sérelmeket, a depressziót, de elfelejteni sohasem – idézi fel a németek, magyarok kitelepítésének, kálváriájának történetét Ritter György és Keszeli Ferenc. Az utóbbi szerző, akinek írásai komoly visszhangot váltottak már ki a magyar sajtóban, meggyőzőbb, mint társa, mert a felvidéki magyarság sorsát nosztalgiába, időnként könnyű derűt fakasztó humorba képes ágyazni – Csehországból gyermekeit, unokáit odahagyva, az utoljára kisgyermekként látott szülőföldre visszaköltözött – öreg barátja, Dömötör Vidor sorsának felidézésével. Vidor bácsi Radisláv Domotor volt – évtizedekig:

„Csehben” sem az „ö” betűt, sem a „Vidor” keresztnévet nem ismerték, s nem is voltak hajlandók elfogadni. A remek írás, anélkül, hogy főszereplője narratíváját megbontaná vagy a történelemből bakugrással a jelenbe vetné magát, el tudja mondani a mai szlovákiai nyelvharc lényegét is, a demokratikus nemzeti elnyomást, ami Keszeli szerint tulajdonképpen a provinciális globalizáció tünete, és könnyen vezethet el „globális provincializmushoz” (77). A viszonylag rövid írás sokrétűségét bizonyítja, hogy a szerző a felvidéki magyarságot ért sérelmek mellett – Vidor bácsi interpretálásában – felvillantja a szudéta németek megpróbáltatásait is, hiszen a deportált magyarokat a második világháború után a kitelepített németek helyére szánták.

Szívesen olvastuk a többi szociográfiát is. Szó van bennük deklasszálódásról, 1956 utáni megpróbáltatásokról, a rendszerváltozás utáni társadalmi elbizonytalanodásról, regionális feszültségekről. A könyv tartalma és címlapja fedi egymást. A „körbejárt ország” valójában a történelmi Magyarország, amelynek magyar népe lényegében ugyanolyan hányattatásokon ment keresztül, némi nyelvkérdéssel megtévezve, mint az anyaország lakossága. Rendszert váltottunk, asszimilálunk, de várhatóan magyarok maradunk. Köszönet a kötet elkészítőinek: Antal Józsefnek, Mórocz Imrének, Kovács Lajos Péternek és Lengyel Klárának.

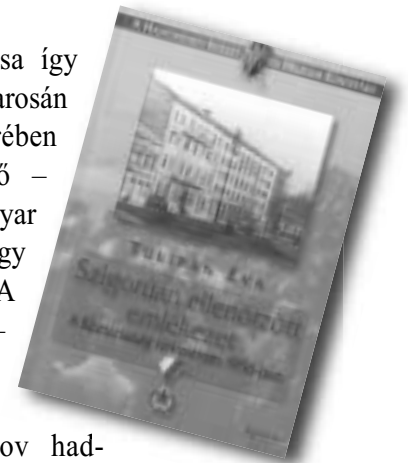
Szabó A. Ferenc

A hazugság mint rendszerfundamentum

Tulipán Éva:
Szigorúan ellenőrzött emlékezet.
A Köztársaság téri ostrom 1956-ban
Argumentum, 2012.

Az 1956. november 4-én Budapestet tűz alá vevő szovjet tankok páncélbugyrában született és formálódott Kádár-rendszer számára az jelentette volna a legkényelmesebb és legstabilabb legitimációs alapot, ha Nagy Imre lemond miniszterelnöki posztjáról és önkritikát gyakorol. Ez egyúttal a forradalom megtagadását jelentette volna. Marosán György utóbb, a huszonötödik évforduló alkalmából adott interjújában szemére vetette a mártír-miniszterelnöknek, hogy megátalkodottságában mindezt nem tette, pedig ha hajlik az együttműködésre, akár az Országgyűlés alelnöke is lehetett volna.

A legitimitás forrása így nem lehetett – a Marosán által 1956 novemberében még reálisnak tetsző – politikai alku. A magyar novemberben még Nagy Imre nemzete volt. A szovjet tanácsadók – élükön a Malétereket letartóztató KGB-elnökkel, Ivan Szerov hadseregtábornokkal, aki azzal, hogy 1939 ősze és 1941 júniusa között több százezer lengyelt deportált Szibériába, kiérdemelte „a szovjet Eichmann” nevet – Nagy Imréék elrablása előtt azt javasolták Kádáréknak, hogy példát statuálандó, néhány embert nagy csinnadrattával akasszanak fel. Szabó Jánost, Dudás Józsefet és Zólyomi Lászlót feltehetően ezért ítélték már 1957. január 14-én a fellebbezés lehetősége nélkül halálra. Nyolc nappal

később jelenti be Kádár az MSZMP Ideiglenes KB-ülésén, hogy a cél „minden területen és minden eszközzel harcolni az ellenforradalom, a Magyar Népköztársaság ellenségeivel szemben...”

Kádár e harc révén vethette meg rendszerének legitimációs fundamentumát. A féktelen terror által megfélemlített, megtört népbe bele kellett sulykolni, hogy a sztálinista diktatúra ellen vívott október–novemberi szabadságharca – kegyetlen rémtetteivel – voltaképpen nem más, mint fasiszta ellenforradalom. Bizonyítani kellett szóval, képpel, a bűnösök bíróság elé állításával, hogy Budapesten és vidéken egyaránt fehérterror tombolt. Ennek érzékeltetésére legalkalmasabb volt a kor ikonográfiája: a fénykép, a dokumentumfotó. Ahogy Tulipán Éva írja: „A fényképeken ábrázolt brutalitáson keresztül az ártatlanság és könyörtelenség ellentéte mentén lehet bemutatni az »ellenforradalmárokat« és »a kommunizmus híveinek« immár történelmi távlatba helyezett küzdelmét. Ezáltal a fotók alkalmasak agresszor és áldozat szerepének felcserélésére is, hiszen a szovjet intervencióval egyetértő oldal áldozatszerepben tűnik fel rajtuk.” Továbbá: „A képeken megjelenő brutalitás alapjára építve a propaganda később képszerű, de fiktív, meg nem történt jeleneteket, szörnyűségeket kapcsolhat a térhez. [A valóságos Köztársaság térhez is – K. I.] Az erőszak konkrét és fiktív képei együtt az »ellenforradalom« és a »fehérterror« elvontabb tartalmainak bemutatására szolgáltak.”

A Kádár-rendszer egy vidéki és egy fővárosi legitimációs pillért emelt magának. Budapestiként erre a Köztársaság téri pártház ostroma, majd annak tragikus végkifejletként a magukat megadni akaró védők egy részének lelövése, többük holttestének meggyalázása szolgált, míg a vidék legnevesebb mártírjaként végül Sziklai Sándort emelték szobortalapzatra, akinek addig is színes proletár internacionalista portréját azzal lehetett teljessé tenni, hogy budakeszi házában apósával, Kiss Lajossal együtt elesett az ellenforradalmárok ellen vívott ősi harcban.

Hogy ebből az utóbbi történetből a halál tényén kívül semmi sem igaz, azt azok tudták legjobban, akik az 1956. október 26-án a Budakeszin történeteket a helyszínen átélték. Köztük voltam. A *Budakeszi srácok* című játékfilmben a drámai eseményt, amelynek főhőse a Sziklai által gerincen lőtt Máriy László, szinte a dokumentumfilm pontosságával igyekeztünk feldolgozni.

Az igazság kiderítése a Kádár-rendszer számára mítoszokat gyártó Hollós Ervint és Lajtai Verát sem-

miben sem zavarta: Sziklai és Kiss Lajos halálát lincselésként mutatták be. E hazugság jegyében hat embert ítéltek halálra, s közülük kettőt akasztottak fel. Azok, akiket leginkább szerettek volna kötélre juttatni, időben elhagyták az országot. Így maradt az egyik kivégzendőnek a Sziklai Sándor holtteste mellett ácsorgó négygyerekes szabómester, Bokor János. Egyik fia velem egyidősként a szomszéd osztályba járt.

Tulipán Éva, aki a megtorlás jegyében irányított mítoszszorozat-gyártás okait, forrásait és történetét vizsgálja, a *Szigorúan ellenőrzött emlékezetben* csak röviden tér ki Sziklai Sándor „magasabb elveket” szolgáló, vértanúságnak beállított halálára. Sziklainál kevésbé ismert a hatalom manipulálását a rendszert kompromittálva leleplező Verner István esete, aki – úgymond – a Köztársaság téri vérengzés áldozata lett volna. Miután az azonosítás során az édesanyjába és az unokatestvérébe szinte belebeszéltek, hogy a fiáról (unokabátyjáról) lehet szó, szülőfalujába, Becskére szállították, ahol „katonai pompával eltemették”. A posztumusz Vörös Csillag Érdemrenddel és Munkás-Paraszt Hatalomért kitüntetéssel megtisztelt fiú édesanyját 3000 forint segélyben részesítették. „Tíz évvel később kiderült, hogy Verner István ez időben Kazincbarcikán élt, bejelentett lakással, személyi igazolvánnyal, katonakönyvvel, munkahellyel rendelkezett.” (Igaz, édesanyjával régóta nem tartotta a kapcsolatot.) Hogy Becskén kit helyeztek el a díszsírhelyen, azóta se tudni...

A kádárista mítoszgyártás egyik legelképeztebb példája Bogár János honvéd halálesete, akit igazoltatás közben Gyulafirátót közelében egy szovjet tiszt lőtt agyon. Gyilkosa a hónapról hónapra módosuló jegyzőkönyv szerint „szovjet katonaruhába öltözött katona”, majd „szovjet katonaruhába öltözött személy”, végül olyan ellenforradalmárok ölték meg, akik „a szovjet csapatok elleni hisztéria fokozása érdekében öltöztek szovjet egyenruhába”. A legvégső változat szerint már „csak” egy ellenforradalmár végzett vele. Tulipán Éva ehhez még hozzáfűzi: „A Néphadsereg veszteségei között a fenti haláleseten kívül még számos problémás »hős« történet létezik. A katonai veszteség kétharmadát kitevő, szovjetek ellen tűzharcban meghalt vagy egyoldalú szovjet támadás során lelőtt 111 magyar katonából ugyanis 21 főt hősi halottá, 30 főt pedig szolgálati halottá minősítettek a Kádár-rendszerben.”

A tanulmánykötet alcíméből is következően Tulipán Éva a Köztársaság téri pártház ostromának szenteli a legtágabb teret, s a már ismert történet felvázolása után

arról a megválaszolendő kérdéshalmazról készít szinte mikroszkopikus metszeteket, hogyan rendelik a propaganda szolgálatába az eseményeket, azok hőseit, tragédiáját vagy éppen manipulált szerepjátszását – hol dísztribünök dekorációjaként, hol bírósági tanúként.

Ezért volt a kádárista vérbíróságoknak szükségük az „ellenforradalmárok tömegéből” kiemelt Jankó Piroskára. Iszonyatos bűn terhelte lelkét: a Népszabadság 1957. március 22-i számában vele készített interjúban bevallja, hogy ő vágta ki a még élő Asztalos János honvédezredes szívét. E tetteért Jankó Piroška tizennyolc év börtönt kapott. Ez azért hihetetlen, mert e vadállati rémtetthez képest kisebb bűnért is bitóra küldtek embereket. Jankó Piroška több „ellenforradalmi gyilkosság” esetében is perdöntő tanú lett. Szükség volt rá. Az illetékes bíróság tisztában volt vele, hogy a vele készített Népszabadság-riportban részletesen ecsetelt rémtettet nem követte, nem követhette el. Birtokában volt a dr. Radó Sándor igazságügyi szakértő és dr. Kelemen Endre bírósági orvos által 1957. április 19-én készített boncolási jegyzőkönyv, amelyben leszögezik: „A boncolás alapján megállapítottuk, hogy sértett testén szúrás vagy vágás okozta sérülés nincsen és a szív kimetszésére sem történnhetett semmiféle kísérlet.”

Tulipán Éva a legapróbb adalékokat is számba véve azt is bebizonyítja, hogy Mező Imre, Asztalos János és Papp József ezredesek nem hagyták el fehér lepedővel a pártházat, s nem parlamenterekként lötték le őket az „ellenforradalmárok”. „A Köztársaság térről fellelhető belügyi jelentések egymást követő verzióiban – bár a küldöttség klasszikus összetétele nem kérdőjeleződik meg – fokozatos átalakuláson megy át a parlament epizód – olvasható *A parlamenterek története* című fejezetben. A legkorábbi szöveg Mező Imre sebesülésének helyét az »ajtóban« jelöli meg, kerülve tehát annak kimondását, hogy Mező kilépett volna az épületből. A párttitkár később bekövetkező halálára is kitér az irat, csak ezután említi Papp és Asztalos lelövését. 1959 elejére a történet már úgy módosul, hogy a három parlamentert egyszerre, egyetlen sortűzzel lövik le »a pártház bejáratánál«, megemlítik még azonban, hogy Mező Imre kórházban hunyt el. A két datálatlan, valószínűleg későbbi változat szövege már egészen sematikus, kimarad belőle a küldöttség sebesülésének helyszíne, és Mező kórházba szállítására sincs utalás, sőt a megfogalmazás arra enged következtetni, hogy Mező és két társa a lincselések áldozata lett.”

Az sem zárható ki, hogy Mező Imrét a felkelők benyomulása után az épületen belül kibontakozó harcok során, talán a szobájában érte a halálát okozó haslövés. (Felkelők vitték a Péterfy utcai kórházba, ahol az operációt követően november 1-jén meghalt.) Mező Imre özvegye sérelmezte, hogy gyilkosainak kézre kerítéséért nem indítottak nyomozást. Halálának kiderítetlen körülményei egyébként Kádárék számára nemkívánatos „ellenlegendát” is tápláltak. Abból következően, hogy – a boncolási jegyzőkönyv szerint is – „lumbális tájon”, tehát hátán volt a golyó bemeneti nyílása, elterjedt, hogy Mező Imrét „a sajátjai” lötték le hátulról, amikor az ostromlónak kapitulálni akart. Az „ellenlegenda” abból is táplálkozhatott, hogy Mező Imrét inkább Nagy Imre vonalához közeli pártvezetőnek tartották.

A szerző könyvének *Karhatalmisták és civil védők. Védők lelövése a pártház falánál* című fejezetében elemzi azt a drámai jelenetet, amelyről John Sadovy világot bejáró fényképsorozatban számol be a Paris Match hasábjain. A fényképeket a lincseléssel vádolt és kivégzett Galgóczi Zoltán és társai perben bizonyító anyagként is felhasználták. A feltartott kezű védőknek a pártház falánál – a köztudat szerint – géppisztoly-sorozattal kivégzett hat- vagy hétfős csoportjából Berta Somogyi Lajos, K. Farkas József, Könczöl Sándor lőtt sebekkel, de túlélte a „kivégzést”, akárcsak a könnyebben megsérült Halicza István és Csalai József is. Az eltűnt Kucsera Zoltán esetleges halálát meggyőző bizonyítékként, tényként kezelték. Tulipán Éva a pártház falánál történetekhez fűzött megjegyzése általánosan is érvényes a kádárista „történészekre” és propagandistákra: „A nyomozóknak és a perek megkomponálóinak égető szükségük lehetett a kiváló propagandaértékű fotósorozat mellé rendelhető halottra vagy legalább súlyos sebesültekre. Micsoda fiaskó lett volna azt megállapítani például, hogy a híres képsorozatban ábrázolt kivégzésben netalán senki nem vesztette életét!

Mindezzel nem leértékelni akarom a falhoz állított személyes tragédiáját. A feltartott kezű, önmagukat megadó katonák elleni fegyverhasználat önmagában is elítélendő cselekedet. (...) Ugyanakkor nem hallgatható el, milyen cinikus módon, emberek sorsát eszközül használva vezették félre a kádárista »történészek« és propagandisták a közvéleményt évtizedeken keresztül, tudatosan a kollektív emlékezetre építve olyan kreált negatív mítoszokat, amelyeknek semmi alapjuk nem volt.”

Kovács István

A túlélőkről... Kádár Pál:
Az öreg és az ÖFE
Novum Publishing,
2013.

*„Ne hódolj és ne hódíts,
ne csatlakozz a hadhoz.
Maradj feleslegesnek,
a titkokat ne lesd meg.
S ezt az emberiséget,
hisz ember vagy,
ne vedd meg.”*

Hogy Attilának éppen ezek a sorai jutnak eszembe, ma és itt, az nem meglepő. Amikor azonban egy haláltáborban mondogatja egy munkaszolgálatos, elmebaj.

Pedig hát ez a habitus jellemzi Kádár Pál egész önéletrajzát. Deák László, az Orpheusz adta ki 2006-ban. Becsületére váljon. Mert ez a másfél száz oldalas kötet nem a szó szoros értelmében vett szépirodalom. Ilyen ambíciói ennek a ma már kilencedik évtizedét taposó magyar orvosnak – nyugodtan mondhatjuk – nincsenek. Írása csendes, tárgyilagos. Egy vidéki zsidó fiúcska története. A harmincas évek boldog, gyanútlan kiskamaszáról szól, aki a vészidőszakban válik felnőtté, a negyvenes évek borzalmaiban.

A holokausztnak – mint mindenütt a világban – magyar nyelven is gazdag irodalma van. Kezdve a Nobel-díjas Elie Wiesellel, akit – ma sem értem, miért – nem tart számon a magyar irodalom. Az Erdélyből származó világhírű írónak még csak a nevét sem említik a honi irodalomtörténetek. Azután itt van a *Sorstalanság* írója, az ugyancsak Nobel-díjas Kertész Imre.

Nagy elődei után Kádár Pál miben tud számunkra újat mondani? Két dologban mindenesetre. Egyrészt

az előzmények pontos rajzában. Abban, ahogy a falusi kislány ráébred, hogy nem egészen olyan, mint a többiek. Másrészt, és ez talán még fontosabb: megérteti az olvasóval, hogy a holokauszt a túlélők életét is tönkretette. Méghozzá megváltoztathatatlanul és véglegesen.

„Lesz-e még béke valaha a megtiport, egymásra uszított emberi szívekben?” A kérdés ma is válasza vár.

Az eddig elmondottakat Kádár Pál új könyve, *Az öreg és az ÖFE* teszi időszerűvé. Ebben a nyolcvan oldalas füzetben – több mint hatvan évvel az európai történelem egyik legszégyenletesebb fejezete után – ismét felteszi a kínzó kérdést az író.

„A könyv néhány idős... holokausztot túlélő orvos találkozásairól... szól” – rekapitulál a fűlszöveg.

Egy öregember hatyúdala – mondanánk, ha nem tudnánk, hogy a hatyúk dalai milyen reménytelenek. Ez a szerző azonban reménykedik. Ezért mondja el újra meg újra azt az álmát, hogy egyszer el fognak tűnni a származási és vallási előítéletek, amelyek tönkretették nemzedékek életét.

A könyv a 2013-as évszámot viseli, Ausztriából postázták, és nem tüntet fel sem postai címet, sem kiadási helyet. Ami rosszabb, nem lektorálták, és a jelek szerint nem volt korrektora sem. A fűlszöveg még a címben szereplő ÖFE jelentését sem magyarázza meg. Így aztán nehezen olvasható ez a jobb sorsra érdemes, megrendítő szöveg.

Két kortörténeti dokumentum, ami mellett nem mehet el érzéketlenül a mai zavaros világ embere sem.

Ferdinandy György

IRATKOZZON FEL A MAGYAR NAPLÓ LEVELEZŐLISTÁJÁRA!

*Csatlakozzon elektronikus hírlevelünk népes olvasótáborához,
és a jövőben tájékoztatást kap rendezvényeinkről és új kiadványainkról.*

Küldje el nevét és e-mail címét az **info@magyarnaplo.hu** e-mail címre,
vagy iratkozzon fel honlapunk Hírlevél rovatában:

<http://www.magyarnaplo.hu>

Lipcei könyvvásár: fősodorban a magyar irodalom

Március idusán, pontosabban 14. és 17. között került sor a Lipcei Nemzetközi Könyvvásár idei rendezvényére. A lipcei seregszemle rangját tekintve a frankfurti után a második a rangsorban. Lipcsében a *Publishing Hungary* program keretében, a Balassi Intézet szervezésében a magyar irodalom és könyvkiadás is markánsan képviseltette magát. Mégpedig a már ismert és bevált helyen, de új megjelenésben, a nemzetközi kiállítók és a szépirodalmi könyvkiadók csarnokában.

A standhelyet úgy választották meg, hogy a közönség áramlatának fősodrába kerüljön. A vizuálisan megújult magyar bázis vonzerejéről Oliver Zille, a könyvvásár igazgatója is elismerően nyilatkozott, hiszen több ezer vásárlatót csábított oda. Ha a standokon nem volna tilos a könyvadás, akkor minden kötet elkelt volna az utolsó szálig. Tematikusan orientációval irányították a figyelmet például a fiatal írókra vagy a Gárdonyi-évfordulóra. Virtuális térkép volt látható a német könyvpiacot ostromló Rejtő Jenő életművéről, a gyereksarokban pedig a *Mézga család*, *Vizipók-csodapók*, *Vuk*, a *Kockásfülű Nyúl*, *Pom-Pom* és a *Magyar népmesék* rajzfilmes alakjai és motívumai apelláltak a kelet- és nyugatnémet tévénezők több évtizedes aháélményeire. A vizuális effektek célja az volt, hogy ráirányítsák a figyelmet a kortárs magyar gyermekirodalomra.

Ami a tematikus blokkokat illeti, a könyvújdonságok sorában Rejtőn kívül Rubin Szilárdra, Spiró Györgyre és Szilágyi Istvánra koncentráltak, de nyomtatékosan jelen voltak Bánffy Miklós és Márai Sándor könyvei is. A 150. Gárdonyi-évforduló mellett Weöres Sándor centenáriumáról és a nyolcvanéves Konrád Györgyről emlékeztek meg. Az új köteteket multimediális, mozgóképes installációkkal kiegészítve mutatták be. A magyar standra Oliver Zille mellett ellátogatott Doris Pack, a CDU elnökségi tagja, az Európai Parlament kulturális bizottságának elnöke; Birgit Horn, az Audi AG nemzetközi és kormányzati kapcsolattartója; Katharina Narbutovic, a DAAD Berliner Künstlerprogramm igazgatója; Gregor Dotzauer, a *Der Tagesspiegel* irodalmi rovatvezetője; Ilma Rakusa, a *Neue Zürcher Zeitung* irodalomkritikusa; valamint Jürgen Jakob Becker, a Literarisches Colloquium Berlin programvezetője is.

Rubin Szilárd *Mulatság a farkasveremben* című kötetét a Rowohlt Kiadó jelentette meg Tankó Tímea fordításában. A Lipcei Képzőművészeti Múzeumban

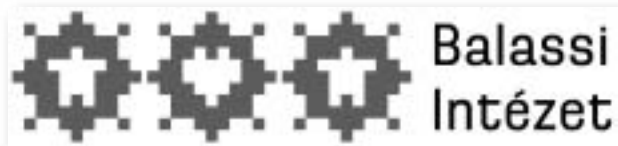
Horváth Géza irodalomtörténész mutatta be a 2010-ben elhunyt szerzőt. A műből Christian Brückner színművész olvasott fel, a rendezvényt Jörg Plath irodalomkritikus, a magyar irodalom kiváló ismerője, a 2013-as Német Könyvdíj zsűrijének tagja moderálta.

Az apokaliptikus tájak szépsége címmel Szilágyi István regényei is terítékre kerültek Lipcsében. A *Kő hull apadó kútba* című 1975-ös regényét akként tálalták, hogy az Dosztojevskij, Hemingway és Faulkner sűrített atmoszféráját idézi Erdély univerzumába zárva. Az író Kalász Orsolya költő, műfordító mutatta be a német publikumnak. Ugyancsak ő vezette fel Spiró György *Tavaszi tárlat* című regényének német kiadását is. A *Fiatal írók Magyarországról* programban Nagy Ildikó Noémi (*Eggyétörve* című kötetével) és Nagy-Koppány Zsolt (*Nagypapám tudott repülni* című novelláskötetével) volt jelen. Őket Jörg Jacobs irodalomkritikus mutatta be az Akademie Schloss Solitude rendezvényén.

Rejtő Jenőtől a berlini Elfenbein Verlag az elmúlt években már három regényt publikált németül: a *Piszkos Fred, a kapitány*, *Az elveszett cirkáló* és *Az elátkozott part* Csernohorszky Vilmos fordításában jelent meg. A magyar standon a Rejtő-univerzumot interaktív módon, filmrészletekkel és Korcsmáros Pál klaszikus képregényeinek vizuális elemeivel illusztrálták. A népszerű NaTo klubban rendezett irodalmi esten Márton László mutatta be a ponyvaműfajttá forradalmasító, sokat vitatott, de Magyarországon változatlan népszerűségnek örvendő szerzőt, s Ilja Richter színművész olvasott fel a műveiből. Az est moderátora Hans von Trotha, a Deutschlandfunk országos közszolgálati rádió irodalomkritikusa volt.

Megjelent Kulcsár-Szabó Ernő magyar irodalomtörténete is német nyelven a De Gruyter Kiadónál. A szerző Horváth Géza irodalomtörténésszel és Márton László íróval beszélgetett a hézagpótlónak szánt kézikönyvről.

A kiállítás nyomán a propagált magyar könyvekről a magyarországi orgánusok mellett többek között a Frankfurter Allgemeine Zeitung, a Die Welt, a Stuttgarter Zeitung és a dpa hírügynökség is pozitív hangú ismertetőt közölt.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS „Füst Milán fordítói ösztöndíj” pályázat

A Magyar Tudományos Akadémia Füst Milán Fordítói Alapítvány 2013. évre pályázatot hirdet fordítói ösztöndíj elnyerésére.

Az ösztöndíjra pályázhatnak azok, akik magyar irodalmi műveket idegen nyelvre fordítanak. A pályázat elbírálása során előnyben részesítik azokat, akik Füst Milán műveit fordítják idegen nyelvre, illetve akik Füst Milán külföldi népszerűsítéséhez idegen nyelven rendszeresen hozzájárulnak.

A pályázatokat magyar nyelven 2013. szeptember 16-ig kell beküldeni, a pályázó munkásságának bibliográfiáját mellékelve. Amennyiben a pályázó rendszeresen idegen nyelven Füst Milán külföldi népszerűsítéséhez járul hozzá, úgy e tevékenysége dokumentálását is kéri benyújtani. A pályázat benyújtásához külön formanyomtatvány nincs.

Az MTA Füst Milán Fordítói Alapítvány tevékenységéről, az eddig ösztöndíjban részesültekről részletes tájékoztatást ad a www.fustmilan.hu honlap.

A beküldött pályaművek elbírálását követően a pályázat nyerteseinek a díjakat ünnepélyes keretek között később közzétett időpontban és helyen, de még 2013-ban osztja ki a Füst Milán Alapítvány.

Kérjük, hogy a pályázatokat tértivevényes ajánlott levélben az Alapítvány levelezési címére (Budapesti 1. sz. Ügyvédi Iroda Aliroda 1053 Budapest, Ferenciek tere 4. II/1.), **dr. Róder Edit** kurátornak vagy elektronikus úton a dr.roder.edit@ugyved1.hu e-mail-címre küldjék el.

Budapest, 2013. április 15.

MTA Füst Milán Fordítói Alapítvány

Rózsafesztivál

2013. május 24–június 2. Bakáts tér

2013. május 24-én (pénteken) kezdődik és 26-án (vasárnap) ér véget a **10. Református Zenei Fesztivál**. Több helyszínen zajlanak az események: a Bakáts téri színpadon, amely a zene fő színtere, az Assisi Szent Ferenc templomban, ahol esti áhitatra várják az érdeklődőket, a Ráday utca 28.-ban, ahol a tudomány és a kultúra kapott teret. A Lónyay Utcái Református Gimnáziumban lesz a kávéház és a népzene központja, az Ádám Jenő Zeneiskolában a kórusok találkoznak, a Kálvin tér 9.-ben pedig az ifjúság talál megfelelő korosztályos programot.

Ferencvároson kívül a Nemzeti Múzeum lépcsőjén az „RZF 500 Fesztiválkórus” hangversenye lesz, emellett az Óbudai Református Templomban Szabó Kata ad orgonakoncertet.

2013. május 27-én Magyarországon elsőként Ferencváros kap izelítőt Marokkó kézműveseinek színes világából a **Marokkói kézműves vásár** keretében. A Bakáts utcában egy héten keresztül ismerkedhetnek az arab ország kultúrájával, sőt a Rózsafesztivál alkalmából még rózsaoajat is kínálnak a portékáik között.

2013. május 31. és június 2. között a **Plein Art**, a Kortárs Művészetek Fesztiválja veszi birtokba a Ráday utcát.

Június 1-jén egyszerre több nagyrendezvény is zajlik: e nap lesz a **Rózsanap**, a **Helytörténeti**, és a **Nemzeti Összetartozás Napja**.

A **Rózsanapon** minden a rózsáról szól, a futórózsák reggel korán mérik össze gyorsaságukat; a képzőművészek rajzaikon jelenítik meg e csodálatos virágot; a színház, ahol az alvó szépségért eljön a herceg; a kiállítás, amelynek keretében egyház és rózsza kapcsolata tárul elénk; a felvonulás, amelyre minden iskola rózsás arcú gyermekekkel hoz valamilyen összeállítást, de még a vásárosok is, akik standjukat rózsával díszítik fel. Szándékosan maradt a végére a zene, mert egész nap jelen lesz, s egy nagy Rózsanapi koncerttel ér véget a mulatság.

A **Helytörténeti napon** az érdeklődők három sétán, három útvonalon és három témában ismerkedhetnek behatóbban Ferencváros múltjával és jelenével, miközben a Helytörténeti Gyűjteményben egész nap dokumentumfilmeket láthatnak a kerületről.

A **Nemzeti Összetartozás Napját** a testvérvárosok és a ferencvárosiak közös éneklése után az Assisi Szent Ferenc Plébániatemplomban a parlamenti kórus fellépése teszi teljessé.

Bakonyi István (1952, Székesfehérvár) irodalomtörténész. A Pécsi Tanárképző Főiskola magyar-angol szakán, majd az ELTE kiegészítő magyar szakán végzett. 2004-ben szerzett PhD-fokozatot.

Legutóbbi kötetei: *(H)arcok és művek* (tanulmányok, 2008), *Írók, költők, bolygó pályák* (2011).

Berta Zsolt (1966, Budapest) író, zenész. Az Egykúta zenekarral játsza saját dalait. Regénye, a *Jancsi-szög* (2008) a Magyar Napló regény pályázatán 2007-ben különdíjat nyert. Legutóbbi kötete: *Visszajátszás* (2011).

Csontos János (1962, Ózd) költő, író. A Magyar Nemzet publicistájaként dolgozott, utóbb a Nagytás főszerkesztőjeként. Legutóbbi kötete: *Delelő – összegyűjtött versek 2002–2010* (2011).

Deák-Sárosi László (1969, Székelyudvarhely) költő. 1990 óta Budapesten él, jelenleg a Magyar Nemzeti Filmarchívum munkatársa. Az ELTE magyar-filmelmélet szakán végzett, jelenleg az ELTE nyelvtudományi doktori iskolájának hallgatója. Öt önálló kötet szerzője, valamint egy szóló klasszikusgitár CD-t is kiadott előadóként.

nyelvi doktori iskolájának hallgatója. Öt önálló kötet szerzője, valamint egy szóló klasszikusgitár CD-t is kiadott előadóként.

Fecske Csaba (1948, Szögliget) költő. 1968 óta publikál. Szabó Lőrinc-, Pro Literatura- és József Attila-díjas. Legutóbbi kötetei: *Tolvaj szél* (gyermekversek, 2008), *Akinek arcát viselem* (versek, 2009), *Bibliai történetek gyermekeknek* (2011).

Bibliai történetek gyermekeknek (2011).

Ferdinandy György (1935, Budapest) író. 1964-től a Puerto Ricó-i Egyetem tanára. 1976-tól 1985-ig a Szabad Európa Rádió külső munkatársa. A francia írószövetség és a Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság tagja. József Attila- (2000) és MAOE Életműdíjas (2006). 2011-ben kitüntették a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével. Legutóbbi kötete: *Pók a víz alatt* (2012).

Legújabb, *Mélyebbre* című novelláskötete az idei Könyvhétre jelenik meg kiadónk gondozásában.

Gy. Szabó András (1953, Balassagyarmat) irodalomtörténész. Az ELTE magyar-népművelés szakán végzett, tanulmányaiban a magyar irodalom kevésbé számon tartott értékeivel, a régiség feledésbe merült íróegyeniségeivel foglalkozik. Radnóti- és Kazinczy-díjas előadóművész. Legutóbbi kötet: *„Minden nínnek az ő nyelvén” – Válogatás a régi magyar irodalomból* (2007).

Hauser Beáta (1956, Budapest) kárpitművész és grafikus, a Magyar Köztársaság Érdemes Művésze (2011). Kiállításai a nyolcvanas évektől vannak Magyarországon és külföldön. Legutóbbi kiállításai: *Grafikák* (Budapest, 2012), *Szövedékek* (Pécs, 2013).

Hemera Annette (1969, Budapest) az Open University valamint a Université Paris Ouest – Nanterre La Défense egyetemeken szerzett menedzsmentből és nemzetközi vállalati gazdálkodásból diplomát.

Itthon, illetve Európa-szerte, Ázsiában és az Egyesült Államokban vállalatvezetőként-tanácsadóként dolgozott több mint tíz évet. Jelenleg saját tanácsadó cégét vezeti. A Magyar Írószövetség Íróiskoláján végzett hallgatója.

Kelemen Lajos (1954, Büssü) író, Kaposváron él, Radnóti-díjas. Legutóbbi kötetei: *Olvasó* (esszék, 2008), *Föltett igaz* (válogatott versek, 2010), *Égni másért se* (válogatott esszék, 2012).

Kibédi Varga Áron (1930, Szeged) költő, irodalomtörténész, 1981 óta a Holland Királyi Tudományos Akadémia tagja, 1990-ben az MTA külső tagjává választották. 1979–1981-ben a Nemzetközi Retorikatörténeti Társaság alelnöke, 1987–1993-ban a Szó- és Képtudományok Nemzetközi Egyesülete elnöki tisztét töltötte be. Emellett alapító tagja a hollandiai magyarok közművelődési egyesületének, a Hollandiai Mikes Kelemen körnek. 1978-ban a Francia Akadémia Pálmarendjének tisztikeresztjével, 2000-ben pedig a Pro Cultura Hungaricadíjjal tüntették ki. 1993-ban a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem díszdoktorává avatták. Legutóbbi kötetei: *Történekek* (versek, 2008), *Szép napok* (próza, 2011).

Legutóbbi verseskötete: *A Cigaretta* (2010).

Kovács István (1945, Budapest) költő, polonista, történész, a Kilencek költőcsoport tagja. József Attila- és Babérkoszorú-díjas és a Magyar Érdemrend középkeresztje kitüntetettje. Legutóbbi kötetei: *„Egy a lengyel a magyarral”* (történelmi esszék, 2008, 2013), Edward Stachura: *Szekercelárma avagy emberek a téli erdőn* (fordítás, 2012), *Csoda a Visztulánál és a Balti-tengernél. A XX. századi lengyel történelem sorsfordulói* (tanulmány, 2012). Idén a krakkói Lengyel Tudományos Akadémia külföldi tagjává választották.

Luzsicza István (1975, Budapest) költő, újságíró, kritikus. A FótCafé újság szerkesztője, bírósági tisztviselő. Első kötet: *Az artista estére hazamegy* (versek, 2006).

Mezey Katalin (1943, Budapest) költő, író, műfordító. A Kilencek költőcsoport tagja. A Széphalom Könyvműhely igazgatója, 1992-től 2008-ig az Írók Szakszervezetének főtítkára. Többek

közt József Attila- (1993), Prima- (2007) és Bethlen Gábor-díjas (2009). Legutóbbi kötet: *Válogatott versei* (2008), *Bolygó pályák* (Új versek, 2010).

Mirtse Zsuzsa (1967, Budapest) író, költő, szerkesztő. 2000 óta publikál. Öt kötet jelent meg eddig: *Égforogató csodagyűrű* (2004), *Lovagkőr – játék nemekkel és igenekkel* (2007), *Fogadó a négy macskához* (2010), *Idő és mérték – szabálytalan versek* (2010), *Kondenzcsik – főbenjáró versek* (2011).

Pollágh Péter (1979, Tatabánya) költő, író, újságíró. 1995 óta publikál. Verseit eddig szerb, bolgár, szlovák és horvát nyelvre fordították le. Volt a JAK-füzetek társszerkesztője, a Zipp.hu alapító-szerkesztője, jelenleg a Prae folyóirat versrovatát gondozza. Tanulmányok: nyomaiális munkás (GYTF), népművelő (BPTIF, NYME-ATFK) és magyar (ELTE-BTK, PTE-BTK) szakokon. Díjak: „Negyvenhetedik szélességi kör” országos verspályázat, Első Díj (2000), NKA-ösztöndíj (2009, 2012), Móricz-ösztöndíj (2010), Legutóbbi verseskötete: *A Cigaretta* (2010).

Legutóbbi verseskötete: *A Cigaretta* (2010).

Önéletírói pályázat időseknek

„FERENCVÁROSI ÉLETUTAK” címmel pályázatot hirdet
a Budapest IX. Ferencváros Önkormányzata
és az Írók Alapítványa – Széphalom Könyvműhely

Budapest Főváros IX. Kerület Ferencváros Önkormányzata és az Írók Alapítványa – Széphalom Könyvműhely *A teljesség felé – idősügyi koncepció keretében* pályázatot hirdet a városrész közelmúltjának személyes sorsokban tükröződő megírására, az itt élő vagy valamilyen életeseményük révén ide kötődő emberek sorsának, fontos életeseményeinek bemutatására, a személyes életutakban feltáruló történelem továbbörökítésére. Pályázatunk célja egyszerűen, hogy a személyes történetek elbeszélése, megismerése segítségével felébressze a fiatalabb generációk érdeklődését, megértését és megbecsülését az idősebb nemzedékek iránt, és ezáltal erősítse a társadalmi összetartozás-tudatot, az egymásra utaltság érzését.

Pályázati témakörök:

- a személyes életút egy-egy eseményének a megírása,
- a személyes életútnak a megírása,
- egy átélt történelmi pillanatnak a megírása,
- az életút egy emlékezetes pillanatának megírása.

Pályázók köre: 60 év feletti természetes személyek, akik vagy ferencvárosi lakosok, vagy akiknek élete valami módon a IX. kerülethez, Ferencvároshoz kötődik.

A pályázat úgy is benyújtható, ha azt az elbeszélő valakinek „tollba mondja”. Ebben az esetben a fenti témakörökben készült interjút is elfogadjuk, ha azt az érintett idős személy adataival (név, lakcím, telefonszám vagy e-mail cím) és aláírásával hitelesíti, és ő maga küldi be pályázatunkra.

Beadható pályázatok száma: pályázónként egy pályázat.

Beadás módja: a papíron benyújtandó pályázatokat **egy példányban, postai úton az Írók Alapítványa** részére az alábbi címmel várjuk:

Írók Alapítványa

Budapest, 9. Posta – „postán maradó” 1450

Vagy személyesen is benyújthatók a pályaművek péntek kivételével hétköznaponta 10–15 óra között a 1097 Budapest, Lónyay utca 43. fsz. 1. címen (telefon: 06-1-351-0593).

Formátum: kézzel vagy géppel írt.

Terjedelem: kézzel írt dokumentum esetén maximum 20 A/4-es oldal (a szabályos fénymásoló papír nagysága) terjedelemben.

Géppel írt dokumentum esetén maximum 16 A/4-es oldal (a szabályos fénymásoló papír nagysága), 14-es betűméret, 1-es sorköz formátumban.

Beadási határidő: 2013. július 1.

Eredményhirdetés: 2013. október 1.

További tudnivalók

A beérkezett műveket szakmai bíráló bizottság bírálja el. A legjobb pályaművek díjazása: a legjobb pályázatot beküldők értékes könyv- és ajándéksomagban részesülnek.

Előre jelezzük pályázóinknak, hogy a 12 legjobb pályaműből az Írók Alapítványa – Széphalom Könyvműhely Ferencváros Önkormányzatának a felkérésére könyvet kíván szerkeszteni és megjelentetni. **A beküldött pályázat szerzői jogait a kiadó a megjelenő könyv pályázónként 10–10 db tiszteletpéldányának a felajánlásával tudja ellentételezni. A pályázók könyvben való megjelentetés jogát az írásuk pályázatra történő benyújtásával automatikusan átadják az Írók Alapítványának,** és azt a rendezők (az Írók Alapítványa ill. a Ferencvárosi Önkormányzat) a pályázók külön, további engedélye nélkül a szerző nevének feltüntetése mellett nyilvánosságra hozhatja és terjesztheti.

Minden érdeklődőnek jó munkát kívánunk!

Budapest, 2013. március 14.

Ferencváros Önkormányzata
Írók Alapítványa